

Година
м. Мельника

Почтову належність оплачено гуртом.

Ч. 4.

Р. XIX.

ЖУВА

місячник поєвячений церковним і суспільним справам.

Адреса Редакції і Адміністрації:
Львів, Корняктів ч. 1.

З М І С Т:

о. І. Рудович: Памяти Праведного	106
Respicere finem	110
Домет: Дещо із богослужебних обрядів	128
Звіт з нарад про організацію духовенства в унівському деканаті	133
о. Іван Рудович: Мученича смерть св. Йоса- фата, її причини і наслідки	136
Нові книжки	138
Всячина	140
Гомілетична частина ч. 3.	
о. А. Галандюк: I. Наука на май	25
II. Наука на май	26
Др. Рудольф Горски: Богач і Лазар	28

ЛЬВІВ, 1924.

З друкарні „Діла“, Львів, Ринок ч. 10.

НИВА

місячник посвячений церковним і суспільним справам.

Ч. 4.

Львів, за квітень 1924.

Рік XIX.

† О. Прелят ІЗИДОР ДОЛЬНИЦЬКИЙ.

Пам'яті Праведного.

Спомини по бл. п. о. прелаті Ізидорі Дольницькім.

Священічі сім'ї дали нашому народови багато талановитих, а навіть геніяльних людей, що самопосягають і невсипущою працею на різних ділянках народнього життя двигали народню культуру, просвіту і добробут. З того самого середовища вийшли також одиниці високої моральної вартости — просто праведники, що словом, а ще більше ділом, беззаметним моральним життям, зразковою любов'ю Бога і ближніх несли Божого духа, правдиву духову культуру в широкі круги народні, а самі стали взірцем, на який з пієтизмом споглядають слідувачі покоління.

Саме таким праведником був бл. п. о. **Ізидор Дольницький**, прелат Його Святости і вислужений довголітний духовник львівської генеральної семінарії.

Родився він 21. лютого 1830 р. у священничій сім'ї в містечку Залізці старі, брідського повіту, де його батько Іван був парохом. О. Іван помер скоро на холеру, а молода його дружина Ева лишилася вдовою з 3-місячним сиротою — Ізидором. По році віддалася вона у друге; її другий муж о. Григорій Рачинський був парохом Залозець і брідським деканом. В його то домі виховувався малий сирота. Першу гімназійну класу скінчив у Тернополі 1845 р. і таки того року вислав його митрополит Михайло Левицький на науку до грецької колегії св. Атанасія в Римі. За десять літ скінчив там гімназію і богословські студії і мав нагоду вивчитися старих літургічних мов: латинської, єврейської, арабської, а з нових італійської і новогрецької, бо в колегії відправляли всі богослуження і вчили обрядів по грецьки.

Як укінчений богослов вернув 1855 р. до Галичини, а слідуючого 1856 р. рукоположив його кардинал Левицький на єрея і призначив на сотрудника при церкві св. Юра у Львові. Молодий о. Ізидор саме надавався на душпастиря при катедрі — мав дуже гарний і сильний голос, знав добре грецький обряд і його устав, мав відповідне підготування, богословське знання і потрібну духовну культуру.

Всього рік був покійний о. Ізидор у Львові, бо вже 1857 р. призначив його кард. Левицький на капеляна для питомців гр. кат. обряду св. Атаназієвої Колегії в Римі. На тім становищі перебув він у вічнім місті 20 літ. Побут в Римі вихищував на церковну працю та на своє дальше образування: здав римський докторат з богослов'я і вивчився англійської і французької мови. На прошення наших Ординаріятів і польських духовних і світських кругів — а з окрема внаслідок заходів о. Домбровського, послідного прокуратора оо. Василіян з під російської займанщини, рішив папа Пій IX. 1863 р. проголосити блаженного священомученика Йосафата

святим. І зложив він окрему комісію, що мала приготувати матеріал, потрібний до канонізації, та покликав до неї о. Йосифа Сембратовича, архієпископа назіянзенського, о. Домбровського і о. Михайла Контієрі, ігумена василіянського монастиря в Гротта Феррата. Головним співробітником в тій комісії став о. Ізидор. В публікації „Acta Canonisationis Beati Iosaphat Martyris. Romae, 1864.“ випечатаний о. Домініком Бартолінім, секретарем Конгрегації обрядів, є багато праці сего смиренного і щирого поклонника св. Священномученика. З одушевленням згадував він опісля про канонізаційні торжества в Римі, про величаве богослуження 12. липня 1867 р. в церкві св. Атаназія, відправлене тодішнім митрополитом Спирідіоном Литвиновичем, на яким він діякунував.

Залюбки плекав він церковний спів, а познакомившись зі славним учителем співу і музики Іваном де Кастро, поміг йому видати підручник до науки церковного співу: „Грамматика ірмольогійного славянського пінія“.

Гарний голос о. Ізидора подобався знатокам співу у ватиканських кругах. Папа Пій IX. іменував його своїм діяконом, і при всіх святочних римських богослуженнях читав він євангеліє по грецьки. Найбільше уваги і праці жертвував Покійний на основні студії грецького обряду, вихіснував всі жерела, зібрані в римських бібліотеках, а особливо богослужební книги славянські і грецькі, і на основі того матеріялу списав просторий і до сьогодні найліпший підручник: „О священныхъ обрядахъ гр. кат. Церкви“. В тім творі рішив він багато обрядових труднощів, що тоді хвилювали наше духовенство і нечисленну світську інтелігенцію.

Видвигнуте емігрантом з України Василяншином Володимиром Терлецьким обрядове питання було злободневною справою у нас від 50-тих до 80-тих років 19. століття. На чолі всіх наших церковних і народних справ вибилося воно по розгромах Австрії під Сольферіно 1859. і під Садовою 1866 р., коли то русофільські живла надіялися скорого розпаду Австрії і прилучення Галичини до Росії. Чисто церковна справа дістала політичну закрутку. Майже на всіх зборах обговорювалося обрядове питання, часопись „Слово“ починалася дописами знатоків нашого обряду (оо. Гальки Ігнатія, Наумовича Івана, Мельника Теодора, крил. Лотоцького Івана), в яких велася боротьба про те, чи належить клякати, замикати царські врата, дзвонити дзвіночками на Службі Божій. Саме в тім часі наш темний нарід, безпросвітний селянин запивався і віддавав жидови послідну нивку за напиться!

В 1877 р. відкликав Покійного митрополит Йосиф Сембратович до Львова на духовника та професора обрядів і церковного співу в духовній семінарії. Була се щаслива думка спровадити до краю найбільшого тоді знатока нашого обряду. Духовенство цінило і слухало його авторитетних заяв в обрядових справах, його виклади і письма також причинилися до перепинення обрядової кампанії.

Уряд духовника був дуже тяжкий. Між молодіжню а управною семинарією були безупинні тертя, які доводили до голосних буч. А треба таки признати з жалем, що причиною сего були промахи з одної і другої сторони.

Завдяки своїй простолінній і зрівноваженій вдачі, праведному життю, лагідности, щирости, отвертости та любові до молоді о. Ізидор виробив собі окрему позицію в семинарії. Семинаристи відчували і бачили, що о. духовник іде на стрічу новим, здоровим струям між ними, любить і пригортає їх до себе, заступається за ними, займається ними, а коли котрий захоріє, відвідує його, потішає, а навіть помагає матеріяльно. Зате богослови відплачували йому любовю, високою пошаною і незрівняною симпатією; при кожній появі обступали його, щоби довідатися дещо від нього та почути тепле батьківське слово. Кожду важнішу подію в життю улюбленого о. духовника звеличували окремим домашнім святом. Був він справним виховавцем — педагогом — і лагідним учителем.

Своїх вихованків віддав о. Ізидор в опіку Божій Матері і оснував для них „Брацтво Введення в Храм Пречистої Діви Марії“.

Вельми додатний виховуючий вплив на семинаристів мав гарний примір, правильне і праведне життя о. духовника. Засвоївши собі життєве правило св. Єроніма: „Vive moriturus et stude victurus“, поділив час свого життя на службу Богови і невисипушу працю для Божої слави, розріст і звеличання св. Церкви та для добра ближніх.

Не відтягався і від найтяжшої роботи, як сего вимагала служба Богови і ближнім. Коли митрополит Сильвестер Сембратович дістав дозвіл скликати провінціональний собор у Львові на 1891 р., який мав — попри інші цілі — винести ухвали „для піднесення і успіху питомого нашого обряду руського“, о. духовник два роки працював в обрядовій комісії і головню він приготував матеріал до соборових ухвал, що мали положити край обрядовій самоволі та ввести лад і одноманітність у відправі богослужень. Коли на засіданнях собору видвигнуто справи, проти яких заявила більшість соборових отців, о. Ізидор разом з покійним професором о. Василем Копитчаком, ратували ситуацію, і розумним виступом довели до вдоволяючої полагоди. Учасники собору часто підносили се, порівнювали о. Ізидора з тебаїдським єпископом Пафнутієм, котрий, хоч сам строгий аскет і ревний подвижник, відрадив отцям першого вселенського собору в Нікеї (325) вводити обовязкову безженність для світського духовенства.

Друком оголосив Покійний отсі свої твори:

1. Акафістъ къ Сладшайшому Сердцу Іисусову. Критики висловлюються дуже похвально про сей твір, відмічують чистоту церковно-славянського язика і красу поезії та його

глибокий зміст, який міг дати йому лише письменник, читаний в св. Письмі.

2. В честь св. священомученика Йосафата уложив о. Ізидор Акафист спільно з покійним о. Олександром Диким, архикатедральним проповідником.

3. Типікь церкви руско-кафтолїческія.

4. Гласопѣснецъ малый подъ ноты.

5. Для членів Братства Введенія въ Храмъ Пр. Дѣви зладив: *Dissertatio praeliminaris de Praesentatione Beatae Virginis in Templo* та Історію Брацтва Введенія в храмъ Прч. Дѣвы Маріи, Жите Прч. Дівы і Чесноты Прч. Дѣвы.

Духовником семінарії був до світової війни. В останніх літах його відповідальної і великої служби мусів Ординаріят дати 80-літньому старцеві молодшого помічника.

Переживання у світовій війні спричинили в нього тяжку досмертну недугу. В почині війни 1914 р. мадярське військо арештувало його в полі, коло Словити, де тоді був він на віддыху, і вивезено його до Талергофу, як „політично підозрілого і небезпечного“ для Австрії. Ніколи ані словом не жалився Покійний на тодішні страшні переживання, а зовсім супокійно, з пощадою для своїх мучителів, оповідав про свою їзду на каноні, про участь у бою, про військові впрями, які мадярська солдатека казала відбувати 84-літньому старикови. З гумором, питомим лише праведним душам, оповідав: як він з перетомі і голоду недочував на команду мучителя жовніра, тай на „auf“ присідав, а на „nieder“ підводився... А кінців своє оповідання, як і кожду свою бесіду, зазивом „Пресвятая Богородице, спаси нас!“

Покійний о. Ізидор зовсім відданий молитві і розважанню, безженний священик, вдивлений у величній примір Божого Первосвященника, що так мало цинив усе дочасне, радо і щиро піддержував всяке діло, що мало на меті Божу славу і народне добро. Коли кардинал Сембратович подбав про створення дівочого Інституту СС. Василянок у Львові, старенький „Дзядзьо“ став їх сповідником, дорадником, а по змозі й добродієм. Цинив він ті смиріні сестрички, як робітничі, що без розголосу роблять важну Божу і народню роботу — виховують народови віруюче, національно свідоме, просвічене жіноцтво, що піднесе культурний рівень наших родин та стане поруч муштин до хосенної праці. Приятелем СС. Василянок був до кінця свого життя, в їх монастирі пережив послідні роки свого життя, вони замкнули йому очі до вічного сну дня 22. марта 1924 р. Вічная йому пам'ять у нашій Церкві й в народі!

о. Іван Рудович

RESPICE FINEM.

(З приводу замірів впровадження обовязкового целібату в нашому духовенстві.)

Від 1920 р. целібат у станиславівській єпархії вже введений. Вправді не канонічно, бо покищо нема на се змоги, тільки фактично. А тепер, коли вже приспорилося число целібсів *ex offio*, робиться струя, пропаганда: щоб у найближшому часі (при нагоді майбутнього провінціального Собора) *факт перетворити в загальний канон для нашої гр.-кат. церковної провінції*. В Станиславові завязалося недавно „Товариство Безженних Священиків ім. св. свц.мч. Йосафата“, і вже дало суспільности знати про себе двома публікаціями. Робиться боротьба — вже не на жарти.

Богато реформ — як у суспільному життю, так і церковному — йшло тою дорогою: насамперед факт, а щойно опісля легалізація факту. Тай коли вже раз засновано якесь товариство на нових засадах, так ясно: що воно му с и т ь виступити до боротьби, бож инакше втратило би сенс своєї появи в життю. Перед ним ділема: або ми — або вони... А кожний хоче, щоб усе на світі було так: як він се розуміє й бажає.

Під тим отже оглядом нічого не можемо сказати проти струї й боротьби, яку зачало „Товариство Безженних Священиків“ (здається самоте в своєму роді на світі). Але як воно веде сю боротьбу? і що з того вийде? Ось се важне для кожного, кому на серці добро нашої Церкви й нашого народу, а він — з сеї чи з тої причини — ще не вписався до згаданого Т-ва, й не присягає „*in verba magistri*“.

Перша публікація „Товариства Безженних Священиків“ нічого собі. Се летючка з титулом „Відповідь „Українському Голосови““ з дня 1. II. 1924 р. з підписами 59 целібсів. Характер сеї „відповіді“ дефензивний: підписані священики виступають в обороні свого Єпископа та своєї честі й цілїй. Між иншими є там обіцянка (II): „що поява ідеї безженства кличує в нашій Церкві... а єї реалізування не лиш не загрожує існуванню нашої Церкви в єї теперішній формі і розвоєві нашого народу, але противно, оно напевно причиниться до обнови і скріплення так церковного як і національного організму.“ Шкода тільки, що обіцянка не є ділом, бо в обіцянку, якої здійснення не залежить від тих, котрі обіцяють, але від **х + у** посторонних чинників, тяжко повірити... Про одно не може бути сумніву — а саме: що в тих підписаних священиків є добра воля і охота. Але для наміреної ними реформи се ще далеко не вистарчає...

Друга їх публікація: „Жонатий клир і безженство клиру. — Написав Безженний Священик. Накладом Товариства Безженних Священиків ім. св. свщмч. Иосафата. Станиславів 1924. Стр. 23.“ Її характер офензивний. І диво дивне: там у дефензиві аж 59 підписів, а тут у офензиві — ані одного! Якщо дійсно ідеї, виложені в тій брошурці, такі світлі, ясні, певні, правдиві і похвальні, то чого їх стидатися або боятися? Хоч-не-хоч: се кидає кепське світло на цілу акцію — бодай у першому моменті. Але супроводячі обставини достаточо зясовують появу сеї брошури, і роблять її звісною (хоч її автор скритий). Товариство Безженних Священиків видало сю брошурку, навіть і свою печатку прибило на кожному примірникови, і розіслало її по всіх наших парохіяльних урядах та важніших інституціях у краю. Значить: автор властиво непотрібний, бо ціле Т-во взяло на себе відвічальність за отсю брошуру: в ній міститься квінтесенція його ідей, понять, осудів, стремлень. Хиба лише так можна поняти цілу справу. Але якщо душа (збірна чи одинична — в се не входимо), котра кермує цілим Т-вом, має лише таку розвагу, тактику, ум, ширину горизонту, здібність оцінення ситуації, средств, річий і самих християнських правд, як се проявлюється з брошури „Жонатий клир...“, то дуже треба боятися, що акція Т-ва доведе в першому періоді до фанатичної боротьби в нашому духовенстві, а в другому періоді до великої руїни в нашій Церкві і в нашому народі.

*

*

*

Безіменний автор брошури обіцяє, що писатиме об'єктивно й безпристрасно: „Забираючи голос в тій справі хочу заняти становище об'єктивне й безпристрасне і тому застерігаюсь, що я далекий від відплати тими методами, які примінює наша суспільність, а головнo жонате духовенство (!) зглядом нас безженних священиків“ (стр. 6). А по випечатанню своєї брошури таки сам уважав за вказане хемічним олівцем вимазати одно своє слово на стр. 4. Се слово — „юдиного“ (зиску) — таки можна було відшифрувати в деяких примірниках. (Воно вимазане в усіх примірниках, про які довелось нам у Львові знати.) Який се глум зі своїх власних слів, а яка наївність! Липшеж було не тикати сього слова, або цілий наклад знищити, й видати другий — справлений.

Та колиб хотіти видати належно справлене видання сеї брошури, то хиба треба би її так „вибілити“, як се робить польська цензура з українськими часописами... Всяка акція проти вводиття обовязк. celibату в нас — се для безіменного автора „погана борба“, „геростратові подвиги“, „соромна борба“, „погубна і злочинна“ і т. и. Річ ясна, як сонце, що в такому „програмовому“ зясованню свого становища,

яке представляє собою брошура Т-ва „Безженних Священиків“, не повинно би бути ані сліду з таких виразів, якими згори імпутується противній стороні злі наміри, підлоту, жадобу „юдиного зиску“,*) „погане багно“, „ролю янічарів“ і т. ин. Хто ще не затратив звичайного людського почування, для сього ясне: що воювання такими виразами якраз ослаблює становище войовника. Тим більше в нашому припадку. Повинно бути ясно безіменному авторови „Безженному Священикови“: що ті, котрі в нас виступають проти введення загального целібату, придержуються легального становища в нашій Церкві; а ті, що письмами й ділами воюють за введенням целібату, се в нашій Церкві революціонери. А в Церкві завсіди було й повинно бути бодай пошанування, якщо вже не признання, для легальної сторони.

На жаль, автор „Безженний Священик“ не відзначається таким почуванням. Його ціхує засліплення всіх фанатиків: що моє, то святе — а людей противного погляду я навіть не в силі образити, хочби не знати що про них говорив... Скрайне ображаючою назвою для цілого жонатого нашого духовенства й для кожного жонатого христіянина загалом, назвою „маточник“, ad hoc вишуканою, він так собі оперує, якби се ніщо... „Однак з другого боку, щоби бути вірним правді, мушу зазначити, що для католицького священика є ще висші ідеали і обовязки, чим жінка і обовязки „маточника“ свіцької інтелігенції“ (стр. 6), подібно на стр. 20—21: „жонате духовенство є єдиним „маточником“ і продуцентом свіцької інтелігенції“... Як дико звучать ці слова в порівнянню з апостольськими: „Повинен отже єпископ бути бездоганний, одної жінки муж, тверезий, мудрий, стидливий, гостинний, до навчання спосібний... своїм домом добре управляючий, що держить свої діти в послузі з усякою повагою; колиж хто не вміє правити своїм домом, як могтиме дбати про церкву Божу?“ (І. Тимот. III, 2—6).

В автора „Безженного Священика“ замітна якась відраза до супружого життя загалом, хоч супружжа належить у Христовій Церкві до св. Тайн, а Ап. Павло виразними словами наводить: що жена спасеться роженням дітей... Се своєрідне поняття про супруже життя доводить його до того, що він, як побачимо, голосить навіть формальні магіейські ереси.

А що до історії, то „Безжен. Свящ.“ повинен тямити:

*) Без сумніву в часописах могли появлятися й ложні вістки про станиславську акцію. Але на се є спосіб — ствердження правди, спростування. А „Україн. Голос“, оскільки знаємо, завсіди поміщував такі спростування. Годі отже йому приписувати злу волю і злі наміри. Тим не думаємо боронити „Україн. Голосу“, він знає ліпше свої справи, нехай сам боронить себе. Але що справедливе, то справедливе.

що введення celibату в нашій Церкві становить одну з точок пляну на „zniszczenie Rusi“. Воно там не знайшлося лиш отак собі. І колиб се було сталося фактом, то нині з цілою певністю не булоб станиславівської єпархії й вже не було би потреби закладати там Т-ва „Безженних Священиків“, бо були би всі безженні — але польські... Сльози тиснуть на очи, коли читати історію того нашого жонатого духовенства, переслідуваного з усіх сторін, бідного, опущеного всіми, а прецінь воно вірно стерегло і передало нам спадщину Христа в нашій народі. А коли се так є, то „Безженному священникови“ просто із вдячності не випадає вишукувати згідних назв для нашого жонатого духовенства і разураз ними пописуватися. А з другої сторони: не диво, коли наш загал, як світський, так і духовний ані чути не хоче про загальний celibат. Під політичним оглядом наші обставини нині ті самі, які були тоді, коли укладано проєкт „на zniszczenie Rusi“; тай нині Поляки дуже радо бачили би celibат у нас і хвалять такі спроби та особи, котрі зміряють до сього. А се для нашого загалу певний критерій: що тут для нас криється щось злого... Timeo Danaos et dona ferentes.

*

*

*

Брошура „Жонатий клир, а безженство клиру“ своїм духом є рідною сестрою тих станиславівських брошур і письм, які для наших ворогів є невичерпаним жерелом для побивання й знеславлювання нас словами таки наших людей. Між нашими сусідами буде нова радість з приводу появи сеї брошури. „Безженний Священик“ у нас бачить тільки все зле; „ми є майже виїмковим народом“ (стр. 5) у тому згляді: наше духовенство (тому, що жонате) анемічне (стр. 18); воно „не займає у нас відповідного йому становища...“ (стр. 9—10); авторитет Єпископа в нас підкопується з завзяттям, самі священники стоять у перших рядах у тій акції (стр. 10); у нас тільки зовнішня формальність, обрядовість, а нема в нас живого, внутрішнього, християнського духа (стр. 8); „наш нарід не освідомлений повним світлом Христової науки блукає по манівцях“ (стр. 13); „наша інтелігенція по части радикальна, по части ліберальна, а на загал індеферентна...“ (стр. 9); „у нас плиткість, самолюбство, половичність, роздвоєння, короткозорість і духовна анемія“ (стр. 19); „у нас атмосфера затроєна“ (стр. 5); і т. ин. Самі плями, самі обжалування — без крихітки добра, без оправдання з якої-небудь сторони, без обгороди й без усякого застереження — якби нароком на се: щоб наші вороги могли користати з тих обжалувань. На підставі такого представлення чужинець може собі виробити лиш одно поняття про нас: се такий народ, котрий як найскорійш повинен щезнути з лиця землі... Що така тактика не знайде в нашому духовенстві добровільних своїх адгерентів, се само собою ясне. Ми далекі від того, щоб автори приписувати злу волю,

навіть позитивно твердимо, що він має добру волю — але його тактика так фатальна, що наш загаль, який з природи річи не може бути зовсім вірно поінформований у тій справі, завжди буде підозрівати тут „підпольну роботу“ на нашу згубу, проти чого „Т-во Безженних Священиків“ примушене протестувати (гл. „Відповідь „Українському Голосові“, II). Однак се мало допоможе. Змініть тактику!

* * *

Всі свої обжалування підносить „Безженний Священик“ з невластивого, вузького, скісного, шаблянового становища, яке вкоротці так можна зясувати: в нас усе зле — тому, що наш клир жонатий; у латинників (автор пише „в католицькій Церкві“ — так, як колиб ми не належали до католицької Церкви!) аж роїться від самих благ (стр. 7) — тому, що там клир безженний. — От і цілий його горизонт! Але справа не така проста, не така шаблянова.

1) „Безженний Священик“ насамперед жалується: що „в нашій українській суспільності виробилися і утвердилися сего рода традиції і церковно-релігійні та національні погляди, що безженний стан духовенства уважається як щось ворожого та прямо шкідливого і невиносимого в нашій народі“ (стр. 1). І він просто соблазнюється тим, що „в нас ведеться проти celibату боротьба з завзяттям гідним лучшої справи, а вожди її, не маючи стійних і позитивних аргументів (!), хапаються часто неетичних і брудних середників“ (стр. 1). Автор не є ніяким психологом, або не хоче ним бути. Вже для звичайного знавця людської душі вповні ясне: що воно саме так мусить бути в нашому народі, як є. Просто немислиме: щоби загаль був противником того звичаю, котрий через тисяч літ панує в його Церкві, а він добре записаний в його історії. Кождий новатор чи революціонер, коли він є щирий християнин і отвертої голови чоловік, повинен се знати: що проти його замірів і ідей з природи річи мусить виступити боротьба та що він усі хрести сеї боротьби повинен узяти на себе (якщо дійсно вірить у спасенність своїх ідей), а не соблазнюватися боротьбою противної сторони. Атже тисячлітний могучий звичай, тисячлітна традиція в народі се не жарт, але камінна будова. Правильно тільки кров була в силі розмити підвалини такої будови. Що звичай, проти котрого воює „Безженний Священик“, є такою камінною будовою в нашій народі, про се не треба би й згадувати. Він ґрунтується на апостольських інструкціях, які виразними словами записані в св. Письмі; він освячений історією нашого народу; він як найбільш життєвий: торкає не лише духовенство, але й десятки тисяч осіб поза духовенством; він має також національне значіння під многими зглядами і т. д. І тому дійсно квестія про введення загального celibату в нас є не лише церковною, але і суспільною справою.

Коли отже автор сам твердить, „що целібат по нашим поняттям ставиться майже на рівні з церковною й народною зрадою“ (стр. 1), то видно, що наш загал, просуджуючи цю справу, набрав такого переконання про неї. Якщо він помиляється, то треба йому се виказати й врозумити його. Але такими чтеннями, як „Жонатий клир а безженство клиру“ тільки ще більше утвердиться він у своїх поглядах. (Малими вже нагоду порозумітися з кільканайцятьома людьми, котрі прочитали отсю брошурку, але ніхто нею не збудувався — ані один целебс.)

Чому наш загал хоче, щоби придержуватися відвічного звичаю, після котрого кандидатам духовного стану лишається свобода: чи будуть женитися чи ні? а) В наслідок сили традиції; б) тому, що сей звичай має багато добрих сторін як для Церкви, так для народу; в) тому, що наш загал має нагоду безпосередно в життю обсервувати жонатих і нежонатих священників, своїх і чужих, і порівнюючи все з практичного боку, витворив собі постійне переконання: що із введенням примусового целібату ми більше стратили би, чим зискали. Може се невірне, бож се тільки індукційне заключення, але таке переконання в нашому загалові є. Не дається скрити, що загал наших целебсів нічим не виріжнися від наших жонатих священників, а було досить таких, котрі — навіть на визначних становищах — були би далеко красшими священниками, колиб були жонатими... От і біда в тому! Загал хоче бачити, а не лише чути; і судить після того, що бачить.

„Безженний Священик“ між стрічками й сам се признає, коли так пише: „В давніших часах число целебеїв було в нас зникаюче, та і з тих, *exsertis exsperendis*, мало вступало в той стан з ідейних мотивів“ (стр. 21). Дивне се розумування: давніше, коли кандидат добровільно рішався: чи має стати целебсом, чи ні, „мало вступало в той стан з ідейних мотивів“ — а коли кандидати стануть під примусом вступати в той стан, чиж можна мати певність: що більший процент буде вступати в той стан з ідейних мотивів, а не хліба ради?

2) Автор не робить розрізень між а) целібатом, оскільки він є одною з євангельських рад (досмертна чистота), б) оскільки він є прийнятим звичаєм і законом (якулатинській Церкві), в) оскільки він щойно мав би бути введений у нашу церковну провінцію, де панує противний звичай. Тому він і воює з вітраками, коли пише: „та соромна борба проти целібату є погубна і злочинна не лише тому, що перебирає в середниках, але також тому, що побиває справу велику і святу в католицькій Церкві, котра для оборони сеї справи навіть клятвою загрозила тим, котріби важились ставити висше стан жонатий понад стан дівства або

учити, що стан дівства, чи целібату не є кращий і щасливіший, чим стан подружжя (Conc. Trid. Sess. XXIV cap. 10.)" (стр. 5). Перше й перше: целібат римокатолического духовенства належить до церковної дисципліни, а не до догм; а висхідність стану дівства від подружнього стану належить до догм, і саме се мав на думці тридентський Собор. Але ті, котрі в нас є проти введення загального целібату, ніколи й ніде не виступали проти євангельської ради досмертної чистоти. Коли їм отже автор грозить церковною клятвою, то свідомо чи несвідомо — надуживає церковної науки. По друге: якщоб у нас панував загальний целібат у духовенстві, і мав за собою віковий звичай і канон, то — розуміється — хто на свою руку ломав би сей звичай і виступав би проти нього, той був би революціонер, і можна би йому грозити... Але — по третє — в нас справа саме противно мається. І коли хтось у нас виступає проти акції, яка зміряє до знесення звичаю, відвічного в нашій Церкві, то його робота тим самим ще не є ані „соромна“ ані „злочинна“, тільки легальна.

3) Зовсім іншою квестією є: чому „монашество не має в нас сприяючої атмосфери“ (стр. 8) — чи то загалом: чому євангельські ради мають у нас відносно менше послідователів, як у інших католицьких народів? „Безженний Священик“ сього факту не аналізує, тільки загально твердить: що ми є „виїмковим народом“, а всьому тому винувате наше духовенство — тому, що воно жонатє... Глибокий з нього знавець тайн людського життя, нема що казати! Атже в східній Церкві було жонатє духовенство від апостольських часів, а прецінь саме там розвинулося монашество і яких велитів воно з себе видало! Ясне, як сонце, що причини розвіту чи знидіння монашества не криються в тому: чи духовенство жонатє чи нежонатє. В чім отже річ? До монастиря у більшому числі ступають: а) або тому, що такий „дух часу“ (IV, V. ітд. ст; у нас XII, XIII і т. д.); б) або тому, що монастир є храмом культури (як у середніх віках); в) або тому, що монастир є багато, отже більший і їх вплив; г) або тому, що якийсь народ заживає всіх ласк культури, і красші його одиниці шукають ще висших життєвих вартостей (так у Французів, Бельгійців, Італійців, Німців...). А в нас під сю пору нічого з того нема. Не можна замикаати очий на се, що колись, доки ми були більш державним народом (доки в наших руках були маєтки, доки ми мали шляхту, міщан ітд.), також у нас було повно монастирів — а тоді наші прадіди були православні і жонатє духовенство один в одного... Нині ми є народом „хлопом“, який мріє тільки про свою „хатоньку і свою воленьку“, бо нічого з того не має. Від віків міста, а не села, давали героїчних подвижників християнських чеснот, монахів, монахині. А деж наші міста? Може скажете: взяли їх Поляки — тому, що в них безженний клир? А на Ве-

ликий Україні хіба тому взяли їх Москалі, що в них клир жонатий? Якось не годиться!

Нам брак усього земського: майна, поля, волі, навіть нашого шильду по містах — все те нас пече, болить і мантиє... Як усе те — ціле земське життя — перескочити, не перейшовши його, і відректися світа, та гуртом ступати до монастиря й голоситися до целібату? Се таке саме, як колиб домогуватися, щоб діти радо й охотно постили цілими днями та безнастанно пробували в медитаціях про чотири останні річи. Для євангельських рад потрібна „земська дозрілість“ — а ми під тим оглядом ще молодий народ. Тому й не диво, що психа нашого народу є рішучо за жонатим духовенством та що наші кандидати духовного стану „землю й море“ обходять, щоб тільки оженитися, й щоб сповнилась їх мрія „своя хатонька й своя воленька“ (що „Безженний Священик“ дуже добре знає), хоч нині повинні би самі з себе більше посвячуватися для загального добра, бо такі вимоги часу.

Впрочім, се питання: що ліпше? Чи такий стан, як пр. у Франції, де церкви порожні, де менша часть є героїчними християнами, а більша атеїстами? Або такий стан, як у нас, де церкви повні, де панує пересічна християнська міра? В християнстві ходить передовсім про спасення душ; а при такому стані, як у нас, без порівняння більше число душ є на дорозі до спасення.

Що нині в цілій Європі не є особливо сприятлива атмосфера для монашества, про се не треба би й згадувати. Нема нині пустинників, не повстають нові монаші закони, не мають такого розголосу в світі, як колись. Чому се так є, про се треба би цілу книжку написати. Коли отже розважити всі ті обставини, то годі дивуватися, що монашество в нашій народі нині лише так поширене, як є, а не більше.

4) Для „Безженного Священика“ дуже характеристичні отсі його слова: „Ми обмежуємося головню до зовнішних формальностей, до символіки, обрядовости, традицій, ріжного рода звичаїв, а натомість брак у нас живого, внутрішнього християнського духа. Ізза „преданія старец“ ми не добачуємо живої правди, замикаємо очі на росячі рани на наших церковнім організмі...“ (стр. 8.).

О, Господи! Се не нинішній вітер зі Станиславова — але кождому думаючому чоловікові ясно: що Церква є саме тоді сильна, коли має свою тверду традицію, свій усталений обряд.

В римській Церкві не вільно ніже одної йоти змінити в обряді, в традиції, в канонах — не лише звичайному священикові, але навіть єпископови. І се не є „зовнішність“, „бізантинізм“... А в нас, де все стоїть на похилій площі, де кождий впроваджує, відкидає, експериментує — в нас тільки „зовнішність“ і „бізантинізм“... Горе нам — рабам, що

знелюбили й обезцінили те, що наше, й сталися його ворогами, а подивляємо чуже!

Саме в тому одно з найбільших наших нещасть, що в нас немає твердої традиції ні в національному життю, ні в Церкві, що в нас обряд змінюється що 20 літ, що в нас „брак сталих скристалізованих формацій житєвих, так що ми є завжди в стані плиннім, неуняті в певні форми, а наш нарід завжди терпить болі родження і не може народитися народом індивідуальним“ (стр. 12). Святі се слова „Безженного Священника“, алеж він ними люто масакрує свої власні попередні слова, і до всіх роджень, про які згадує, своєю акцією він ще приготавлює нещасному нашому народови нове, грізне родження...

А коли вглибитися в значіння його слів про „преданія старец“, так стає ясно: що він усе в нас так ганить, а подивляє захід у всьому, і бачить загальний лік на всі наші рани в впровадженню загального целібату — головню тому, що по похилій площі котиться в сторону латинників.

І тому навіть сама згадка про те, що наше духовенство повинно би повернути до чистіших звичаїв Східної Церкви, для „Безженного Священника“ виходить „смішністю“ (стр. 8.).

5) „А найгірша вже в нас доля Єпископа. Його авторитет підкопується... часто самі священники стоять у перших рядах, з котрих летять стріли проти нелюбого їм Єпископа... в нас хто лише захоче, може безкарно прилюдно глузувати з Єпископа“ (стр. 10.). Розуміється: На думку автора ми також під сим оглядом є „виїмковим народом“. Але в дійсності се так діється всюди на світі, що проти „нелюбого“ — з сих чи тих причин — єпископа завжди „летять стріли“ і то часами дуже грізні, соблазняючі. Є приміри в історії римокатолицьких народів (пр. Поляків), коли єпископів, Богу духа винних, навіть замордовано. Дякувати Богу, що в нас нічого такого не було.

З другої сторони треба пам'ятати: що позиція єпископів у нас своєрідна. Єпископи в нашій Церкві зробили схизму; єпископи зробили унію; деякі стрімголов летіли в латинство; під Росією єпископи (Семашко, Лужинський, Зубко, Попель) зрадили унію й завели православ'є; на Підкарпатчині єпископи (йдучи „за заходом“) не в свій час завели новий календар, завели латинську азбуку навіть у церковні книги, створили обставини в народі, дуже пригожі для схизматичної пропаганди. Все те можливе в нас тільки тому, що „ми є завжди в стані плиннім, неуняті в певні форми“, себто: що в нас нема твердої традиції, з якої „Безженний Священник“ — на жаль глузує. — Всяка похвала, честь і мир єпископови тоді, коли він є сторожем церковної науки і канонів. Але якщо він стане вводити зміни, важкі в наслідки, усувати канони, тисячлітні звичаї — та повинен бути приго-

тований на се: що в суспільности стрінеться з опором і боротьбою. Або його діло є „ділом божим“, дійсно спасеним для народу, то він у наслідок засліплення своєї суспільности може й смерть понести (як Христос Спаситель), але історія світло виправдає його діло й ім'я. Або його діло — хоч само про себе й добре — є не на часі, „неполітичне“, не узасаднене з усіх сторін; а тоді трудно дивуватися: що суспільність після своїх переконань реагує на се діло.

б) „Безженний Священик“ обжаловує наше духовенство з того приводу, що воно не бере в оборону станиславівської акції, чито особи Преосвященного станиславівського Владики перед напастями по газетах, та що знаходяться між священиками „Семані“ (стр. 10.), котрі ще помагають часописам у тій роботі. „Чи брак реагування зі сторони духовенства проти такої злочинної роботи не кидає сумної тіни на цілу нашу суспільність?“ (стр. 4). „Нива“ охотно приймає ці слова автора передовсім на свою адресу. Але — завсіди було вказане: не пхати пальців між двері... Саме тому, що про станиславівську акцію до часописів дописували різні „священики“ („Семані“) і устно переказували нам сяке й таке, годі було точно і певно розвідатися: що властиво на річи. Вістки йшли в тому напрямі: що в станиславівській єпархії робиться роздор між жонатим і безженим духовенством, що жонатих (пр. при обсаді парохій) гірше трактується, що про жонатого і їх жінки можна почити згрідні назви і т. п.

Розуміється: могли при тому бути й неправдиві вістки, гіперболи, перекозчення. Ми чекали — й дочекалися. Брошура, яка є свого рода „auto da fe“ „Т-ва безжених священиків“, усе розяснила — аж нам в очах потемніло. Автор у своїй наївности чи в фанатизмі пише: „застерігаюсь, що я далекий від відплати тими методами, які примінює наша суспільність, а головню жонате духовенство (!) зглядом нас безжених священиків“ (стр. 6.). Але в дійсности він тому жонатому духовенству так відплатив, як ще ніхто й ніколи: відсудив його від можности посідання св. Духа, від усіх добрих діл і сторін, усі нещастя й недомогування через цілу історію нашого народу приписує він головню жонатому духовенству, яке є постійно „анемічне“ саме тому, що воно жонате, а признає йому лише те, що воно є „маточником і продуцентом інтелігенції“ — одначе навіть у тому не має воно ніякої заслуги, бо „оно образує свої діти коштом Церкви“ (стр. 21.), „а у виховуванні інтелігенції безженні священики можуть виручити жонате духовенство навіть легше і з більшим успіхом, а саме через закладання і удержування виховавчо-наукових інституцій, де способами обдарені діти з народу моглиби бути виховані на правдиво інтелігентних людей, о благороднім серці і сильнім характері, в чім якраз лежить правдива інтелігенція“ (стр. 20.). Нехайже нам викаже сей „Безженний Священик“: чи мож-

лива є ще якась більша образа, більше приниження й знеславлення жонатого нашого духовенства? Правда, він раз-ураз застерігається, що він не обвиняє осіб, тільки жонатий стан нашого духовенства. Алеж особи є обвинені посередно і то всі без виїмку: вони так сліпі, малі, анемічні, без усякої посвяти, що задля „супружних приємностей“ (стр. 12.) не допускають св. Духа до душ нашого народу, „і тому ми поблудили, а в житевому організмі послідував розклад“ (стр. 15.) — загалом усяке горе.

А коли такі поняття верховодять у програмовій брошурі, яку розіслано кожному жонатому священникови, щоб його переконати, то як комунебудь пояснити: що газетні вістки про курс у станиславівській епархії є висані з пальця? Як дивуватися „Семянам“, що пишуть до газет? Атже при таких поняттях жонате духовенство може займати лише таку позицію, як пр. Українці в Польщі. Тому й не диво, що поуз „Т-ва Безженних Священників“ не заснувалось також „Тво жонатих священників“, яке аналогічно в брошурах зясувало би свої погляди і оборону.

Впрочім: ми се добре розуміємо, що загальний цєлібат не може бути инакше введений, як тільки насильно (як се було і в західній Церкві), а в наслідок того з природи річи мусить повстати роздор між духовенством: одні будуть призначені на вимертя, другі до життя. Але чому тоді складати вину за роблення роздору на „Український Голос“ (гл. „Відповідь...“)?

Чому цілу акцію ведеться якось так „анонімно“? Якщо та акція дійсно вже і саме тепер конечна в нашому народі, як запевняє „Відповідь...“, то чому щиро не признатися до всіх її конечних наслідств?

7) Чи наше жонате духовенство має які заслуги для Церкви, народу й культури, над сим тут не будемо застановлюватися, бо а) колиб хотіти отсю справу хочби лише трохи вірнійше представити, то треба би томи писати, тай б) просто стидно було би в тій справі поважно брати визов такого засліпленого автора, яким показується „Безженний Священик“. Схарактеризуємо тільки його спосіб розумування. Він признає, що „наше духовенство показало много щирої волі та понесло много трудів і жертв для добра народу, однак мимо того, беручи річ обективно, треба признати“ (стр. 11), що все те до нічого не придалось: „ми безнастанно заняті: бігаємо, вертимосся, напружуємося, а вкінці остаємо з порожніми руками“ (стр. 14), „в житевому організмі послідував розклад“ (стр. 15), „зовнішність без внутрішнього, духового життя, половичність, розбіжність і роздільність“ (стр. 12); в народі грубі забобони, байдужність і навіть ненависть до духовних отців, „на поли національним, політичним і суспільним у нас царить хаос і змішання“ (стр. 10) і т. д., і т. д. „Причини знова сего треба

шукати в браку ділання св. Духа в наших душах" (стр. 14). А знова причина сього лежить головню в тому, що наше духовенство жонате і „не маючи само повноти внутрішнього духового життя, не змогло його передати своїм вірним" (стр. 13). Дісталось при тому і катехитам і парохам і виховавчим інституціям і навіть сімям (стр. 22). Чи все те просто не смішне? чи не кпини з людського розуму й з історії християнських народів? А вже в Греків духовенство завсіди було жонате, так само у Болгарів, Сербів, Румунів, Москалів та в нашому народі. А чи ті народи не мали світлих періодів у своїй історії? Чи не був якраз Схід творцем і світилом християнської культури через перших 1000 літ? Чи помогло Польщі безженне духовенство в часах розбору Польщі? Чи помогло безженне духовенство Франції підчас великої революції, або в 1870 році? А от з нашої історії хочби лише один образок: по мученичій смерті св. Йосафата такий ляк напав на наших монахів Василиян, що громадню втікали до польських монастирів, *) зраджуючи свою церкву й свій народ. Папа Урбан VIII в своїй ому декреті (з 7. VII. 1624) „*A conservandam pacem et concordiam*" спеціально Василиянам заборонював перехід на латинство: „*praesertim monachis S. Basilii quacumque de causa etiam urgentissima sine speciali licentia*" (не вільно перейти на латинство). Жонате духовенство не могло поповняти такої дезерції саме тому, що було жонате. Ось наглядний доказ, що жонатий стан нашого духовенства часами виходив нашої Церкві й народови на ратунок, а не на пропасть, як се привиджується „Безженному Священникови“.

На думку автора наше духовенство відвічальне за цілу долю нашого народу тому, що „оно є садиноким „маточником“ свіцької інтелігенції, яка тепер має в своїх руках провід над нашим народом — оно доси виховувало нарід" (стр. 11). Колиб сі слова віднести до сербського чи румунського духовенства, то годі би їх знеславлювати ізза теперішньої долі їх народів. Видно, що жонатий стан духовенства тут ні причому...

Для „Безженного Священника" все ясне: наше духовенство не могло виховати красної інтелігенції (отже й не могло причинитися до красної долі нашого народу), бо „з священничого „маточника" вийшли многі зі схибленим характером, а навіть радикали і атеїсти... Справді не можна вийти з дива, як жонате духовенство може еще чванитися, що воно є „маточником“ такої інтелігенції" (стр. 21). Старий се закид зі Станиславова! Але вже був би час, щоб ним не пописуватися, бо вже були належні відповіди на нього. Чи ж то в Західній Церкві — отже там, де панує целібат, не відпадають рік річно не лише звичайні вірні, але

*) Гнат Стебельський подає число таких дезертирів від 1621—1626 р. на 150 (Василиян).

навіть священники від віри? чи між вихованками найкрасших католицьких інститутів не лучаються схиблені характери й атеїсти? чи діти цивільних, взірцево релігійних родичів не бувають атеїстами? Чи „Безженному Священникови“ незвісне, що через нинішній світ пливе, наче мрака, чорна струя атеїзму, і вона то пориває мільйони жертв, а не жонате духовенство?! Безперечно, що процент атеїстів між западною інтелігенцією, де безженне духовенство, без порівняння більший чим у нас. І що з того? Ані жонатий, ані нежонатий стан духовенства тут ні при чому.

А що собі балакає „Безженний Священик“ про те, що безженне духовенство стане ще красивішим „маточником“ інтелігенції, то дурному се говорити. Щось такого твердити могли би тільки большевики, котрі вірють у се (бодай у теорії), що комуністична господарка більш поплатна як індивідуальна. Просимо виказати нам: у котрому народі безженне духовенство зі своїх особистих фондів виховує процентово стільки душ, як наше жонате духовенство, і так дбайливо?

Буяти в теорії се кождий потрафить, але викажися, брате, ділами, практикою.

8) Приходимо до тих місць, де „Безженний Священик“ заривається вже не зі звичайним розумом, але з Апостолом Павлом і загалом з наукою католицької Церкви. Для „Безженого Священника“ нема ніякого дива в тому, що наше жонате духовенство нічого доброго не зробило для свого народа й Церкви. Він має свою догму (яку в своїй брошурі виписав грубими буквами), що клир „жонатий **не міг і не може** дати того, чого домагається від него священниче післанництво“ (стр. 15). „Жонатий священник є подібний до анемічного чоловіка, котрий вправді не є тяжко хорий, але також і не зі всім здоровий“ (стр. 18).

„Розв'язку сеї дразливої і так далекосяглої у нас квестії дає сам св. Дух устами великого Апостола святого Павла, а іменно, що духовенство жонате є поділене між Христом а своїми жінками (I. Кор. VII, 32—33). Жонатий священник має поділене серце і маючи до сповнення подвійні обов'язки вітцівства духовного і вітцівства тілесного, полученого з тяжкими печальми і журбами, не є в стані і можності задосити учинити одним і другим (стр. 11). Погодити і достойно виконати рівночасно обов'язки одного і другого вітцівства є річчю неможливою, бо до того треба хиба чуда, а Бог ту чуда не робить. Крім того священник роздвоєний серцем навіть сам про себе не може зрозуміти і приймати повноти ділання Духа Божого, бо ділання тіла і св. Духа не можуть погодитися. Тому хто хапає за супружжі приємности, не може сподіватися повноти світла і радости св. Духа“ (I. Кор. II. 14—15).

„Чесний жонатий священник буде справді сновняти сові-

сно і точно обов'язки належачі до священничого уряду, але зрозуміти, витворювати і розбуджувати духове життя він не є в можності ані у відношенню до своєї душі, ані до підчиненої собі пастви. А тим менше він є в стані мимо найлучшої волі взнестися до високих ідей, для тих ідей всеціло посвятитись і їх реалізувати, бо він поділений, бо він зв'язаний, бо йому крила обтяті" (стр. 12). За те для целебсів автор має іншу міру: „Вистарчить, як що вони сповняють по своїм силам вірно свої обов'язки. Тоді вони виробляють, хочай незначно, силу в душах, витворюють атмосферу сприяючу для великих діл" (стр. 18).

Треба ствердити: що а) сі думки автора не є для нього якимсь „lapsus calami“, але провідною тезою в цілій його брошурі; б) що він на тих місцях грубо надживає тексту св. Письма; в) що між тими думками є формальні ереси з маніхейською зафарбкою.

Єретичними є всі ті місця в брошурі, де автор відсуджує *жонатого священника від можності належного сповнювання обов'язків священничого уряду*, від знеслого розуміння Христової науки, від високих ідей, від можності витворювання й розбуджування внутрішнього духового життя і т. д. Се вже не дисципліна, не практика, але догма!

Апостольські інструкції для священників у тій справі звучали так: „Повинен отже єпископ бути бездоганий, одної жінки муж, тверезий, мудрий і т. д.“ „Діакони нехай будуть мужами одної жінки і т. д.“ (І. Тимот. III, 2—13). Через перших 1000 літ у цілій Церкві, як на загал, придержувались цих інструкцій, а в нас аж до нині. І ніхто в Церкві (крім деяких єретиків) не знав про се: що се є „річною неможливістю“, щоб жонатий священник достойно сповняв обов'язки духовного вітцівства — аж у Станиславові 1924 року знайшовся якийсь „Безженний Священик“, котрий ніби вигребав нову догму з апостольських письм... Однак, колиб його чув Ап. Павло, то за ту догму либонь викляв би його з Церкви. А вже сам Ап. Павло дав інструкції, що священники можуть бути жонаті, а він хиба красше знав потрібну міру для можності належного сповнювання священничого уряду, як станиславівський „Безженний Священик“... Теза „Безженного Священика“ не відноситься тільки до священників, але загалом до християн, і кидає тінь на супружество, яке в Церкві є „великою Тайною“. З його тези слідує, що не тільки жонатий священник, але тим більше звичайний християнин, коли він є жонатий, „не може зрозуміти й прийняти повноти ділання Духа Божого бо ділання тіла і св. Духа не можуть погодитися“. З того виходить, що в жонатому стані годі бути святим, годі „зрозуміти й витворити внутрішнє духове життя“ і т. д. А скількиж то було святих у катол. Церкві замужних і жонатих! Ось куди зайшов станиславівський

автор! Він зовсім невластиво покликується на слова Ап. Павла I. Кор. II, 14—15 (які звучать: „Тілесний же чоловік не приймає того, що є Духа Божого, бо се для нього глупота і він не може цього зрозуміти, бо се духовно судиться“), бо на тому місці Апостол ані на думці не має супружества, лише змислового чоловіка загалом (перед чим целебс тому, що він целебс, ще не є забезпечений).

Також невластиво покликується „Безженний Священик“ на слова Ап. Павла I. Кор. VII., 32—33. Тими словами Апостол не дає „розв'язки сеї дражливої і так далекосяглої у нас квестії“, яку автор обговорює, бо вони не відносяться спеціально до духовенства, але до християн загалом (в цілій VII. главі I. Коринт. нема ні згадки про священиків). Таку розв'язку подає Ап. Павло в I. листі до Тимотея III, 2—13. В св. Ап. Павла всюди пробивається святе, знесле поняття про супружжя; і коли радить дівам і мушинам не входити в супружу зв'язь, то наводить мотив „бо такі (себто: жонаті, замужні) попадуть у терпіння тіла, а я вас щаджу“ (I. Кор. VII., 28.).

А з брошури станиславівського автора пробивається якийсь парубоцьке поняття про супружжя, негідне священика та й загалом ніякого більш зрілого християнина. Йому на думці тільки „супружі приємности“, і саме ізза тої „приємности“ він відсуджує жонатого від можности одержання „повноти світла і радости св. Духа“. Що таке зіставлення понять з догматичної сторони є просто фатальне (таке, котре в своїх послідовностях веде до ересий), сього не тяжко вказати. Людям доводиться мати різні плотські приємности: при їдженню, питтю, куренню, огляданню й нюханню цвітів ітд. Колиб собі уявити чоловіка, котрий через ціле життя й з міноти в міноту був би зайнятий тільки приємністю нюхання цвітів, чи їдження цукорків, то його рішучо треба би відсудити від можности посідання св. Духа.

Якщо отже хтось ізза „супружї приємности“ відсуджує жонатого від можности посідання св. Духа — тому, що в супружестві не бачить нічого иншого крім „супружї приємности“, то з таким самим правом може виступити новий автор, і відсудити від тогож усіх тих, котрі дізнають яких-небудь фізіологічних приємностей. Ось так пересада в причині родить пересаду в наслідках.

Вузькоглядний „безженний“ автор не здає собі справи з того: що в життю — с'як чи так — приходить ся чоловікові дізнавати різних почувань, сповняти різні функції, тілесні й духові, та всі треба й можна при помочи божїй зводити до висших цілей, до освячення себе. Він сього не розуміє, але глибоко се розуміє Апостол народів, і так пише: „Лишається, щоби й ті, котрі мають жінки, наче би їх не мали; а котрі плачуть, наче би не плакали; а котрі радуються, наче би не радувалися; а котрі купують, наче би

не посідали; а котрі уживають світа сего, наче би не уживали" (І. Кор. VII., 29—31).

„Безженний Священник“ при голошенню своїх ересий ратується на деяких місцях словом „повнота“ ділання св. Духа. Але се вдається йому лише позірно. Отся „повнота“ з природи річи є безконечна, припускає безчисленні градації. Тож коли ходить про тип священика чи жонатого християнина, то можна говорити тільки про релятивну „повноту світла й радості св. Духа“ — себто про таку, котра вистарчає, щоб жонатий християнин міг бути святим, а жонатий священник щоб міг бути і сам святим і других доводити до святости.

Автор відмовляє жонатим можности прийняття якраз тої міри „повноти“ св. Духа — а се чиста маніхейська ересь. (Прикра заввага: Дивне се, що брошура „Тва Безженних Священиків“ вийшла без церковної апробати; що Єпископ, який, як звісно, є душею сего Тва, не вглянув у сю брошуру, й не вичеркнув з неї бодай ереси).

9) Для неупередженого чоловіка ясно: що безженний стан духовенства має свої красші сторони, але й жонатий стан духовенства має свої красші сторони. „Безженний Священник“ знає лише про те, що жонатий священник є „поділений“; а не хоче знати про те, що в богатьох випадках жонатий священник є подвоєний, потроєний — де йому в Христовій службі помагають жена й діти.

Незаперечений се факт, що в перших найкрасших й найтяжших віках християнства не було примусового загального целібату. Таке правило стали заводити щойно тоді, коли духовенство збогатіло й розгорділо, коли занепадав у ньому живий дух християнства, коли затиралися різниці між священиком і несвящеником, коли до священничого стану пхалися всякі люди без усякого покликання і т. ин.

Для автора, котрий взявся пропагувати в нас загальний целібат між духовенством, була би вказана тільки одна дорога: виказати річево і дійсно безпристрастно, що в нас саме під теперішню пору є потрібні, конечні і снасенні якраз ті плюси, якими відзначається безженне духовенство — себто те, в якому панує обовязковий целібат.

І без сумніву міг би неодно мудре й могуче слово сказати про сю річ. Але „Безженний Священник“ так нещасливо, невідповідно, без усякого такту поставив отсю справу, що ледви чи знайдеться в нас якийсь жонатий чи безженний священник, котрий добровільно хотів би подати йому руку, щоб допомогти йому в його ділі. Своїй власній цілі зробив він як найгіршу прислугу. А прецінь він так безкритичний, що свою брошурку закінчує словами: „Сподіюсь, що у многих уступить упередженне і ворогованне проти безженного стану духовенства, що проясниться і розвіється та тяжка

і душна атмосфера“ (ст. 23). Велика се віра в свої поняття — та, на жаль, безкритична. Він навіть нічого великого не обіцяє (а яку велику боротьбу зачинає!), бо так пише: „Що до теперішніх безженних священників, то ми також не великі числом, а при тім ми ще слабосильні... Тому не можна сподіватися по нас сейчас чогось великого і надзвичайного...“ (ст. 22). Плоди сеї інновації й боротьби покажуться аж десь за 50 літ, коли вже буде більшість целібсів. Але — на жаль — нам ратунку й сили треба зараз — а тут з тої інновації тільки боротьба...

10) „Безженний Священик“ навіть квестії собі не ставить про те, що в його замірах якраз найважніше. Він собі не здає справи з процесу впровадження обов'язкового целібату в нашому духовенстві — особливо в нинішніх часах.

Для неупередженого чоловіка, котрий знає наші обставини, повинно бути ясне: що при впровадженню обов'язкового целібату в нас з природи річи мусить виступити дуже завзята, а дуже небезпечна боротьба. Колиб хтось хотів завести в нас латинську азбуку, то також з того приводу вибухла би тяжка боротьба. А тут ходило би тільки про мертві букви... Оскількиж більше завзятою й небезпечною буде боротьба там, де ходить про десятки тисячів живих душ, про зміну одної наших найбільш впливових суспільних форм, з котрою тісно вяжеться наша історія і наші гороскопи на будучність?... Нема чого дивуватися тій боротьбі й нема чого злоститися на противників. Той, хто береться переводити так важку реформу, повинен узяти на себе всю відвічальність за остаточний вислід цілої боротьби. Ніякі вимівки тут не допоможуть: бо хто не певний побіди, нехай не береться воювати, якщо ніхто його до сього не силує.

А якж се буде боротьба? Вона треватиме бодай 100 літ — доти, доки житиме останній наш жонатий священник, доки в духовенстві буде жива пам'ять про цілу справу, доки не зложить оружжя останній невдоволений новим порядком священник або навіть цивіль, доки біля нас мешкатимуть наші браття православні, котрі цькуватимуть наших людей на нове „облатиненіє“ та загалом на „Римлян...“ Лише пригадаймо собі: скільки віків ішла боротьба за обов'язковий целібат у западній Церкві, а сеж був „цілий світ про себе“, а не такий нещасний клин, як наша Галичина, виставлена на різні сусідські впливи й насилля.

Ясна річ: що остаточне й загальне введення целібату може вдатися тільки насильно — поборе тут та сторона, котра буде сильнішою. Западна Церква мудро зробила, бо остаточне перевела целібат саме тоді, коли була найсильніша під оглядом диктування суспільних

порядків, коли папи скидали королів з престолу. А в нас тепер? Припустім, що наші єпископи (бож саме вони мають тут перше рішуче слово) рішилися би переводити обов'язковий цілібат. Хто їх попре? Державна власть? — На се не годиться нині числити. Загал духовенства, чи народу? — Фактом є, що той загал є проти обов'язкового цілібату (треба би вперед щойно підготувати його до сього, а на се замало буде навіть 50 літ). Якi отже вигляди на успіх? Добре се розуміємо: що наші єпископи нині в великому клопоті, і бажають ратувати ситуацію, як найпростійше і найуспішніше. Однак годі забувати, що є такі ліки, котрі в першій хвилі дуже допомагають, але опісля затроюють цілий організм.

Найважніше з усього те, що ми нині в нещасному положенні — всі довкола б'ють нас, як під національним оглядом, так також під релігійним, — чи ж треба нам ще до ма ш н о ї б о р о т ь б и? Чи не повториться знова „станиславщина“, коли то „загорілі-западники“ ухвалювали резолюції про розділ держави від церкви і т. ин., а довкола горів воєнний огонь? Правдиві є слова „Безженного Священника“: „А передусім ся борба є погубна для нас. Наша історія аж надто ясно свідчить, що ми майже завсігди поборюємо се, що для нас добре і хосенне, а рвемося до того, що нам вороже і шкідливе“ (ст. 5). Тільки нехай він віднесе ті слова до тих, котрі боротьбу зачинають.

Наконець не вільно забувати: що нас у будучности жде дуже небезпечна боротьба з автокефалістами й з православними. З якими силами станемо супроти них? з якою психю? По одній стороні невдоволений загал з нової реформи, по другій стороні обов'язкові цілебси, котрі, заки ще не висвятилися, землю й море обходили, щоб оженилися, і знатний процент з них через ціле життя відчуватиме свій цілібат яко насилля. Вже тепер щось 6 чи 7 таких богословів пішло на православних батюшків. Грізне „omen“! А що буде, як обставини зміняться, як не католицька церква буде протегована державою? Ляк про се й подумати.

Не буде се ніякою пересадою, коли скажемо: що впровадження обов'язкового цілібату в нашому духовенстві в нинішніх часах грозить катастрофою для унії, а великим нещастям для нашого, уже й без того, так нещасного народу. І тому з серця й душі кличемо реформаторам: *respicere finem*!

Нічого потрібнішого для нас нині нема, як єдність і з г о д а. Тільки тим зможемо вдержатися тай евентуально поширитися. А колись, як Україна буде „своя“, як не буде вже воювати на всі сторони, як уже буде по боротьбі, яку нам с'як — чи так прийдеться звести з автокефалістами, щойно тоді евентуально можна буде зачати боротьбу за

обовязковий целібат у духовенстві. Певна річ, що не зможемо притягнути до себе більшого гурту православних, якщо між першими не пристане до нас православне духовенство. А се духовенство не пристане до нас, якщо в нас буде обовязковий целібат. Чомуб отже нам завязувати собі руки ?

Покищо отже для нас остається тільки одна дорога : врозумлювати кандидатів духовного стану, щоб задля тяжких часів добровільно відрікалися не тільки жінки, але й „свогого батька і матери і братів і сестри, та ще й своєї душі (життя)“ (Лук. 14, 26) — для своєї Церкви й народу.

О. Др. Гавриїл Костельник,
жонатий священик.

О. Др. Василь Лаба,
безженний священик.

Дещо із богослужебних обрядів ; про церковний устaв і характеристичні виписи із давних богослужебних книг.

IV.

Про святу чотиредесятницю (великий піст).

(Докінчення.)

В історії церкви Євзевія (lib. V. с. XXIV.) єсть випись із послання св. Іренея еп. Ліонського († 202 р.), де кажеється дослівно: „Спорять не тільки що до дня, (в яким празнувати Пасху) та і про сам спосіб пощення; а саме одні думають, що треба постити тільки один день, другі два дні, інші — ще більше; деякі перечислюють той свій день на 40 годин дневних і нічних. Така ріжниця „в заховуванні“ зайшли не в наші часи, а далеко ранше у наших предків, які правдоподібно не заховували в сім більшої точности і простий та частий звичай передавали потомкам. При тім жили вони в мирі і ми живемо між собою в супокою, а незгідністю дотично посту утверджується згідність віри“. — В історії церкви Сократа (lib. V. с. XXII.) про сей сам піст таке записано: „пости сії, які відбуваються перед Пасхою, находити, що ріжні ріжно їх заховують: бо сі, що в Римі живуть, посять перед Пасхою тягом через три неділі, за виїмком субот і неділь. Сі, що в Ілїрії і Александрії перебувають, посять шість тижнів перед Пасхою і називають сей піст чотиредесятницею. Інші (зн. Царгородці) заховують ще відміннійший звичай, починаючи піст перед пасхою на семій неділі; в перших трьох тижнях посять по пять днів рядом і весь сей час (посту) називають також чотиредесятницею. — Чому сі свої пости вони всі називають чотиредесятницею, то кождий з них подає свої міркування. Бо не тільки ріжняться між собою числом днів посту, але також і здержу-

ванням від страв; одні з них здержуються цілковито від поживання животних, другі тільки самі риби їдять. Інші ще попри рибу і птиці поїдають: бо, як є у Мойсея, і птиці з води походять. Є й такі, що не їдять навіть овочів ані яєць, а тільки їдять сам хліб; є ще й такі, що ані хліба в пості не уживають. Деякі постять до 9. часа (т. є. до 3. год. по полудні), но опісля вживають всякої страви без розбору. У різних народів різні особи, різні і безчисленні причини (посту і способу пощення) приводять. А що ніхто не в силі записаних правил в сій справі подати, виходить, що апостоли лишили се і міркованню і добрій волі всякому, щоби кождий се, що добре, з власної охоти, а не ради страху і konieczности, виконував". — Зовсім подібно пише про се і Созомен (Ib, VII. с. XIX.).

Із письм св. Григорія Вел. (hom XVI in evang.) виходить, що піст чотиредесятниці, по відчисленні 6-ти днів недільних, числить пісних днів тільки 36. А що у Восточних і в суботи не ялося постити, крім одної Великої Суботи, тому у них піст починався зараз по неділі сиропостній, тому пісних днів в чотиредесятниці не було повних 40, а тільки 36. [Апостольске правило 62. каже: „в недѣлю и субботу постяйся кромѣ единыя, т. є. великія и страстныя, извержен“...]. Чому є саме 36 постних днів в чотиредесятниці, то старається пояснити Кассіан, коли каже: „По закону Мойсееву було всьому народови проголошено: Десята часть твоего і первенці твої жертвуєш Господу Богу твоему“. Так отже і з днів цілого року, які до Тебе належать і в них можеш уживати, годиться десяту часть — через воздержання в них — принести Богови в жертву. Що саме ся жертва часу Богови називається у христіян чотиредесятницею то, як каже св. Єронім (in Esaiam с. 58) „Мойсей і Ілія в своїх сорокдневних постах, насичувалися Богом. І сам Господь наш тількиж днів проводив на пустини, щоби нам лишити спасительні дні посту“. Подібні пояснення на 40 дневний піст знаходяться в письмах св. Василя Вел., Кирила Алекс., Івана Золотоустого, однак ні один з сих св. Отців не каже, що піст сей є виразним і определеним приказом Божиим, а тільки хочуть у Мойсею і Ілії і Ісусі Христі бачити немовби певні взірці для особливого способу пощення. А навіть св. Іван Золотоуст пише у своїй гомілії (47 на Мат.): „Не каже Хростос, треба (в мене) наслідувати піст, (говорячи про свій сорокодневний піст) але: учіться від мене, що я смиренный і лагідний в серці. І коли висилав апостолів на проповідь євангелія, не сказав: постіть, а тільки: що вам дадуть, то споживайте. Се сказав я (каже Золотоуст) не щоби мені піст не сподобався, я звик з великими похвалами його підносити: а тільки тому, що мені жаль, якщо ви, занедбавши все проче, гадаєте, що для спасення вашого достаточно самого посту, який в хорі чеснот займає певну послідню чергу. Бо особливщі чесноти є: любов, смирен-

ність і милосердя, які навіть чистоту перевищують“. — Які-ж би були причини заведення ще самими апостолами сього передпасхального посту?

1) Смуток, жаль і біль апостолів по враті свого Учителя.

2) Послаблення християнської побожності від первісного свого запалу. Кассіан каже: „Певно треба знати, що як довго первісна досконалість церкви була ненарушена, так довго загального заховування чотиредесятниці не було. Не потребували особливих приписів ані офіційних приказів дотично означених термінів постів сі, які через весь рік вказані були одним постом“. Аж доперва, коли багачко приступило до нової, християнської, церкви таких, що і далше хотіли жити своїм давнім ладом, треба було прикликати їх і до посту, який було з часом наказано.

3) Щоби вірні приготували себе на гідне прийняття св. Евхаристії в часі Пасхальнім (гл. Золотоуст: гомілія 52 на них, що постять в часі Пасхальнім).

4) Щоби катехумени приготувалися гідно на хрещення. Учення 12-ти апостолів приписує: Перед хрещенням най постять і то не лиш ті, що хрестять і сі, яких хрестять, а другі, хто тільки може. Тертуліян каже. „Хто приступає до хрещення, повинен молитися частими молитвами з постами, коліноприклоненнями і чуваннями з сповіданням всіх попередніх своїх гріхів“. „Завіщення“ познакомлює нас з першою стадією в естванні 40-дневого посту перед пасхою, з його завязками. — „В 40 днів пасхи перебуває нарід в храмі на кріпленні, молитві, слуханні писаній, пісний і поучительних бесід“. По Тертуліяну „самим торжественним днем для хрещення являється Пасха, коли то закінчилися страдання Господа, а ми в них хрестимось... Однак тому, що Спаситель перше хрестився, а опісля постив 40 днів, міг би хто сказати, що і нам тепер належалосяби перше хреститися, а відтак постити. А що ж нас здержує від сого, як не необхідність радости і благодарности?“ В останніх словах Тертуліяна вже явно носитья ідея 40-дневого посту перед хрещенням, зглядно перед Пасхою.

5) І каючихся грішників розрешувано на празник Пасхи. Але до сього розрешення приходили каючіся дорогою, яку вказує св. Єронім (comment. in Jon. III): „Сорокове число (себто чотиредесятниця) відповідає грішникам і постом і молитвою і міхом (покаянною одежею) і слезами і витреванням у розкаянню, задля чого і Мойсей 40 днів постив на горі Синай і Ілія, утікаючи перед Єзавеллю, по заповідженню їй голодних років і гніву божого, 40 днів перебував в пості. І сам Господь, сей дійсний Йона, післаний на проповідь в мір сей, постить 40-день: і лишаючи нам завіщення посту під сим числом (40) приготвляє наші душі на споживання свого тіла“.

Повисше подано вже було, що приписи що до посту, виписані з різних Типиків, відносилися передовсім до монахів.

Дотично великого посту, способу пощення і його обов'язуючої сили для світських християн у перших віках не має визначених приписів; можна би собі тільки виробити поняття про се із письм найдавніших істориків церкви та Св. Отців. — В різних гоміліях св. Івана Золотоустого знаходяться характеристичні дані що до сорокдневного великого посту. Ось пр. із гом. 52 (про сих, що постять перед пасхою) виходить, що кетехумени і явні каянники були строго обов'язані до сього посту, бо був він для одних приготуванням до хрещення, для других до поправи; хоч виконувалося піст з великою свободою, з розрешеннями і послабленнями задля недуги, а ці послаблення були самим каючимся полишені. — „Хоч ми цілий рік до посту кличемо і наклонюємо (каже св. Золотоуст), то якось ніхто на наші слова не звертає уваги; а як тільки час чотиредесятниці прийде, то хоч ніхто не заохочує, хоч ніхто не радить, то навіть такий, що був (до посту) найбільше лінивий, будиться, та в тім часі і раду і напіннення приймає“. — Тому дальше каже св. Іван Золотоуст: „Якби тебе спитав жид чи поганець, чому ти постиш, то не говори: задля пасхи, задля хреста, бо так даєш їм причину нас зневажати. Бо ані задля пасхи не постимо, ані задля хреста, а тільки задля наших гріхів, бо маємо приступити до тайн: впрочім, пасха не дає притоки ані до посту ані до смутку, але до радості і піднесення. Не смутимося по причині хреста, ні, так воно не є, а тільки через наші гріхи; задля них ми й постимо“. Сам піст відбувано з великою свободою.

Ось так каже дальше св. Золотоуст: „Якщо хто з чистою совістю приступає до святкування, той празнує пасху, чи він нині чи завтра, чи в яким іншому часі приймає святе причастя. Бо не той, що точно заховав часи, але хто по чистій совісті (святкує), буде вважатися за найлучшого“. А на іншому місці каже: Такий є звичай що через чотиредесятницю чується питання: Хто кілька відпостив? а на відповідь чуєш: той дві неділі, той три, той всі тижні відпостив. „І який з сього пожиток, якщо перебули ми піст без богоугодних діл? Як хто тобі скаже, що відпостив цілу чотиредесятницю, то ти скажи: у мене був ворог, і я з ним погодився; мав я звичай обмовляти, і залишив се, любив я бігматися, і покинув сю безбожність. Ніякого пожитку для купців з сього, що переплили далекі моря, а з того, що привезли багачко купецького товару: На ніщо не придасться піст, як переведемо той час без хісна і легкодушно“. А про спосіб пощення у світських людей каже: „Як ти через недугу не в силі постити одного цілого дня, ледви найдеться який розумний, щоби тебе задля сього ганьбив. Бож Гос-

подь наш є добрий і многомилостивий, який ніколи від людей нічого понад їх сили не вимагає. І не жадає від нас просто вздержання від їди і голодування, ані сього, щоби ми витревали в пості: але щоби ми, — полишивши всі житейські журби, весь наш свободний час присвятили духовним справам. Бо, як ми устроїмо наше життя тверезим умом і зайвий свій час посвятимо на духовні вправи, а корму будемо тільки до заспокоєння голоду вживати, а життя наше переживатимемо серед добрих вчинків, то не треба вже буде ніякої підмоги від посту. Але що природа людська є лінива і лакома розкошу і жадна сваволі, для того ласкавий наш Господь, як батько милуючий дітий, придумав у пості дати лік, щоби і провини наші віддалити від нас і житейські журби замінити на духовні. І як є хто з вас, що задля слабости не може здержуватися від їди, сих заохочую, щоби дбали про здоровля тіла (не заховуючи посту). А хто прийняв страву і не може постити, сей нехай дає частійшу і більшу милостиню, най скорійший буде до молитви, охотнійший до слухання слова Божого, до чого чейже недуга тіла не спинає, най мириться з ворогами, най прожене з серця всяку ненависть і всяку захланність. Думайте все на апостольські слова: Ядйй, Господеви ясть, и не ядйй Господеви не ясть, и благодарит Бога“. — Із сказаного св. Золотоустим виходило би, що піст се властиво цілковите здержання від блудів-гріхів, а здержування від їдженя було прийнято на се, щоби прикоротити вогонь і жизнерадісність тілесну та вчинити тіло послушним духови.

У інших св. Отців читаємо знов инакше розуміння посту: і так св. Аврозій каже (de Elia et jejuniis c. X): „В четиредесятниці треба постити через всі дні за виїмком субот і неділь“. А рада на се, як постити: „Пересунь трохи час їдженя, і так незадовго буде вечер“. За властиве пощення уважано не перемену родів поживи (мясної і пісної), тільки одноразове їдженя і то аж вечер, після монашньої норми. Тому то і св. Василій (в гом. I. про піст) каже: „вечер призначи на відміну (покріплення стравою), а день перебудь на суді (з собою)“. — Що до сього, що їли, було байдуже: мясо, чи яку иншу страву, тільки їджено аж у вечер і то тверезо і умірено.

Загально однак вже з найдавніших часів перебивалася гадка, щоби в пості здержуватися від мяс, вина, риб і других добірнійших страв. — Розуміється, що як до християнства навернулися всякі вельможі і богачі і всяке панство, скоро прийшло до того, що панські пости стали розкішніші, як для звичайних людей запусти. Ось що читаємо в св. Августина (sermo 74 de diversis): „Є деякі хоронителі четиредесятниці більше розкішні чим побожні, які вишукують нові приємности більше збуджуючі пожадання, чим давні. Є і такі, що і вино пють не, як звичайно, а як осо-

бливо приладжені ліквори, не ради спасення, а ради приємности: начеб чотиредесятниця не була захованням побожного смирення, а нагодою до нових розкошів". — Очевидно св. Августин схарактеризував тут спосіб проводження посту чотиредесятниці можними світа сього, особливо на Западі, де він се сам „соглядав". — На Восточі — навіть на царських і князівських дворах, як на се вказують історичні пам'ятники, і сам 40-дневний піст і спосіб пошення відповідав більше монашим уставам, очевидно з відповідними послабленнями і облекшеннями. *Домет.*

Звіт з нарад про організацію духовенства в унівському деканаті.

(на декан. Соборчику 16. X. 1923).

Впр. о. декан унівський Зиновій Маркевич зазначив, що про солідарність і організацію духовенства говорилося й писалося вже давніше, але загальної і реальної акції в цім напрямі не було. Зачалася вона в р. 1919, однак звісні події перепиняли її. Тимчасом обставини так змінилися, що для оборони справ нашого стану, церкви і народу конечно потрібна діяльна, рухлива організація духовенства. Заходить тільки питання: 1) чи загал духовенства відчуває потребу організації і 2) чи загал духовенства візьме активну участь і буде працювати в організації і поступати солідарно у всіх справах? На перше питання нехай відповідять священники на своїх З'їздах соборчикових і дискусією на тему оголошеного реферату в „Ниві" ч. 8—9 з 1923 р. Безперечно, що загал духовенства відчуває потребу такої організації, коли видить, як усе іде проти нього. Впрочім прибиалося стільки ріжних справ, що доторкаються нашої Церкви і народу, що їх можна полагодити лишень в організації. На друге питання треба відповісти, що все залежить від діяльних, рухливих членів виділу організації так по деканатах, як і в центральнім виділі. Коли члени виділів зуміють заанімувати загал, як сама суть організації буде опрацьована в подробицях, як загал духовенства замітить, що добре обдуманий плян організації обіцює багато реального хісна, то певно, що організація буде мати багато прихильників.

Дальше подав о. декан Маркевич точки програмової праці: 1. Поширення знання психольогічного й інших наук через зорганізування декан. бібліотеки. 2. Праця в церкві, проповіді відповідні до обставин і духа часу, зорганізування видавництва проповідей чи то оригінальних чи переводів. 3. Праця в школі, читальні, в товариствах економічних, гуманітарних інституціях, „Рідній Школі" і т. д. — Вкінці подав о. декан Маркевич технічну сторону організації. Основою

організації, живою її клітиною повинен бути добре, доцільно зорганізований кождий деканат з подрібно обробленою і ділом виконаною програмою. Соборчик, яко такий, має бути деканальною легіслятивною. так сказатиб, нашим соймом, що більшість голосів ухвалює обов'язуючі резолюції, дає вказівки і т. д., а організація духовенства має перевести ці ухвали в життя, заохотити неохочих, дати поміч потребуючим, морально примусити опірні одиниці, які хотілиби виломитися з під солідарних ухвал. Організація це егзекутива солідарного поступовання. Кожда станова організація, щоб повстала і просперувала, мусить взяти у свій зміст найживотніщі справи даного стану. А що кождий чоловік, яко складова одиниця організації, зложений з душі і тіла, так кожда організація старається заспокоїти потреби психічні і матеріальні. Проект такої організації по деканатах слідуєчий:

1) Свяшеники деканату вибирають чи явним чи тайним голосуванням: голову, заступника голови, секретаря, касієра, бібліотекаря з поміж себе, — це є функціонарів організації деканальної; щоб організаційної праці не звалювати на одного або двох, треба брати до неї більше людей, отже можна ще визначити референта пресового справ станових, а це вже покаже практика. — Щоби така організація проявляла життєву діяльність і принесла реальний хосен, мусить часто збиратися, принайменше раз на місяць. Зізди організаційні мусять бути совісно підготовлені, з доцільною актуальною програмою. Це підготовлення є обов'язком організаційних функціонарів. Зізд деканальної організації скликає голова і секретар. Голова або його заступник проводить нарадами. Секретар подає звіти з руху організації до станової преси. Касієр збирає і орудує грішми, які складають члени на потреби організації, збирає передплату і датки на фонд станової преси, як також датки на другі актуальні цілі так, щоби кождий священик вплатив належну квоту на потреби станові чи загально народні, як: „Рідна Школа“, інваліди, сироти і т. д. — Бібліотекар завідує деканальною бібліотекою, веде евіденцію випозичених книжок, старається о закупно зі спільних фондів нових книжок, стежить за появою нових, актуальних видань, часописий і т. д.

Централізація організації: Кожда організація деканальна вибирає двох відпоручників, прим. голову і секретаря на центральний зізд у Львові. Зібрані відпоручники зі всіх трьох Епархій або з одної Епархії вибирають головний, центральний заряд, управу, яка концентрує усі нитки поодиноких деканальних організацій. Це лише загальний нарис технічної організації — проект цей може бути ширше оброблений; зглядно поодинокі точки можуть бути обширніше пояснені. — Що до формальної справи цієї організації: *Наша організація не потребує ґрунтуватися яко нове статутове товариство, вона може дуже добре увійти в рамки нашого*

старшого станового „Товариства св. Ап. Павла у Львові“ (Се вказане з різних зглядів! — Редакція). Після статуту цього товариства можна закладати кружки провінціональні чи деканальні. Такі кружки містилиб в собі нашу священичу організацію. Для того всі священики повинні вписатись як члени Тов. св. Ап. Павла. — А колиби треба змінити деякі точки статута, то лекше це зробити в готовім вже товаристві чим основувати нове. Заряд Т-ва св. Ап. Павла у Львові бувби zarazом центральним зарядом священичої організації в епархії! — Така організація не виключає і повітової організації, бо в кождім повітовім місті можуть бути філії товариства і ту моглиби збиратися відпоручники з поодиноких деканатів. О. декан З. Маркевич не противний організації Всч. ОО. в скільськім повіті з „тріумвіратом“ на чолі — добре, най буде тріумвірат повітовий, чи навіть епархіяльний, чи краєвий, бо він буде стояти на сторожі солідарности священичої. — Бажає собі дальше, щоби „Нива“ відступила на дискусію в цій справі організації місце на своїх сторінках, щоби всі деканати висказались в цій справі, щоби так можна як найскорше прийти до одноцільного пляну та здійснення його.*) Над цим рефератом о. декана Маркевича розвинулась ширша дискусія на соборчику в Гологорах. Всі присутні оо. кондеканальні згодились на цей проєкт і таки зараз вибрали виділ декан. організації.

З черги приступлено до обговорення реферату о організації з повіту скільського. Зазначено, що в рефераті цім висказано лишень бажання організації, а не подано в нім техніки організації — що до точок регуляміну солідарного поступовання, заподаного в цім рефераті, висказано гадку одобряючу з додатком, що духовенство зорганізоване має дбати про забезпечення своїх родин, вдів і сиріт на случай смерти священика, яко мужа і батька. — Зазначено також, що священики, яко зорганізована одиниця не тільки станова, але і частина українського народу, мають успішно трудитися для добра свого народу і повинні мати рішаючий голос разом з іншими народними верствами. Висказано побажання, щоби Тов. св. Ап. Павла у Львові зволило також забрати слово в справі цієї організації.

*) Дуже радо помістимо. — Редакція.

о. Іван Рудович.

Мученича смерть св. Йосафата її причини і наслідки.

(Продовження ¹⁾).

Про само вбійство священо-мученика оповімо коротко на основі зізнань наочних свідків архідіякона о. Доротея Лещиковича, Грека Емануїла Кантакузена, вірного єпископського слуги Григорія Ушацького і його сповідника о. Геннадія Хмельницького, зложених по запрясженню в канонізаційнім процесі в роках 1628 і 1637. Деякі біографічні подробиці та про вітебську катастрофу возьмемо і з зізнань його ворогів і зі заяви вітебських бурмістрів, радних і лавників про „нечуваний і страшний припадок з преосвященим йосафатом Кунцевичем“, списаної 18 падолиста, а вписаної до мійських книг в Орші дня 21 падолиста 1623 р.

До Свято-Троїцького монастиря вступив св. Йосафат 1604 р., маючи тоді 24 роки. (Родився у Володимирі Волинськїм 1580 р., як син чесних, побожних і національно свідомих міщан Гавриїла і Марини Кунцевичів). Монастир сей був уніятським лише з імени; чернечого життя майже не було в нїм, бо жило там всего двох ти трох черців. Се боліло молодого монаха, і тому зближався до побожних і образованих молодців і притягав їх до монастиря. Тим чином приєднав він для монастиря 1607 р. пізнійшого митрополита Велямина Рутського, що недавно вернув з Риму і визначався наукою і основним образованием.

В 1609 р. рукоположив його митрополит Потій на священника, і від тоді був він неутомимим сповідником і проповідником в монастирській церкві св. Троїці. Своїми ясними і пориваючими проповідями навертав упавших до Бога, а православних на унію, і тому назвали його „душехватою“. Своїм строго аскетичним життям захоплював він православних, а його ворог, полоцький посадник Доротей, так зізнав в канонізаційнім процесі:

„Тоді не було у Вильні ліпшого монаха від Йосафата; постив строго, не носив біля лиш волосінницю, спав на твердій шкіряній постелі, а часто на голій землі і бичувався що дня“.

В 1614 р. став він архимандритом Св.-Троїцького монастиря, бо Рутський поступив по смерті Потія на митрополичій престол, в 1617 р. іменував його Рутський коадюто-

¹⁾ В першій частині сеї розвідки випечатаній в ч. 2—3 зроблено такі друкарські помилки: на стор. 55. Павло Древинський замість Лавро, а на стор. 56. Мороський замість Мороховський.

ром 90-літнього архієпископа полоцького Гедєона Брольницького і рукоположив в єпископи. Управу полоцької архієпархії обняв він 1618 р. по скорій смерті старенького архієпископа.

Населення Білої Руси не виступило проти унії, але й не було щиро уніятським. Св. Йосафат обїздив свою єпархію і тим чином підносив побожність та закріплював унію між народом, поучав духовенство, заохочував до чесного життя упавших, а до ревної душпастирської праці недбалих. Єго канонічні візити лишали тривкий слід в єпархії, а обжаловані о його убійство так зізнали перед королівським судом 1623 р.:

„Коли блаженної і святої пам'яті небіщик отець Йосафат, полоцький архієпископ, витебський і мстиславський владика 1618 р., тут у Витебську засїв на владицїм престолі і показав нам листи його Королівської Високости, нашого милостивого пана, прийняли ми його за свого пастиря. І придивившись його святости, побожному життю і захоплюючій пастирській науцї, та бачучи рівнож, що він не робив найменшої зміни в обрядах Божої церкви, але все сповняв після синодів і правил св. Отців, ми дуже втішилися ним і шанували його як свого пастиря і всі признали його ласку і батьківську любов до нас.

Так було три роки. Відтак з Божого допущу прислав Мелетій Смотрицький якогось Сильвестра в чернечім одязі із своїми листами до Витебська, і згадані черці і місцевий Іван Каменець, підданий його королівської милости, тайно збунтували місцеву людність. Дня 3 марта 1623 р. прийшли на ратуш і передали лист, в яким той Мелетій підписався як полоцький архієпископ витебський і метиславський єпископ, начеби з волі і за згодою його Королівської милости був висвячений. Опісля панове горожани, шляхта, що з тими черцями пішли на ратуш, поспільство і деякі старші як Наум Вовк, Симеон Ніша і другі, не даючися успокоїти, виповіли послух отцю владицї Йосафатови“. (Ign. Siebelski. Dwa wielkie światła. T. III, стор. 198—200).

В жовтні 1623 р. приїхав св. Йосафат до Витебська, щоби успокоїти православних, розбурханих ємісарами Смотрицького і дуже подратованих невдачею на сєгорічнїм соїмі. Мешкав в єпископській палаті при Богородичній церкві, недалеко ріки Двини, і через 14 днів що дня відправляв богослуження і проповідав по церквах та відвідував навіть завзятих своїх противників. На другім березі ріки була дерев'яна православна церква.

В місті говорили голосно про сходини і наради православних в ратуші (між 8. а 10. падолиста), про заговор на життя владики, а приятелі остерігали його, що ситуація є дуже грізна. Лише витебські коронні влади, а навіть та-мошний воєвода-католик — Ян Завіша, мовби не знали про

заговор, і нічого не зарядили для ратування життя архієпископа. В суботу 11. падолиста був св. Йосафат на селі і вернув вечером по вечірні. Бурмистр Петро Іванович прийшов до нього, оповів про заговор і сходини в ратуши, на яких рішено вбити владика слідуячого дня — в неділю, і благав його, щоби таки в ночі виїхав з міста. Св. Йосафат не хотів втікати перед небезпекою і заявив: „Моє життя в Божих руках“.

(Докінчення буде).

Нові книжки.

Богословія — науковий тримісячник. (Видає „Богословське Наукове Товариство“), Львів 1924, Кн. 1. Зміст: *о. Іван Рудович*: Кобринський Синод 1626; *о. др. Гавриїл Костельник*: Границі вселенної. 2. Огляди й оцінки. 3. Вибрані питання. 4. Всячина — Хроніка. 5. Богословське Наукове Товариство. 6. Книжки й часописи. — В тому числі особливо багаті змістом 2. і 3. частина.

Стежечка в рай або Майське Богослуження. Зладив *о. Данило Бодревич*, почесний крилошанин, декан і парох у Порохнику. Друге перероблене й доповнене видання. Львів 1924. Накладом Видавничого Інституту „Добра Книжка“. Книжочка посвячена Преосв. Єпископови Д-рови Йосафатови Коциловському. Ціль Стежечки улекшити відправу майського богослуження в церкві і приватно по домах, піднести і плекати почитання Пречистої Діви, та двигнути і духово відродити вірних через добру сповідь і гідне прийняття св. Причастя. Науки, розложені на всі дні мая, мають місійний характер. Пять наук горкається прямо Пречистої Діви, пять Ісуса Христа, а в прочих відмічується вартість нашої душі, шкода, яку робимо їй тяжкими гріхами, а особливо тими, що їх допускаємося найчастійше, та подаються середники проти гріха: пам'ять про останні річи (смерть, суд, пекло, небо) та сполука з Христом у Найсв. Тайні Евхаристії.

На кождий день у тижні є уложених сім посіщень Преч. Діви Марії.

Щоби всі посідачі сеї книжочки могли з хісном брати участь в прилюднім маєвім богослуженню, по науках випечатано Параклис і Скорочений Молебен до Преч. Діви Марії. На прикінці додано десять найпопулярніших пісень до Божої Матері.

Книжочка суто ілюстрована, видана дуже старанно, гарну окладинку для неї зладив мистець Павло Ковжун. Списана популярно, мова чиста і гарна; ся книжечка повинна найтисся у кождій українській католицькій родині. *о. І. Р.*

Молебен до святого священомученика Йосафата — зладив свщ. *Осип Кодельський*. Видала „Добра Книжка“, Львів 1924. Маленький формат, стр. 16.

Памятка з ювілейної місії. Видала „Добра Книжка“. Маленький формат, стр. 16. — Обі сі книжечки надаються до масового поширення між народон.

Жонатий клир а безженство клиру. Написав: Безженний Священик. Накладом Товариства Безженних Священиків ім. св. свящмч. Йосафата. Станиславів 1924. Стр. 23.

Орест Петрійчук: „Про це, що люблю я“. Еротики. Видавництво „Льогос“. Прага—Львів, 1924. Стр. 70. Дуже гарне видання. Заголовок трохи за крикливий, однак він призначений лише на те, щоби бути привабливим. Зміст зовсім не такий, як можна би судити по заголовку. Видно, що автор (псевдонім) належить до тої „нової української молоді“, яка розуміє тайни хреста й цінить їх. Зі змісту тих поезій пробивається ніжна душа, котра знаходиться в світлі „Христового світа“. Автор без сумніву має ліричний поетичний талан, йому доступні ніжні поетичні зворушення. Та не над тим хочу я застановлятися. Для мене важніша „школа“, до якої він пристав, бо се нині загальне явище. Для означення сеї школи нема досіль іншої назви, як „модерна“. А нинішній новий поетичний рух ще не є здіференційований, слідно в ньому різні напрями (з котрих деякі мають уже свою близшу назву, як пр. „футуризм“). Школу, до якої пристав наш автор, я назвав би „декораційною“. Давнійше від поезії вимагалось, щоби була наче жива квітка (щоб її можна пересадити, защіпити...). Декораційна школа з живих квітів вибирає пелюсти та листочки, і ліпить їх у штучні композиції... Словом: не життя, лише декорація. Такої поезійки (се з засади мусять бути лише коротші віршики) ані не переведеш на іншу мову, ані не затамиш, ні не розбереш легко різниці між одною а другою поезійкою (як і між декораційними взорами). Ясно, що нічого великого в такому стилі створити не можна. Думки тут підрядні; верховодять дібрані слова, образи, уклад стихів, слів, кропок, пустих місць. Певна річ, що нині вже годі так просто собі поетизувати, як поетизували наші діди. Добір слів, образів і т. д. мусить бути нині старанніший. Однак можна се получить з вимогами вічної поетики. Декораційна школа се лише один зі стадіїв по дорозі до нової висшої школи, яка певно матиме багато схожости зі старими, котрі видали твори „aere perenniora“. Декораціонізм сильно пробивається вже в Тичини, і наш автор зраджує жерело свого декораціонізму, коли переймає від Тичини деякі декораційні образки, як: стрибливе зайчєня, вишневний цвіт, дзвонять волошеньки, співа колискову, і снішся — ти, колискову їм сурчить сверщок... Є один недогляд (у наслідок декораціонізму): „хоронять осін — соловії“ — а вжеж соловії не співають під осін! Під конець книжечки випечатано кілька дуже вдатно переложених поезій чужих авторів. Особливо гарне є „De profundis“ Е. Ван Арєнберга. Ось після вимог вічної поетики

такі мають бути поезії. Нехай наш автор слідкує за такими взорами, то — як думаю — зможе щось тривалого створити. — *о. Д-р Г. К.*

Цікаві оповідання (виходять при „Поступі“): Том I. Свята Керниця. Написав *Антін Гуондер*, з німецького переклав: Володимир Яценків. Жовква 1923. Стр. 112. Том II. У султана в неволі. Написав *Йосиф Шпільман*, з німецького переклав: Володимир Яценків. Жовква 1924. Стр. 106. Книжечки гарно видані, а призначені для підростаючої молоді, щоб витиснути з її рук ріжних „Шерльоків Гольмесів“. Гарна й похвальна ціль! Замовляти можна сі книжечки по адресі: „Поступ“, Жовква.

Стара Україна — часопис історії і культури, Львів 1924, ч. II—V. Сей місячник став виходити від січня с. р. під редакцією Ів. Кривецького. Часопис — в повному значінню слова — культурний, старанно видаваний, з мистецькими ілюстраціями, дописують до нього наші найкрасші знавці „старої України“. Поручаємо його всім П. Т. нашим предплатникам. Замовляти можна в книгарні Наукового Тва ім. Шевченка, Львів, Ринок 10. Адреса Редакції: Львів, вул. Чарнецького ч. 24.

Душпастырь, ч. 5. Чимраз гарнійше редагований.

Благовѣстник, ч. 8—9.

Наш Приятель, ч. 4 і 5.

ВСЯЧИНА.

Ювілейні ласки. В останній хвилі довідуємося: що з Риму вже для нас надійшов відпуст з нагоди пропам'ятного Свято-Йосафатівського ювілею. Ся вістка вповні певна, й священники при нагоді місії можуть з неї користати.

Святочна Академія у Городку Ягайл. З нагоди 300-літної річниці смерті нашого земляка і патрона зєдинення св. священомученика Йосафата Кунцевича влаштувала українська молодь державної гімназії у Городку Ягайл. дня 17. лютого 1924. в салі Товариства „Поміч“ Святочну Академію, яка оставила у присутних вельми миле вражіння.

Відчит „Св. Йосафат на тлі релігійно-народних відносин XVII. віку“, опрацьований вичерпуючо, виголошено вміло і з життям. Гарні та палкі були деклямації. Мішані хори завдяки мозольному трудови д. Гавришука, управителя місцевої української школи, випали знаменито. Їх точне виконання, чудове переведення переходів з м'яких п'яніссімів до нагальних фортіссімів, — було нагороджене бурливими оплесками громадян. Передусім пісні Й. Кишакевича „Пісню слави заспіваймо“ і „Владико Отче“ виконані з патосом, були

приняті з великим одушевленням. Милою несподіванкою було цитрове сольо С. Ковальчуківної, яка бездоганно виконала Рейдермана Думку. Сценічний образок у двох діях А. Труха „Апостола Любови“ відіграла гімназійна молодь з повним успіхом. А вжеж кульмінаційною точкою сего свята було прегарне посліслово о. д-ра І. Цегельського; тим своїм словом о. д-р справді зумів одушевити численно зібрану вибагливу публику (переважно інтелігенцію), яка залишила салю з дійсним вдоволенням під симпатичним вражінням вдатної Академії святочної. Немило лиш вражала відсутність замісцевих священиків. Наприкінці не можна поминути і сего, що городецька гімназія, у якій фреквенція української молоді є досить незамітна, значно випередила сим святом прочі гімназії. — С. К.

Евхаристійний Міжнародний Конгрес відбудеться сього року в Амстердамі в днях 22—27. липня під проводом кардинала van Rossum.

Нові кардинали. Дня 27. III. с. р. на явному консисторії наділив Папа Пій XI. кардинальськими капелюхами: Юрія Вільгельма Mundelein, архієпископа в Chicago і Патріція Hayes, архієпископа в Ньюорку.

Конгрес на Велеграді. Черговий уніоністичний велеградський Конгрес відбудеться с. р. в днях 1. і 2. серпня. Є вістки, що сим разом прибуде на конгрес також папський делегат. Та від нас ледви чи хто зможе взяти участь в тому конгресі, бож польський пашпорт коштує 500 зл. п. Програма конгресу:

I. день. 1. — Doctrinae Orientalium de constitutione ecclesiae propositio, prout defendit a) dyarchiam, b) pentarchiam, c) ecclesiam nationalem, eiusque cum unitate, quae ut proprietates ecclesiae admittitur, apud theologos conciliatio. (*Д-р Юлій Гаджеґа*). 2. — Concilii oecumenici conformiter ad hanc doctrinam auctoritas et valor. 3. — Difficultatis theoreticae et practicae ex his principiis pro unione ecclesiarum resultantis solutio. *II. день.* 1. — Historica evolutio auctoritatis patriarchatum in antiquitate christiana, ad quam Orientales pro confirmatione doctrinae supra positae provocant. 2. — Separatio a centro unionis perditionem libertatis ecclesiasticae involvit, cuius praecipuum argumentum vicissitudines patriarchatum Constantinopolitani et Mosquensis praebent. 3. — Status ecclesiae catholicae in Bulgaria et Serbia. *III. день.* 1. — Propositio principiorum iuridico-moralium ex unione Brestensi ductorum, praecipue quoad a) praxim sacramentorum, b) cultum sanctorum orientalium, c) monachismum, d) clerum saecularem, quae usu probata ad unionem facilitandam adhiberi possunt. 2. — Quid ad eundem finem ecclesia catholica ecclesiis Orientalibus praestare possit in respectu, a) religioso, b) charitativo. 3. — Sectarum protestantium in oriente slavico labor et tendentiae. — („*Душпастьрь*“).

Історичний вітер. З різних сторін доносять нам наші душпастирі про різні погрози й кари за ведення метрик в українській мові. Деякі старости грозять навіть позбавленням парохії за таку провинку проти „царського патенту з дня 20. IV. 1854 р. Dz. U. P. ч. 96“, то знова „розпорядження австр. міністерства внутр. справ з дня 4. VI. 1869 р. ч. 2354“. Розходиться тут о латинську мову... Гейби, ніби — бо то старі патенти, ще з тих часів, коли мапа Європи инакше виглядала... Але новіші розпорядження, хоч і не царського походження, ясно вказують на напрям сього вітру. Ось так для приміпу:

L. 23717[2]. — Zbaraż, dnia 10 stycznia 1924. — Do wszystkich Zarządów gminnych urzędów parafjalnych obrz. gr. kat. oraz izraelickiego urzędu metrykalnego w powiecie. — Wskutek reskryptu Wydziału Prezydjalnego Województwa z dnia 20 grudnia 1923. ч. L. 7745 polecam Zarządom gminnym, Urzędom paraf. gr.-kat. i Panu prowadzącemu metryki izraelickie, aby przy wystawianiu wszelkich dokumentów urzędowych, mających służyć tak w kraju jak i za granicą, posługiwały się wyłącznie językiem polskim. Używanie bowiem przy wystawianiu dokumentów urzędowych, obcych języków — jest ze stanowiska państwowego niedopuszczalne, a nadto naraża Obywateli Polskich za granicą na straty materjalne, ponieważ dokumenty takie są bez znaczenia i nie będą brane pod uwagę przez polskie placówki zagraniczne. Wyjątek od tej zasady stanowią odpisy z metryk, co do których obowiązuje język łaciński. Odbiór niniejszego polecenia należy potwierdzić i przestać dowód doręczenia do dni trzech, do Starostwa. — Starosta zbaraski — *Koczyński* w. r.

Отже „wyłącznie w języku polskim“... Тай на се є вже й відповідне нове розпорядження з числом і датою. А польське урядовання шойно заведено до всіх шкіл на терені львівської кураторії тільки силою слова „zarządzam“ — без відклику на якесь висше розпорядження з датою й числом. Отже чи сяк, чи так, то той історичний вітер має все й усюди один напрям. І домагатисьме щораз то нових жертв, уступок, перестрою аж повного перелицювання українського народу на своє „подобіє“. Не ходить тут о державу — ні. Атже Поляки жили в Австрії (хоч і ворохобились проти неї), було їх в останніх часах щось около 4 міліони (на 51 міліонів усіх горожан), але їх парохі не писали до пп. старостів по німецьки, тай у своїх школах не урядовали по німецьки. А нас, Українців, у теперіш. Польщі є понад 6 міл. (на 27 горожан) — тай які права маємо? В писаній конституції бодай згрубша, а в пана старости та в інших панів „non sunt“ (а властиво: „sint“). Ось із того береться вся біда. Не pomoже тут ніяке уступлення з наших нових позицій, коли zarazом жадається від нас уступлення з позицій, які ми займали ще в XIX стол. Ж и в и й н а р о д

мусить думати й дбати про своє життя. Се право природне й боже — висше від усяких людських розпоряджень і бажань.

Церкви на kościoły. До тих 250 православних церков, які на Холмщині й Волині Поляки відобрали від православних на підставі рішення варшавського сойму в останніх днях відобрано православним ще й собор у Луцьку. Ясне як сонце, що тим болючо відпихається православних від католицизму (атже вони католицизм утотожнюють з польською вірою). Хочби й з сього згляду ми рішучо осуджуємо таку „політику“ супроти православних, а з нами, як Katol. List (гляди „Югославія“ в рубриці „Зі світа“ в ч. 2—3) висказується, весь катол. світ. Що воно й самим Полякам на добре не вийде, так пророкують усі посторонні.

„Sila Boga ne moli“ (хорватська приповідка)... Румунія заміряє заключити конкордат з Апост. Престолом. Розуміється: зі сторони Апост. Престола висунено домагання, щоби катол. Церква була рівноправна з православною. Румунські політики (Averescu) бодай словами мали згодитися на се. Але православне духовенство, сполучене в Т-ві Ajuitorial, остро виступає проти рівноправности катол. Церкви з православною. Голова Т-ва Ajuitorial д-р Popescu Mulaesti, заявив: що православне духовенство ніколи не признасть конкордату. Що більше! Православне духовенство жадає від держави: щоби конфіскувати майна католицької Церкви... Тут так, там якраз противно — а всюди сила, яка „Богу не молиться“... бо сама обожується.

Новий календар у православній церкві в Польщі. Як доносять часописи, дня 12. квітня відбувся в Варшаві собор православних єпископів в Польщі під проводом митрополита Діонізія, на яким розглядано справу введення нового календаря в православній церкві. Собор ухвалив згідно з царгородською церквою завести в православній церкві новий стиль від дня 22. червня с. р. з тим застереженням, що всі дотеперішні свята залежні від Великодня будуть на дальше заховані.

Вбійці народнього духа. Проспект видавництва „Шлях освіти“ в Харкові, що займається видаванням і продажу книжок для селян, пропонує для селянських хат, читалень, сельбудинків та інших сільських організацій різні популярні книжечки, а між ними й таку „Серію антирелігійну“: Лукин: Церква і держава; Степанів: Гадки про релігію, Про святе причастя (!), Про душу і загробне життя, про бога (!) та безсмертя, про правдиву і неправдиву віру; Про Адама і Еву; Ляфарг: Оповідання про непорочне зачаття; Пилипенко: Євангелія часу; Струмилин: Бог і воля. — Ото раз будуюча просвіта для українського селянина! Зжалься, Боже!

Царгородська Церква. Як звісно, народний турецький сойм в Ангорі викинув каліфа з Царгорода. Але на тому

не кінець. Твориться там явна думка, щоб викинути з Царгорода також усіх інших найвисших релігійних достойників. Малиб отже бути усунені: православний патріярх, вірменський патріярх, вірменсько- (римо) католицький патріярх і єврейський великий рабін. Греки й загалом усі православні дуже тим зажурені.

Чи не кара божя? Спершу часописи доносили: що труп Леніна псується, бо зле забальсовано його... А помісяцями (як донесли кореспонденти льондонських і берлінських газет) труна з трупом Леніна десь запалась під землею, і по нині її не віднайдено... Ціла подія так дивно виглядає, що спершу здавалася тільки злобною видумкою. Однак нині се вже певне, що з трупом Леніна скоїлась якась пригода, для большевиків дуже немила. Військо день і ніч стереже місця довкола мавзолею Леніна. Нікого не припускають, а за всякі чутки проголошено грізні кари... Історія колись виявить усю тайну.

Але люди вже нині хочуть собі пояснити отсю дивну подію. Часописи („Новий Час“) пишуть про се так:

„Фахівці інжинери, не годні на разі дати докладних пояснень. Вони кажуть, що не виключена така можливість, що десь там глибоко під сподом був якийсь старинний незнаний канал. Під тягарем домовини він завалився, а в наслідок того запалася будова гробівця. І труна пішла мабуть у той канал.

Сі здогади можуть мати деяке оправдання. Гріб Леніна був на Красній площі біля Кремлю. Можливо, що там були якісь старі канали“.

Але — насувається думка — чи може бути сей канал так глибокий, щоб інжинери не могли видобути з нього труни? Якось не годиться.

Колиж собі пригадаємо: чим був Ленін і що з його трупа хотіли зробити большевики (— якесь матеріалістичне божисте, до котрого їзджались би паломники з цілого світу...), то подія сяк чи так мусить уходити за примірну кару божу — навіть що до того, що труп „не дався“ забальсовувати. Звісні подібні кари з історії, тільки нам здаються неімовірними тому, що вони рідкі.

Просимо негайно присилати передплату! Наші фонди з дотепер присланих передплат уже вичерпалися!

До цього числа залучуємо чеки.

ГОМІЛЕТИЧНА ЧАСТИНА.

І. Наука на май.

Марія взірцем терпеливості.

В поганській Греції жила одна богата, загально поважана і люблена жінка Ніоба. Вона мала шість дужих синів і шість дорослих доньок. По тій причині дуже згорділа і веліла себе боготворити. За се спіткала її божя кара. Одного дня померли наглою смертю всі її діти. З жалю за ними Ніоба перестала приймати їду, попала в розпуку, здеревіла з болю і скаменіла.

В своїм засліпленню забули також ми на Бога і стягнули на себе божу кару. Бог став пригадуватися нам як сей караючий батько, загніваний на своїх дітей. Не зіслав на нас Бог потопу, ні страшних єгипських кар. Не спалив нас сірчаний вогонь з неба, як нечестивих жителів Содоми і Гомори, ні не запалася і не пожерла нас земля, як Корея, Датана й Авірона, що з цілим табором збунтувалися против Бога і Мойсея. За се настав заколот і заворушення в цілім світі, бо хто не любить Бога, не може жити в згоді і любови зі своїми ближніми. „Коли хто каже, що люблю Бога і брата свого ненавидить, той ложник, бо хто не любить брата, котрого бачив, як може любити Бога, котрого не бачив.“ І. Ів. 4, 20. Загальна ненависть запанувала в розячених серцях людства, а з нею прийшли війна, голод, пошести, що спали на нас як страшні, божі, кроваві бичі людства. Нема в нас ні одної хати, де не плакалиб батьки за погибшими дітьми, діти за перед часом погаслими батьками. Всюди плач за дорогими, на віки розлученими особами, всюди скарги і нарікання на голод і нужду. Чи маємо попадати в розпуку як поганська Ніоба? Ні! берім собі примір з Марії, як покійно і терпеливо зносить всі навіть найтяжші болі з повною надією на Бога. Чи була коли на світі яка мати, щоб більше страдала від Марії? Вона мусіла глядіти, як її маленьке, новонароджене дитя — маленький Ісус з холоду і студени дрожав в яслах на сіні; Вона мусіла втікати перед гнівом Ірода до далекого Єгипту; Вона бачила, як її Син, Пан неба і землі як Учитель свого народа переходив рідний край і не мав де голови приклонити; Вона стояла під хрестом і дивилася на Його муки і смерть, найстрашнішу і найлютішу, яка колинебудь розігралася між небом і землею. Її серце нечувано страдало, але се не був біль розпуки, тільки біль повний покори і потіхи. Тому ми не упадаймо на душі прибиті горем і болем. Все походить від Бога, а Бог все обертає на добре і нікому не накладає тягару понад сили. Бог скріплює сили чоловіка.

в терпінню, осолоджує його болі і страдання. „Прийдіть до мене — кличе Спаситель — всі знеможені й обтяжені й я вас успокою.“ Мат. 11, 22. В одній зі своїх поезій оповідає німецький поет Шаміссо, що з далекого паломництва вертає змордований путник і з неохотою несе свій хрест в сій надії, що вскорі удасться вимінати його. В долині бачить перед собою довгу шопу і повно хрестів в ній. Жваво прямує туди, щоби з безконечної скількості хрестів вибрати собі відповідний до своїх сил. На бік отожд відкидає свій хрест, ізза далекої дороги цілий опорошений й окровавлений, повздовж і поперек переходить шопу, з розвагою, приглядається хрестам і по черзі випробовує їх, але ні один не надається для нього. Вже і день минає, а одвітного до своїх сил хреста годі йому знайти. Вкінці дивиться, на убожу лежить ще один незапримічений ним хрест, незначний справді, але відповідний для нього що до тягару і величини. Підносить його, кладе свою спину й якраз якби зроблений для нього. Тому радісно кличе: „так, се тойсам, що я бажав його“. Але приглядається близше, а сеж хрест, що й раніше носив. Тому не нарікаймо ніколи на свої хрести. В наших болях і терпіннях є й буде для нас вірадою також се, що для Бога не робиться ніщо за дармо.

Найже Пр. Діва Марія буде для нас мриміром і заохотою до терпеливого зношення наших болів і страдань. З надією на Бога вчімся від Неї двигати наложені на нас хрести. Не нарікаймо на них, коли знаємо, що нема на світі нічого такого, що не походилоб від Бога і що переходилоб наші сили. Тоді згадає на нас Марія, прийде до нас і потішить нас. А Вона певно вже тепер переходить з ангелами наш край, вступає до страдаючих хат, скріплює сили і витискає свій материнський поцілуй на устах страдаючої душі.

о. А. Галандюк.

II. Наука на май.

Хто з вас не чував в часі світової війни про страшні, пошестіні шпиталі? Автомобілями звозять до них епідемічно хорих. Не треба навіть багато говорити про се, як дуже мучаться хорі по таких шпиталях. Одні вертаються в болях на своїх ліжках, інші лежать без пам'яті і щось маячать в горячці, а ще інші зриваються і летять, самі не знають куди. А понад ліжками хорих уносятся в воздух безліч заразків-мікробів, що так і чигають на здоровля чоловіка. Тому треба мати не аби яку відвагу, щоб без страху на хвилину увійти до такого шпиталю. А при ліжках хорих сидить милосердна сестра самаританка, надслухує, що хвибує хорим, кличе лікаря, подає лікарство, день і ніч чуває над хорим.

Таким великим, пошестним шпиталем був цілий світ перед приходом Христа Спасителя. А милосердною сестрою для всієї страдаючої людскости була тоді Пр. Діва Марія. Якже сповняла Пр. Д. Марія свою задачу? Якого лікаря привела? Яке лікарство подала?

Пр. Д. Марія чувала і молилася, совістно і ревно сповняла свій уряд як милосердна сестра при великанським ложи цілого роду людського. Вона молилася за упавше людство, жертвувала всі свої добрі діла за нього, все робила, щоб потішити, допомогти, пільгу принести. Вона молила Бога, щоб в своїм милосердю, зглянувся над нещасним людством і зіслав для нього лікаря з неба. І ось являється їй Архангел Гавриїл і як царицю вітає її словами: „Радуйся, обрадованная, Господь з Тобою, благословенна Ти в женах“. А коли застрашена Марія незвичайним світлом і ясною появою Архангела та дивними його словами з дива і жаху не може прийти до себе, говорить до неї даліше Архангел Гавриїл: „Не бійся, Маріє, бо Ти знайшла благодать у Бога і от зачнеш і породиш Сина і даси йому ім'я Ісус“. Таким робом Пр. Д. Марію визначив небесний Отець за її старання около спасення людства. Бог вибрав її на Матір Спасителя світа — лікаря всієї терплячої людскости. І нам виявить Бог свою благодать, скоро будемо старатися про добро наших ближніх, а передовсім про добро своєї рідні, своїх сусідів і знайомих, своєї дорогої батьківщини. Та спитаєте: а шож маємо робити й як жити? Жиймо так, якби нині мали умирати, провадьмо богоугодне життя, заховуймо десять заповідей божих і п'ять заповідей церковних. Тим причинимося до заховання порядку в дома на лоні родини і ладу в своїй громаді. Лихим, грішним життям нарушуємо порядок в родині і вносимо нелад в громаді, спричинюємо шкоду ближньому та стягаємо на себе кару божу. Вчімся від Марії добро творити.

Пр. Д. Марія ввєднала лікаря для всего страдаючого людства. А сим лікарем став Христос Спаситель, Єдинородний Син Бога Отця, що в часі зійшов з неба, за дійством Святого Духа з Марії прийняв на себе людське тіло, щоб як правдивий Бог і правдивий чоловік ратувати людство від вічної загибелі. І як правдивий, совістний і ревний лікар, що спішить до найтяжше хорого і сам гине при сповнюванню свого лікарського обов'язку, так також Ісус Христос приніс себе в жертву за спасення людства, страшною смертю вмер і пролляв свою кров на хресті, щоб вирвати людство з пут гріха, вивести його з неволі діавола та ввєднати йому спасення. А ви, чи годні віддати своє життя в обороні своєї рідні, своїх ближніх, своєї дорогої батьківщини? А коли ні, то чи годні ви назвати себе Христовими учениками, бути християнами не тільки цю назву, але також по ділах? Христос

умирає за людство, а ви не хочете навіть приложити своєї руки, щоб допомогти ближньому вирватися з нещастя. Самі потопаєте в гріхах і в руїну пхаєте свою власну родину через свою легкодушність і нерозум, легко тратячи гріш, який вам легше може тепер приходити, як звичайно. А може навіть псуєте свої діти, намовляючи їх до якогось нечесного діла. Скажіть, що жде вас за се?

Умер Христос Спаситель, але для терплячої людскости полишив єдине а певне лікарство — свій хрест святий. При розп'яттю стряла під сим хрестом Пр. Д. Марія і серед страшних, душевних терпінь і мук гляділа на сей хрест і обливала його своїми слізми. І ми скупімся довкола св. Хреста, глядім на нього і моли́мся у всіх наших журбах, терпіннях і болях. Коли Христос Спаситель терпів, і нам терпіти потреба. „Хто хоче йти за Мною, нехай відречеться від себе і візьме хрест свій та йде за мною“. Христос терпеливо двигав свій хрест, хоч три рази упав під ним. І ми терпеливо зносім всі наші хрести — терпіння і журби. „Хресту Твоєму поклоняємся Владико“ кличмо і падаймо перед ним в церкві разом з людьми і в дома разом з ріднею. Ах! як дуже подобається Богови щира, спільна молитва. Ангели входять і виходять з такого дому, де всі спільно моляться. Така родина знайде все при хресті свого Ангела потішителя.

Весь світ славить і величає милосердну сестру. Але далеко більше повинні ми славити і величати Пр. Д. Марію Матір Божу. Атже вона так совістно сповняла обовязки милосердної сестри, журилася спасенням всеї терплячої людськости і виєднала для неї небесного лікаря Христа Спасителя та подала цілющий лік на укоєння всіх людських болів св. Хрест Христа Спасителя. Вона все стоїть на сторожі людства і неначе промовляє до чоловіка: „Будь спокійний, я чуваю над тобою“. Вона позістане на все для цілого терплячого людства великою, милосердною сестрою.

о. А. Галандюк.

Др. Рудольф Горски.

Богач і Лазар.

Проповіді на великий піст, з чеської мови переклав
о. Плятон Карпинський.

III.

Пів години перед смертю.

(Докінчення.)

б) Приходять і оточують його товариші, страши тріхи, лихі діла, які заподівав. Поетично представляє це перська книга Авеста. Великий ряд поганих постав оточує вмираючого грішника, що переляканий питається: Хто ви є і чого хочете? — А потвори відповідають: Ми твої власні

діти, і йдемо за тобою. А вже одна по другій голоситься до борючогося зі смертю і одна перед другою кличе: Я є твоє лакімство! кличе худошава потвора; я твоя нечистота! кличе друга; я брехня, котру ти так любив! кличе инша погвора з викривленими раменами, а всі диким хором з хохотом кличуть: Ми твої діти, а ти наш батько, що нас полюбив, не покинемо тебе і перед вічним суддею зголосимося до тебе. Як мотався з болю умираючий Лютер, видячи ці грізні появи коло себе і то не перший раз. Як сердечно бажав, щоби умер радше як дитина по святім хресті²⁾. А деж є добрі діла його? Атже прецінь колись щось до доброго вчинив. Вони також тут — але мертві, або мертвими вродилися, або вчинив їх для власної своєї чести і слави, або погані співуроженці їх умертвили. Яка то страшна дійсність. Обернув свій відірваний зір далше і глядить на свою

3) будучність. Що видиш? питалися Лютра, який переляканим зором дивився в одно місце. — Виджу сатану, що тягне мене до згуби, відповідає голосом повним розпуки! Вперед мусить іти на суд і сам той суд Божий лякає його.

в) Грішник видить перед собою страшний суд. Коли конзуля Люція Пізона, обжалованого о головну зраду, в одіжи арештанта вели до суду, той побачивши здалека свого суддю, так перелякався, що вмер скорше, ніж присуд видали на нього. Який же переляк обійме грішника, коли побачить здалека Предвічного Суддю. Як страшно невдячному стрінутися з благородним добродієм, невірному слугі з розгніваним паном, великому грішникови з неволимим суддею. А він нездячний має приступити тепер перед свого добродія, з якого ласки жив, його добродійства промарнував, його до гніву роздражнював. Переляканий Вольтер, відчуваючи, що послідна хвиля наближається, з розпукою затакав зуби до своїх рук, устами кровю залитими кликав Спасителя, когрого через ціле життя так страшно ображав.

б) А що чекає грішника, яка нагорода? Заслона, яка ділить нас від вічності, підноситься, а душа грішна вже видить перед собою цей пламенний гріб, в яким буде на віки погребана, вже чує, щоби повторити за Мільтоном (Загублений рай) ті дикі голоси страшного хору засуджених, посеред невисказаних і безконечних мук, без надії. Смерть грішників найстрашніша!

Хиба попасти в розпуку, скаже хто переляканий на душі. Ні, бо тоді постигла би тебе судьба Юди, а Г. Бог не хоче смерти грішника, так само не хоче твоєї смерти, але твого навернення. Хтось питався одного побожного мужа: Чи не боїться години смерти? на що він відповів: „Стараюся

²⁾ Döllinger Reformation 102.

в своїм життю побожно жити", через що дав до зрозуміння, що не мусить смерті боятися той, хто веде побожне життя.

Тому при кінці бесіди подам вам раду, яку всі святі наслідували, хоч це було в різних формах. Подам спосіб — найзвичайніший, але рівночасно найуспішніший. Коли нині вечером положишся до постелі, представ собі живо, що за пів години умреш. Проглянь свою минувшість, теперішність і заглянь також до будучности, яка би тебе очікувала, колиб ти вмер у тім стані, в яким тепер находишся, і дай позір, добрий позір, що до тебе буде говорити Г. Бог через твою совість. На цей голос не роби свого серця закам'янілим, а це справді буде спонукувати тебе до побожного життя, предтечі щасливої смерті. Амінь.

IV.

День без вечера.

Лазар... тішиться. Лука 16, 25.

Коли вертав Давид з побідного бою, вийшли йому мешканці Єрусалима на зустріч, і оточивши його, витали його піснями і радісними підскоками. Справді Давид побідив сильного Голіята. Так само ангели, мешканці вічного нового Єрусалима, вийшли Лазареви на стрічу, коли приходив з побідного бою земського, і оточивши його, радісними підскоками несли його на лоно Авраамове, бо справді Лазар відніс перемогу над світом, тілом і дияволом. Нараз усе змінилося. Опущений на світі, Лазар, має тепер ангелів за товаришів; тісний кутик за парканом палати богача Ниневі проміняний на лоно Авраамове; біль перевернений в радість і гірке терпіння в невисказане щастя; хмарне, сіре життя навіщене нуждами змінилося в ясний день, який не має вечера. Лазар радується.

„Так, Лазар радується, але опиши мені, в чім лежить небесна радість?“ Так писав Северин своєму приятелеви св. Августинови. А св. Августин уже хотів так зробити, але вперед хотів, як звичайно буває, порадитися з св. Єронімом, який під той час мешкав у Вифлеємі. Вхопивши перо, зачав писати до Єроніма, коли нараз його кімната наповнилася невиданим світлом, і чути було голос Єроніма: „Що хочеш робити, Августине? певне хочеш перелити море до горнятка, чи хочеш обняти рукою цілий світ? хочеш поняти непонятне, мрю людською мірити незмірне?“ А саме Єронім умер в цю хвилю в Вифлеємі і увійшов до вічної слави та звіщав цим св. Августинови: що представлення небесних радостей переходить сили людського пера. Тому також св. Павло, який за свого життя дістався на третій ступінь небесного блаженства, навіть не важиться представляти, що видів чув і відчував, і зворушений несказано, каже стільки: „Чого око не виділо...“

А чоловік так радо відгорнув би заслону з вічності, і не могучи видіти, хоче бодай приглянутися. З якою цікавістю згорнувся ізраїльський нарід около тих мужів, що прийшли з обіцяної землі, з яким співчуттям дивився на це, що звідтам принесли, атже то мала бути його земля! Так само діється й нам. Нагорода ваша є щедра на небесіх, обіцявав Господь своїм вірним, однак ці устами Петровими питаються: Що з цього будемо мати? — І не диво! Атже небо є предметом нашої надії, нагородою за наші змагання і умертвлення, ціллю нашого життя, вінцем наших побід. І тому хоче чоловік знати, коли не може вповні, то бодай по трохи: в чім лежить це вічне щастя, задля якого має покинути все, за що бореться, страдає і змагається. Про це будемо розважати нині.

До св. Томи аквінатського приступила його сестра і питалася його: Скажи мені, брате, в чім лежить вічне щастя? А святий, надумавшись, відповів: На це питання можу тобі дати хиба недостаточну відповідь, а про все довідаємся, яж осягнеш саме вічне блаженство. Тому не очікуйте вичерпуючої відповіді від мене на це питання, на яке великий учитель аквінатський не міг дати досконалої відповіді. Що однак знаю на певно, це вам скажу.

1. Найвисше блаженство небесне лежить у цім, що будемо оглядати Бога. Побачу свого Бога я сам, а очі мої побачать його — потішав себе Йов. Господь обіцяв цим, що мають чисте серце, що будуть оглядати Бога, а Апостол додає, що побачимо його таким, яким єсть. Цариця зі Саби вважала слуг Соломонових за щасливих, тому що безнастанно його видять і чують. Якеж се щастя: оглядати Бога в його славі! В хроніці Чина проповідничого оповідається, що св. Йордан вигнавши діавола з одного чоловіка, питався його: Чогоби найбільше собі бажав, а той відповів: видіти Бога. Видів його, поки був в небі, тепер більше його не видить, але не забує краси й сили того погляду. Коли Нютон рахував дороги небесних тіл і їхнє віддалення на основі своєї гіпотези про взаємне притягання тіл, і коли побачив, що рахунки потверджують його здогади, дрявав з невисказаної радості, що заглядає в таїнства одної частини правди. Яким же щастям задрожить чоловік, коли побачить Бога — цей незміримий океан правди, цю недослідиму глибину мудрости? Коли старий безбожник Вольтер, яко вісімдесятьлітний старець, побачив перший раз у своїм життю схід сонця і то на вершку юрських Альп, такий був зворушений красою того виду, що припав на коліна і закликав: Боже, ти єси! А Вольтер видів тільки незначну частину краси всесвіта, який Г. Бог сотворив одним словом. Якеж тоді зворушиться побожна душа, коли побачить Бога, цю основну красу, перед котрою падають Херу-

вими в глибокій покорі і співають з невисказаним блаженством: „Свят, Свят, Свят, Господь Саваот“.

2. „Більше світла!“ бажав собі умираючий поет Гете. Земське світло вже йому більше не вистарчало. Таким найзнеслійшим світлом небесним будуть озарені праведні. Не будуть потребувати соняшного світла, бо Господь Бог освітить їх. Бог, що до Нього в ясній хвилі кликав поет Шілер: Сонце понад сонцями, духу понад всі духи! — Світло небесне є особливим світлом. Питається: яким? Один священник заїхав 1891 р. до місточка Філіпсдорф, де стоїть величава святиня на тім самім місці, де давнійше стояла хатина, в котрій озарена надземним світлом являлася найсвятійша Діва Марія тяжко хорій Магдалині Кадаовій вже опущеній від лікарів, і уздоровила її. Він відвідав також цю Магдалину, яка ще й доси жє в одній скромній світличці і живить себе з праці своїх рук. Священик говорив з нею про те чудо, і хотів довідатися, яке то було світло, яким була окружена Непорочна Діва. Магдалина відповіла так: Цього не можу представити, бо такого на світі не видано. Але що є бодай трохи подібне? питався священник. Представте собі країну вкриту снігом, як то в нас буває, на яку при морозі сонце пускає проміння, вівблиск того соняшного світла є лишень тільки слабою тінню того саява, яким була окружена Пресвята Діва — говорила Магдалина. І сплакавши зложила руки та казала: який марний сей світ і його краса супроти небесної краси! Тому також св. Павло, побачивши в видінню ясні небесні оселі, сердечно бажав собі, щоби освободився з вязниці свого тіла, вважаючи багатство і славу того світа за сміття, і тужив за сполукою з Христом. Св. Алойзій говорив, що терпіння, які тут на землі зазнаємо, є найпевнішим знаком вибрання. Тому кликала св. Тереса. Терпіти і ще більше терпіти! Невже праведний має на віки терпіти? Ні!

3. Терпіння в небі більше не буде. Що нам тут на світі спричиняє терпіння? Слабости, смерть, лихі люди, багато обману, а того більше вже нема в небі. В мешканню вічного життя нема слабостей, вістунів смерти, навіть смерті там більше не буде, смерть умре, а її кістями наповниться гріб, як то красно каже Мільтон в Загубленім Раю (III, 75).

(Докінчення буде.)

НЖВД

місячник посвячений церковним і суспільним справам.

Адреса Редакції і Адміністрації:
Львів, Корняків ч. 1.

З М І С Т:

Новий єпископ для амер. Українців	145
о. Іван Рудович: Мученича смерть св. Йоса- фата, її причини і наслідки	146
о. Яків Тарнавський: Наша оборона	153
о. Др. Яр. Левицький: Церква й державний устрій	169
О. Др. Масюх: Дещо про автокефальні церкви	172
о. Др. Г. Костельник: Сотворення	175
Свящ. С. Біленький: Плани науки релігії в народних школах	182
Пересторога для тих, що мріють про виїзд до Злучених Держав	187
Лист до Високопреподобного о. Крилоша- нина В.	189
О. Николай Левицкий sen. (некролог)	193
З Войнилівського Деканату (допись)	194
Зі світа	196
Нові книжки	199
Всячина	148
Гомілетична частина ч. 4.	
Др. Рудольф Горски: Богач і Лазар	33
о. П—о.: Начерк проповіді на 7 Н. п. С. Св. Д.	43
о. Др. Г. Костельник: Проповідь на 11 не- ділю по Сош. Св. Духа	47

ЛЬВІВ, 1924.

З друкарні „Діла“ Львів, Ринок ч. 10.

НИВА

місячник посвячений церковним і суспільним справам.

Ч. 5—6. Львів, за травень—червень 1924. Рік XIX.

Новий єпископ для американських Українців.

Наші інформації в ч. 2—3. з с. р. про нового єпископа для американських Українців були неповні, а через те вийшли вони й невірними. Нині вже маємо вірні інформації про сю справу, й хочемо поділитися ними з нашими П. Т. читачами.

о. Василь Такач, духовник в угородській богословській семінарії, призначений єпископом тільки для тих американських Українців, котрі походять із Закарпатчини (давньої Угорщини). Резидувати буде в Нью Йорку.

А для галицьких Українців іменований єпископом о. д-р Константин Богачевський, мітрат, генеральний вікарій у перемиській єпархії. Він буде резидувати в Філадельфії, і являється властивим наслідником бл. п. Еп. Сотера Ортинського.

Так отже від тепер матимемо в Сполучених Державах двох гр. кат. українських від себе незалежних єпископів. Чи таке порішення справи буде поліпшенням чи погіршенням долі гр. кат. Церкви й українського народу, про се не беремося судити, бо не маємо відповідних інформацій про причини, які спонукали Апост. Престол саме так, а не інакше справу порішити. Се покажеться в будучности. Певна річ, що Апост. Престол мусів мати якісь дуже важні причини, бож звісно, що він з правила відтягається креувати нові єпархії на території вже існуючої єпархії. Якщо до нині існувала Угорщина, то таке порішення справи ми були би склонні приписати впливови малярської політики, при чому zarazом була би й наша виграна, бож Ап. Престол в той спосіб охоронив би галицьких наших емігрантів перед маляронським впливом. Але що нинішня Малярщина вже не могла в тій справі забирати голосу, то видно, що в гр. кат. духовенстві, яке походить з давньої Угорщини, ще й до нині покутує свого рода сепаратизм, і саме той сепаратизм — як нам здається — був причиною, що Ап. Престол назначив особного єпископа для українських емігрантів з Галичини, а особного для тих, що походять із Закарпатчини. Історія мститься — се бачимо всюди, а не тільки в нас.

Одначе для витворення нової історії всі проводарі нашого народу в Спол. Державах повинні намагатися, щоби і церковно і національно злучити те, що розділила не-

сприятлива нам історія. Особливо очікуємо цього від обох нових наших тамошніх єпископів. Господь нехай їм помагає, бо як тут в краю, так також там за морем для нашого народу й для нашої Церкви нинішня доба переломова. Бачимо, що ніщо в нас нині вже не може остаятись „так, як було“ — отже або буде ліпше, як було, або далеко гірше. А добрим синам Церкви й народу завсіди треба стреміти до ліпшого.

*

Номінація Преосв. о. Д-ра К. Богачевського наступила несподівано навіть для нього самого. Дня 8. VI. с. р. в Римі має він прийняти єпископський чин, куди для сеї ціли поїхали перемиський Преосв. Йосафат і крижевацький Преосв. Діонізій.

Новий єпископ, о. Д-р К. Богачевський родився 1884 р., походить із священничої сім'ї, богословські студії кінчив у Львові і в Інсбруці. Висвячений на священника 1909. року. Був професором у львівській дух. семінарії; через якийсь час завідував парохією Петранка по смерті свого батька, який там був парохом, опісля був адміністратором Преображенської церкви у Львові, а звідти перейшов до Перемишля на капітулярного крилошанина. Відзначається особливо ревністю, посвятою й витривалістю в душпастирській праці та непохитною любов'ю до свого народу. Нового Владику вітаємо на так важному престолі, на який засідає, бажаючи Йому божої помочи й благословення, щоб Його ревна праця увінчалася повним успіхом.

На многая літа!

К.

о. Іван Рудович.

Мученича смерть св. Йосафата її причини і наслідки.

(Продовження.)

По вечері оповів йому архідіакон Лецикович, що священник Воскресенської церкви Ілія вже кілька днів по кільканайцять разів переходив через подвір'я єпископської палати, все зневажав унію і владичу службу, а вечером в суботу кпив собі і лихословив самому владиці. Радив він укарати сего відступника. Ілія був католицьким священником, але навели його до відступства черці, прислані до Витебська Смотрицьким, а заговірники намовили викликати бучу перед палатою, щоби була притока до нападу. Кантакузен відраджував займати сего ворохобника, але владика послухав ради архідіякона, і рішено придержати його в неділю, як буде іти до церкви на богослуження.

Цілу послідну ніч молився св. Йосафат, а велика ясність обгортала його тіло. Над владичою палатою бачили

люди чорні хмари, посеред них виринав червоний хрест, а св. Йосафат стояв перед ним, простягав руки і бажав пригорнути його до себе.

В неділю рано пішов св. Йосафат з архідіяконом до катедри на богослуження. Вже кінчилась утренья, коли надійшов священник Ілія, і став перед палатою зневажати унію та лаяти і обиджати владику. Служба придержала його і ввела до кухні в палаті. Побачив се селянин Іван Гузницьов, що ішов до церкви, і став кричати. Зараз ударили в дзвони на ратуші і у всіх церквах, в місті зчинилася метушня, нарід збирався перед владичою палатою і кричав: „бий, убий!“ Служба замкнула брами, щоби не впустити товпи на подвір'я і до городу.

Скінчилась утренья, повідомили владику про збіговище і його причину, а він казав негайно випустити священника Ілію. Вертаючи коло 8 години до дому, перейшов поміж розбурханою товпою і ніхто не займав його. Здавалося, що звільнення Ілії зовсім успокоїло нарід.

Та провідники заворушення рішили довести справу до краю, підмовляли нарід не щадити уніятів. Товпа розвалила браму, паркан і окружила палату. Владича служба замкнула двері, але заговірники розбили їх сокирами і увійшли до сіний. Найперше побили тут Кантакузена і задали йому 13 ран. Майже мертвого забрав його протестант цирулик Бартош до себе і тим чином уратував йому життя. Другі заговірники били архідіякона Доротей. Обезсилений впав на землю, товпа думала, що він уже вмер і викинула його на двір. Жиди заопікувалися ним і забрали до себе.

Перед владичою кімнатою стояв вірний слуга Ушацький. Заговірники побили його, а багато з них розбіглося по кімнатах, і рабували все добро. Владика чув крики і стогін, вийшов до напасників, поблагословив їх знаком св. хреста і сказав: „Діти! чому бете моїх слуг? Як маєте що проти мене, я ось тут“. Ніхто з народу не поважився піднести руку на нього. Але саме тоді вибігли з сумежної кімнати два замовлені вбійники, і оден ударив його палицею по голові, а другий розрубав йому голову сокирою. Св. Йосафат ще вимовив слова: „О Боже мій!“ і впав мертвий на землю.

Товпа здерла одіж зі священомученика, а лишила на нім лиш волосінницю. Довго знущалася над мертвим тілом, а опісля привязала верівки до шиї і ніг, виволікла на беріг Двини і з високої кручі кинула на зарінок. Замовлені рибалки підпили човном, наклали каміння у волосінницю, привязали камені до шиї і ніг, забрали тіло в човен, підіхали горі водою більше як кільомер на найбільшу глибіню, і там затопили небіщика. Перед канонізаційною комісією зізнали записані свідки, що саме тоді, як кинули тіло у воду, спустилася з неба велика ясність, серед неї сховався величний мущина і увійшов у глибіню. Негайно виплило тіло

і каміння з глибини, та пліло за човном. Рибалки налякалися, але вернулись і затопили тіло другий раз.

Прикро вражає поведення витебського воєвідського уряду, що не зарядивши охоронних середників, навіть не явився в пору на місці злочину. Рано відізвалися рівночасно дзвони у всіх церквах і на ратуши, в місті заворушення, товпа гуляла кілька годин, вбила високого достойника церковного і серед наруги затопила його тіло в ріці, а світські власті не знають про те майже десять годин. Аж по полудни дійшла вістка про те до мійського уряду, і по вечірні явилися: підвоевода Ян Уженицький і мійський суддя Филип Осиповський, і веліли шукати затопленого тіла. Шукання відбувалося дуже повільним темпом — аж шість днів. Тіло добули з води аж 18 падолиста!

Причиною сеї неважливости і маловаження св. Йосафата за життя і по смерті латинянами, представниками світської власті, було невдоволення з його ревної, щиро католицької душпастирської праці. Нехить до св. владики виявилася найярокійше, коли Рутський і слуги вбитого домагалися кари на вбійників. Правительство і ворожі унії круги радили королеві судити справу аж по соймі 1624 р., надіючися, що опісля вдасться замяти її. Під напором папи Урбана VIII. і його нунція король Жигмонд III. назначив 9 грудня 1623 р. окремий комісарський суд, що мав рішити справу без відклику. Судова розправа тягнулася п'ять днів, від 18 до 22 січня 1624 р. Вирок оголошено 23 січня, а був він строгий.

На кару смерті і конфіскату майна засудив суд 93 винуватих, але 74 в пору втікли з Витебська і тому лише сконфіскувано їх маєток. Кару смерті виконано на дев'ятнадцятих ворохобниках; між ними згинули два члени витебського магістрату: Наум Вовк і Семен Ніша. Містови Витебськові відобрав суд право самоуправи, велів зруйнувати ратуш, і розбити всі дзвони по церквах а з того матеріялу вилляти оден дзвін для катедри. На будуче не вільно було виливати дзвони до витебських церков або дзвонити без окремого дозволу митрополита.

Смерть св. Йосафата визвала наслідки, яких православні не надіялися. Уніятські єпископи важко відчули втрату ревного співробітника, але зовсім не налякалися. Рутський скликав їх негайно на нараду, а опісля запросив на зїзд до Новгородка Литовського на день 20. січня 1624 р. Всі єпископи, одушевлені приміром св. йосафата, заявили згідно, що дадуть своє життя за католицьку віру, не подадуться перед ніякою небезпекою, будуть боротися з противниками і ворогами унії та ломатимуть всякі перепони, доки не побідить унія.

Але й бачили вони шкідливі наслідки релігійного роз'єднання Українців, признавали конечну потребу дійсного

замирення обох церков і тому рішили навязати переговори з православними „прееминентами“ себто з владиками і представниками: печерського кружка, Богоявленського братства і козаків. І вислали послів до Києва з інструкцією, в якій подали платформу переговорів і умовини замирення, а саме: усунення посторонних впливів і основи самостійного українського патріархату, що удержував би одність цілої української церкви. Подаємо тут повний текст сего вельми інтересного і важного документу:

Инструкция тымъ, которые мають ѣхати до Києва, для знесенія зъ прееминентами стороны противной. Писана въ Новгородку, року Божого 1624, мѣсеца Генваря 20.

1. Оповѣдити або замѣтити имъ отъ насъ митрополиты Киевского и всея Руси, и отъ ихъ милости отцовъ пяти епископовъ, которые на тотъ часъ до Новгородка собралися были, яко зъ сынами и братьею въ единомъ народѣ Россійскомъ рожденою, просячи Господа Бога, абы тое што ниже написано есть, через его святую ласку и особенное надхненіе Духа Святого до skutku своего рѣчью самою, а не словами прійти могло.

2. Пытати у нихъ, естли бы щырымъ сердцемъ, откинувши приваты свои на сторону, прагнули съ нами соединенія, яко на многихъ мѣстцахъ съ тымъ ся озывали, и въ друкъ подавали, и ушомъ многихъ зацныхъ людей доносили; нехай же знакомъ якимъ певнымъ, позверховнымъ прагненіе тое свое въ притомности вашей освѣтчатъ.

3. Пытати у них, естли скутечнѣ могутъ зъ вами, а потомъ знами зѣхавшись гдѣ, часу певного, на мѣстце певное, устнѣ о тыхъ рѣчахъ безъ выразной пленипотенции отъ братствъ своихъ зноситися; а естли не могутъ, то даремна и праця наша. Однакже, естли позволятъ на зѣздъ самыхъ насъ, альбо на зношенъе черезъ медыаторы свѣтцкіе: остеречи ихъ потреба, абы ся о томъ постарали, або якимъ инымъ способомъ насъ упевнили, же не дармо працювать будемъ. Тоежъ и мы учинимъ, естли не поѣдемъ.

4. Зъ нашей стороны часъ зѣхаться особамъ, которые отъ насъ и отъ нихъ назначоны будутъ, въ томъ року 1624, въ день святого, а мѣстце зѣзду; а естли они часъ иншый и мѣстце иншое оберуть, нехай же на письмѣ тое вамъ для певности съ подпысомъ рукъ дадутъ.

5. Назначить особы въ личбѣ яко найменьшой, а не большъ трехъ, двухъ духовныхъ, третяго свѣтцкого. Мѣстце тежъ менуемъ альбо имъ меновать допускаемъ, которое бы отъ насъ было не отлеглое и на обѣдвѣ стороны способное.

6. Способъ отъ людей многихъ зацныхъ зъ нашею и ихъ стороны поданый тотъ есть, абы былъ новофундованый въ нашихъ краяхъ, яко и въ Московскихъ, *Патріярха* на добрахъ певныхъ духовныхъ, который бы на добрахъ

тыхъ на вси потомные часы пребывалъ, и по благословеніе нигдѣ не посылалъ. Мы зъ стороны нашее тотъ способъ заховавши, за добрый быть разумѣмъ, и за спольною намовою и згодою старатися о томъ хочемъ; только бы зъ ихъ стороны таяжъ щырость сердечная была, и працювати въ томъ святобливомъ дѣлѣ щыро хотѣли.

7. Сказать тежъ то имъ, же мы тое не зъ жадноѣ боязни и постраховѣ, либо теперешнихъ, либо за часомъ на рѣчь посполитую (чимъ ся они посполитѣ хлюбить звыкли) приходячихъ чинимъ, але зъ повинности пастырской, которую мы повинны къ овечкомъ мѣти.

8. На остатокъ, освѣдчити поволность нашу и братолюбіе къ нимъ, и што тое вышейменованое предъсвязяте наше, уваживши вси околичности, згоднѣ, щырѣ, а не облуднѣ отъ насъ есть намовленное и отъ всѣхъ принятое: которое коли за помощію Божою до skutku своего прійдетъ, освѣдчить готовы есьмы милость братерскую такъ въ пожиточномъ ихъ яко и въ (послѣдна стрічка затерлася на загибі листа).

Іосифъ Веляминъ Рутскій, митрополитъ Кіевскій, Галицкій и всея Русіи. Іоакимъ Мороховскій, епископъ Володимирскій и Берестейскій. Афанасій Пакоста, епископъ Холмскій и Белзскій, властною рукою. Іеремія епископъ Луцкій и Острозскій, властною рукою. Антоній Сѣлява, епископъ Полоцкій, Витебскій и Мстиславскій. Григорій Михаловскій, епископъ Туровскій, сослужитель епископіи Пиньской, Именемъ велебного епископа Перемышльского и Самборского на тотъ часъ черезъ листъ притомного, а не обичнѣ, я митрополита подписую рукою властною. З архіва греко-уніятскихъ митрополитів при святійшімъ Синоді в Петербурзі. (Акты Западной Россіи Т. IV. стор. 513 і 514 Ч. 224).

Інструкція ся є мовби диктатомъ витебського священомученика. Відбивається в ній його дух, слідно в ній його сердешне бажання і безупинне змагання зєдинити всю Русь під католицькимъ стягомъ, бо вірив він кріпко, що католицизм скріпить нашу церков, піднесе морально наш народ, та розбудить дрімучі сили в народі, потрібні до збереження національної самостійности супроти напору Польщі і Москви, яка піддержкою православнихъ вже тоді підготовляла „присоединеніе Малороссіи къ Россіи“, або визвіл українськихъ земель з під влади своєвільної польської шляхти, як заявивъ 1625 р. шефъ московської дипломатії дякъ Грамотін епископови Борисковичови, послови митр. Борецького. Довший часъ обмірковувавъ св. Йосафат з Рутськимъ справу усамотіення нашої церкви черезъ основання українського патріархату під верховною владою папи, що зєдинивби всіхъ Українцівъ: уніятів і православнихъ, та спинивъ шкідний впливъ Царгороду, якому правовірні закидали відхилення відъ православья — на патріяршімъ престолі сидівъ тоді кальвіністъ Кирило Лю-

каріс — та ширення безладдя в українській церкві насиланням своїх повновласників, що спричинювали тертя а навіть спори і боротьби між єпископами та їх вірними.

Щоби правлячі круги в Польщі і на Литві не противилися основанню патріярхату, зясував св. Йосафат політичні користи з нього для держави в листі до вел. литовського канцлера Льва Сапіги з дня 12. квітня 1622 р., та покликуючися на примір Москви написав ось так: „Знав се і сам московський цар, що злука його духовенства з Царгородом є некорисна для його держави, і тому передтрицяти роками просьбою і грізбою наклонив патріярха Єремію. щоби заіменував йому окремого патріярха в Москві.“ („Przegląd Poznański“, 1862. Том 34 ст. 36—42.)

Св. Йосафат готов був все жертвувати для унії; прилюдно заявив, що радо відступить Смотрицькому полоцьке архієпископство, як лиш прийме унію Також і наш єпископат, закликаючи православних до згоди, не кермувався своєкорисними цілями, а насупроти годився на компромісового кандидата на патріярха: воєводи́ча молдавських земель Петра Моги́лу, що був освіченою людиною, покінчив студії на католицьких університетах за границею і заявляв прихильність до унії.

Покищо переважили впливи бажаючих братовбійчої боротьби між Українцями. Православні владика не хотіли ризикувати своїми престоломи, на яких держала їх православна шляхта, київський кружок і козаки „христолобове воинство черкаських молодцов“. „Преєминенти“ навіть не відповіли на соборове запрошення єпископату, а митрополит Борецький вислав луцького єпископа Ісаака Борисковича зі „слезним“ прошенням до царя Михайла і московського патріярха Філарета о приняття „Малоросії“ і Запорозьких козаків під свій покров. Ще кілька разів опісля пропонували уніяти православним основання українського патріярхату. Рутський двічі запрошував православних на спільні уніятсько-православні собори до Кобриня 1626 р. і до Львова 1629 р., та затовкли справу вороги самостійницьких змагань на Україні: Москва і Польща.

І саме православні українські владика найбільше відчували опісля прикрі наслідки незорієнтованости, неуміння глядіти в дальшу майбутність та маловаження глибоко обдуманого заклику уніятського єпископату до береження самостійности цілої української церкви.

Коли Хмельницький, знеможений довгою боротьбою з Польщею, рішився віддати під опіку і оборону цареві „всю Русь“ — всю Україну, цар по Переяславській угоді 1654 р. потвердив права і вільности всякого звання людей на Україні, признав Україні права окремої, самостійної, автономної держави, звязаної з Москвою лише особою царя, але церковної автономії не хотів признати і в своїм указі

заявив: „митрополиту кievському быть подь благословенієм святѣйшаго патріарха московскаго. а въ права духовныя патріархъ вступать не будетъ“¹⁾.

Тодішній кievський митрополит Сильвестер Коссов зазнав багато прикrostий від нових панів України за те, що з нехиттю глядів на обмежування московськими воєводами українського самопорядкування та намагання привести кievського митрополита і українських владик під власть московського патріарха, через що малообразоване — темне московське духовенство мало верховодити над висше образованим українським. Кievський воєвода князь Куракин до нів у Москву на митрополита, що він є приклонником шляхотської Польщі і тому мусів гетьман Хмельницький боронити його і заступатися за ним у царя.

По смерті Коссова 1657 р. Москва не допускала до свободного вибору нового митрополита, не узнала вибраного духовенством митрополита Данила Балабана, що опираючися на поміч гетьмана Виговського не хотів піддатися московському патріархови. Адміністратором (блюстителем) кievської митрополії заіменували в Москві Лазаря Барановича, чернигівського єпископа. опісля усунули його і прислали з Москви нового „блюстителя“ Методія Филемонова, а опісля увязнено Филемонова і вибраного духовенством митрополита Тукальського. Від 1657 до 1686 р. не було в Кієві митрополита. Гетьман Самійлович постарався о вибір свого свояка луцького єпископа Гедеона князя Четвертинського на кievського митрополита 1685 р., а сей піддався під власть московського патріарха Йоакима і від тоді мав урядову назву „митрополит Малої Россії, кievський і галицький“. Царгородський патріарх Діонісій згодився 1687 р. на перехід кievської митрополії під власть московського патріархату²⁾.

Так короткозорі православні діячі занапастили самостійність української церкви, яку намагалися зберегти подвижники унії св. Йосафат і Рутський.

Більший ляк і збентеження визвало вбійство св. Йосафата між православними і спонукало розважніших між ними до застанови. Найбільше скомпромітований між владиками архієпископ Смотрицький виїхав негайно з Вильна на Схід, а митрополит Йов і всі єпископи перебралися на Україну, щоби тут переждати „дондеже мимоидеть гнѣвъ“. Та голос крови невинного мученика промовив до їх серця: Смотрицький вернув зі Сходу уніятим, Борецький і близькі до нього духовні круги бажали компромісу з уніятами, багато шляхти і міщан наверталосся на унію, та прилюдно осуджували вбійство архипастиря, якого всі мусіли високо пова-

¹⁾ И. Чистовичъ. Очеркъ исторіи Западно-русской церкви. Ч. II. С. Петербургъ 1884, стор. 134.

²⁾ ibid. стор. 136—149.

жати як взірцевого черця-аскета, щедрого опікуна бідноти і невтомного робітника над моральним двигненням свого народу. Автор Синопси нап'ятував убійців жорстокими, безбожними людьми, „що не мають страху Божого і тільки божевільний мігби похвалити такий злочин“¹⁾. Навіть у найбільше покаянстві місті України — Києві витворився під проводом Могили і Сильвестра Коссового православний гурток, що не бажав безцільної партійної борби і проливу крові, витрачування енергічнійших і рішучійших одиниць та ослаблення народних сил. А насупроти гурток сей переймав від латинян і уніятів багато звичаїв і установ, які саме надавалися до усунення безладдя в православній церкві та причинювалися до розбудження релігійного життя і піднесення рівня просвіти. На се „було велике негодовання невчених попів і козаків, і хотіли були самого Петра Могили і учителів на смерть побити“²⁾. (Дальше буде.)

¹⁾ Supplementum Synopsis. Архивъ Юго-Зап. Россіи. Т. VII. Ч. I. ст. 587.

²⁾ Прибавленія къ твореніємъ св. отцовъ. Лист Гавріїла Домещького 1846, ст. 37.

о. Яків Тарнавський.

Наша оборона.¹⁾

(З кругів станиславівського духовенства).

Ми є свідками переломової доби в історії нашої церкви. Церковні справи в нашій народі вже то силою релігійного духа, що оживляє церков, то під впливом рішачих чинників, що стоять на чолі церкви, а також під впливом політичних обставин, серед яких наша церква в останніх часах перебувала, пішли на нові шляхи і ми вже рушили з того стану, не скажу мертвоти а духового сну і застою, в яким ми самі ще недавно находилися.

¹⁾ Понукою до написання „Нашої оборони“ послужила мені допис о. Йосифа Смеречинського, поміщена в органі „SS. Eucharistia“ Nr. 11, 12, 1922 з зазивом до всіх членів-почитателів: „Fratres! Oremus pro introductione coelebatus in clero ucrainico-catholico Parvae-Poloniae (!)“. В цій дописі згадує автор про наше церковне право, яке дає можливість кандидатам духовного стану женитися перед прийняттям діаконату, і зараз сміло і явно твердить перед чужими людьми — католицькими священиками, що це „Begünstigung“ наносить велику шкоду церкві, бо жонатий священник на селі має численну родину і мусить господарити, а це перешкоджає його в сповнюванню душпастирських обов'язків в церкві і школі.

Відраді явища, як релігійне освідомлення вірних і оживлення релігійного духа, розвіт монашества і основи нових монаших чинів і згромаджень, реформа і основи духовних семінарій, поява численних молодих сил, образованих за границею і поширення релігійної літератури, прийнятий у нас культ Пречистої Діви Марії у майських богослужіннях і Найсолодшого Серця Ісуса, а разом з цим і почитання Найсвятішої Евхаристії, поширення впливу нашої церкви далеко поза межі нашої провінції, доказують нове життя в організмі нашої церкви, що росте в силу. Відзиваються голоси про введення живої народної мови в молитвах і богослужіннях, про реформу календаря, про піднесення чистоти обряду і оживлення його через впровадження нових богослужень, про зміну дисципліни і заведення celibату.

Взагалі намічено нові середники в цілі оновлення і скріплення нашої церкви, котра особливо в теперішній хвилі має також ворогів, що стараються її розбити, ослабити і знищити. Щоби досягнути перше, то є скріплення нашої церкви, а оминати друге, то є ослаблення і занепаду її, конечно потрібна між нами єдність і солідарність так в добуванні позитивних наслідків нашого відродження, як також в борбі проти нападів на нас. Конечно намітити шляхи спільної праці, а не ділати одинично і випадково, бо це нас ослаблює. Якраз замітний у нашій церковній провінції брак тої єдності і солідарности, вона й так маленька, а коли поділимо свої сили, ще будемо слабші. Справедливо звернув недавно увагу преосвященний Боцян на нашу церковну неміч, що у нас „брак закону, а з того самоволя і безладдя“.¹⁾

І справді у нас, що край — то обичай, годі зорієнтуватися в церковних справах, якби ми жили не в сусідніх дієцезіях одної малої митрополії, але що найменше в трьох державах великого патріярхату. Чи це корисна різнообразність, чи шкідлива безобразність, не беруся судити, однак многи уважають це за ознаку нашої слабосильности. Тому загально, хоч деколи не зовсім слушно, говорять, що у нас

¹⁾ Нива, 1923, 11—12, стор. 392.

Бути духовним отцем для громади і отцем для родини, для жени і дітей є дуже тяжко, бо не можна двом панам служити. Священники не відповіли покладаним на них надіям, що своїх синів і доньок будуть женити з селяськими парохіянами, щоби через це помножити ряли свідомих християнських родин!... Протинно, сини священничі учаться на лікарів, адвокатів, урядників, священників, і часто вже в гімназії або на університеті перечать між селянами словам відвічної правди, яку отець голосить людям в церкві, богохулять вони й проти віри. Найбільші подвижники радикалізму і релігійного індіферентизму це священничі сини, хоч деякі родини виховали свої діти в душі віри на славу Божу і вітчизни.

Дальше автор переходить до обставин повоєнних і пише, що християнсько-українська церква потребує тепер священників, котрі би посвяталися цілком для Христа і для духовних та матеріальних потреб церкви. Епископ, після думки автора, переконався, як тяжко жонатому

при вирішуванні важних справ загального характеру так церковних, як обрядових чи станових, ділається без правила і певної цілі, що до піднесення і скріплення нашої церкви зовсім не причиниться, а навпаки загальне добро Церкви в одиничнім і випадковім вирішуванні важних справ на-ражується на многі і великі труднощі, які не легко можна усунути. В таких справах, кажуть, вимагається збірний го-лосу і повного авторитету цілої нашої Єпархії, як загаль-ного певного закона для цілої провінції. До таких справ належить безперечно станове життя нашого духовенства. Ця справа для всіх нас дуже важна і хочай дотеперішними цер-ковними законами досить ясно определена, однак ми нині нічого певного не знаємо в цій справі, якби ми не були свя-щениками одної церкви і не мали однакових прав, бо в кож-дій дієцезії инакшій постанови і відмінні практики. На наших очах повторяється історія, яку висші духовні влади вже много разів розбирали так на вселенських, як і льокальних соборах, а саме: в яким стані має жити духовенство: жонатім, чи безженнім?

В так важній справі, чи в нашім духовенстві має бути удержаний на дальше жонатий стан при добровільнім целі-баті, чи має бути заведений загальний обовязковий целібат з виключенням жонатого стану, мусить бути для всіх одна-ковий закон, бо це життєва справа цілого клиру, ту розхо-диться про впровадження нової системи в устрою нашої церкви, про зміну дисципліни двацяти століть; инакше можна наразитися на справедливий закид, піднесений Преосв. Боцяном¹⁾, що у нас „мало хто закон знає, а ще менше хто тримається“. Звідсіль походить та безвладність і припадко-вість, яка є типічною признакою нашого церковного життя“, що у нас підпирання „анархії в клирі“ і „свідомолдвні на-клепи на наш клир і на нашу Єпархію перед широким ка-толицьким світом“.

¹⁾ Нива, 123, 11—12 стор. 192.

провадити парохію, і тому хоче виховати священиків-целібсів, однак цілий нарід перенятий духом грецького орієнтального візантізму, не розуміючи шкідливости жонатого стану в духовенстві, не розуміє також намірів Єпископа, а навіть злобно їх толкує, тому справа йде тяжко. Але для побіди треба жертви, церков жадає жертв передовсім від нас священиків і тому жаданню треба відповісти, а до цього зміряє наш Архієрей: христовій церкві українського народа дати ревних, правдиво католицьких священиків.

Отже майже дослівний, хоч неповний, перевід згаданої дописи о. Смеречинського, жонатого гр.-кат. пароха (з нашої єпархії), в котрій представлено нас перед широкими кругами західних католицьких священиків як шкідників католицької церкви. Чи автор мав право кинути несласу на своїх братів-жонатих, маємо відповідь в „Нашій Обороні“. Чи автор руководився чистим і добрим намірнням при писанню своєї дописи, се річ його совісти, а що повинен зділати в цій справі, це справа також його священичої совісти.

Якраз всі ті заміти даються як найточнійше приноровити до станового життя в нашій духовенстві, що під нинішню пору стало найактуальнішою справою. Не тільки загально говорять про це у священничих кругах при всяких нагодах, але й інтелігенція цією справою живо інтересується, навіть простий нарід цю справу на свій лад обговорює; вийшли окремі брошури і появилися численні дописи, вивязалась ізза цієї справи спеціальна полеміка. Колиж так всі довкруги нас нами інтересуються і про нас говорять, то ми жонаті священники не можемо всьому пасивно приглядатися, але в інтересі церкви, народа і нас самих ми, як найбільше заінтересовані, повинні забрати прилюдний голос в цій справі, і вияснити її зі всіх сторін pro і contra. А вжеж маємо природне право себе боронити перед закидами, що ми жонаті наносимо шкоду церкві, як непотрібні, а навіть шкідливі. Добра справа і справедливе слово є певна запорука, що можемо отверто і щиро свою думку виявити для самої засади справедливості: „Audiat et altera pars.“ Будучи переконаним, що гадки висказані в „Нашій обороні“ є дійсним, хоч неповним, висловом цілого загалу нашого жонатого духовенства в порушеній мною вище справі, думаю, що голос цей на часі, бо порушує життєву справу нашого клиру. Спеціально в нашій становій органі підношу цю квестію, яко дискусійну тему, щоби справу вияснити всесторонно. Виміна думок може дуже придатися компетентним чинникам при вирішуванні цієї справи. В ім'я доброї справи підписуюся також повним іменем, щоб дати примір тим з поміж нас, котрі забирають голос в цій справі по світських газетах і прикриваючися псевдо — або анонімами, стріляють з поза плота, куди не треба. Виволікаючи перед світський загал все без розбору, роблять найгіршу прислугу нам самим, а ще більше провинюються проти церковної Єрархії через негідне зневажування, брак такту і приличности. Ні, отці-Браття, говорім з отвертим лицем. Свого часу, коли мав зіхати до нас Апостольський візитатор о. Дженоккі, Ексселенція Митрополит поручав все йому виявити, всі наші добрі і злі сторони, всі наші радості і болі для повного освідомлення о. візитатора в наших справах. І ми відкріймо перед нашими Владиками всі наші почування і скажім, що нам лежить на серці. Нехай вони нас вислухають як добрі Отці своїх дітей, а що з нами зроблять і як нашу справу вирішать, це покаже найблизша будучність. Покищо ми змушені стати в нашої обороні, а що вона конечна, пізнаємо з дальших виводів „Нашої оборони“. Ціль наша така¹⁾: не виступаючи

¹⁾ До цієї самої цілі змріяв також Всев о. Д-р. крил. Щепкович при писанню своєї брошури „В ім'я правди“. Наша ціль висказана там vice versa словами: „Мені ходило головнo о се, щоби попри жонате духовенство був узнаний також і стан безженний священника“. По 13 літах зайшла тільки та ріжниця, що перше треба було боронити стан безженний, а тепер зайшла потреба боронити стану супружого...

проти безженности клиру, поважаємо її і шануємо, як річ знеслу і святу, а рівночасно віддаємо належне право жонатому станови у священників, що також є „тайна велика“ і свята, у котрій священник, подібно як в стані безженнім, може бути добрий, ревний і святий і повинен бути добрий, ревний і святий, а тим самим для церкви хосенний.

I. Морально-догматична основа.

При поставленню цієї тези *опираємося* *найперше на по-вазі св. письма*, якого Божий авторитет для всіх мусить бути найвисший. З цього жерела якраз впевняємося, що право нашої церкви, яке дозволяє кандидатови духовного стану перед прийняттям св. чинів вступати в супружий стан і мати законну жену, сягає найперших часів св. Церкви і є з наукою і духом євангелія вповні згідне. Сам Христос, основатель Церкви, на верховного апостола покликав жонатого св. Петра¹⁾, вступав до дому його тещі і уздоровив її. (Марк. I. 30—31). Жонатий стан не був перешкодою до звання апостольського св. Петрови, що для своїх личних прикмет удостоївся стати основою церкви. Також оден з братів господних, Юда-Тадей, був жонатий і мав діти. Цих апостолів мав на гадці св. Павло в I листі до Коринтян 9. 5. коли так пише: „Чи не маємо власти сестру-жену водити, як і прочі апостоли, брати господні, і Кифа“. Симон Канаїт, після греків, мав бути тим женихом, у котрого на весілля гостив Ісус з своєю Матір'ю. Інші апостоли, як Андрей, Йоан, Павло були безженні, однак годі поставити міру гідности між одними і другими. Хоч Йоан Ісусови милійший, однак Петро властю висший. Ісус Христос покликав також на 70 учеників одних і других, між котрими були Акила з женою Прискилею, Андронік з женою Юлією, Филимон і Анфія, Клеопа і Марія, родичі братів господніх.

Спаситель жадав від своїх учеників тільки покори і убожества, самовідречення і жертви, праці і ревности, підчинення волі совершенної любови понад всяку людську любов до батька чи матери, жени або дітей: братів і сестер, та ще й до своєї власної душі (Лука 14. 26). Ця найвисша любов до Ісуса має бути понукою для його учеників, щоби сказали свому Учителеви разом із св. Петром: „Се ми оставили все і пішли за тобою“. (Марко 10. 28). Правдивий ученик мусить нести хрест вслід за Христом (Лука 14. 27) і вповні посвятитися справам царства Христового так, що навіть найблизша рідня не може спинити його у повненню обов'язків свого звання, щоб готов у всякій потребі, сказати разом з Христом: „Хто чинитиме волю Божу, сей брат мій і сестра моя і мати“. (Мат. 12. 50)

¹⁾ Жена св. Петра послідувала йому як сестра на апостольських подорожах і померла в Римі як мучениця (Мільницькій: Життя Святих).

Подібно діляли апостоли і вибрали одного з семи діяконів, Филипа, що провадив родинне життя і мав чотири доньки (Діян. 21. 9.), а св. Павло пише до Тимофея 3. 12. що „Епископ повинен бути муж одної жени“, а так само „діякони нехай будуть мужами одної жени“. Тита наминає св. Апостол, (1. 5—9) щоби настановив по містах пресвітерів, коли хто без догани, муж одної жени, має віруючі діти... Бо Епископ яко божий управитель повинен бути без догани, не гордий, не гнівливий, не пияниця, не забіяка, не захланний на брудний зиск, але гостинний, добротливий, тверезий, справедливий, святий, повздержливий, щоби держався вірного слова науки“, а ще також після Тим. (III. 3—4) „смирний, мудрий, стидливий, до навчання спосібний, своїм домом добре управляючий, що держить свої діти в послузі з усякою повагою“. От знамена євангельського священика. Значиться зі згляду на добро церкви в перших часах християнства стан жонатий у священика не був шкідливий і в покликанню до цього звання не був ніякою перешкодою, а св. Павло, апостол такого розуму і тої ревности, не допустив би до священства жонатого, колиб був переконаний, що це вийде на шкоду церкві. Апостоли чули науку безпосередно з уст Христових, утверджені Духом св. як найдокладніше її розуміли, інтересам церкви як найвірніше були віддані, а однак не находили нічого, щоби жонаті мужі були перепинені в покликанню або діяльності священства, а вчислені висше священичі прикмети у св. Павла мають бути саме у жонатого священика, і ми мусимо признати, що жонатий священик з такими прикметами буде певно добрий священик.

Про безженність і чисту совершенну повздержність, як стан висший — доскональший, знаємо тільки раду з науки самого Христа (Мат. 19. 12.) „не всі розуміють це слово, а кому дано“. І св. Павло (1. кор. гл. 7.), про дівство не дає ніякого приказу ані від себе ані від Господа, а дає раду і каже, що хто виходить замуж, не грішить, добре робить, а хто вибирає дівство, лучше робить; тому говорив нежонатим і вдовицям, щоби позістали, як він сам. „Колиж вони не повздержні, нехай женяться, бо лучше женитися, як розпалюватися“.

Великий апостол знав добре людську природу і коли хвалить і поручає дівство, рівночасно зі згляду на немічну і уломну нашу природу перестерігає, що не для всіх воно відповідне і можливе, тому в цім випадку вказує на певнішу дорогу супружого закона для того, хто не повздержний, не чує в собі покликання, не має сили чи охоти видержати в дівстві. Євангельська отже наука така: *Совершенніший стан дівственний, як стан супружий, а лучший-доскональший чесний стан супружий, як розпусний стан безженний*.

Поміж двома протилежностями досконалости і упадку

супружество є тою „in medio virtus“, де загал людей най-скорше і найпевніше ступає по дорозі правдивої по-божності. Священики також не всі найдоскональші, бо вони людьми, у них супружество також є добре і спасенне само в собі як установа Бога, а також для тих, що булиби в небезпеці упадку проти чистоти через неповздержність, яка часто являється як природна склонність, подібна до мно-гих інших злих пристрастей і наклонів у нашій зіпсутій людській природі. Тому відповідно до внутрішнього мораль-ного стану душі, одержуємо також відповідне покликання до внішнього стану життя. Хто з внутрішнього покликання із чистої любови посвятиться Богу, не тілки жени відрікається, але навіть самого себе і всего, що є на світі, через вибір і послідування трем євангельським радам, це досконалість християнська, ідеальний стан, перед котрим всі клонимо го-лову. Бог уділяє ласку покликання і витревання в тім стані, однак на світі таку досконалість рідко стрічаємо, вона процвітає звичайно по монастирях. Хтож не чується покли-каним до послідування євангельським радам, може жити після свого стану також в супружестві побожно із заслугою.

Хтож може уважати жонатий стан у священиків за шкідливий для церкви тепер, коли в початках церкви най-трудніших було много святости в церкві, велика сила в борбі за добро церкви і небувалий вицвіт християнських чеснот серед християн, пад котрими працювали побіч без-женних також жонаті священики. Тому вже цей огляд на-шої квестії з морально догматичної сторони приводить нас до заключення, що жонатий стан у священика тому, що з установи Божої є добрий і святий і з наукою євангелія вповні згідний, тим самим не може бути шкідливий ані для церкви, ані для священика.

II. Правно-історичний розвій.

А щоби це заключення не було голословним, тому при-гляньмося цій справі з правно-історичного погляду узгляд-няючи передовсім дисципліну східно-католицької церкви, яка нас обов'язує.

Церковне право від найдавніших часів полишало свя-щеникам свободу жити в стані супружім або безженнім і Церков в своїх правних постановах опиралася на існую-чих звичаях, або принятих переданнях. Тому в перших ві-ках християнства, подібно як за апостольських часів, духовен-ство жило після свобідного вибору в стані одним або дру-гим. Свідчить о цім рішення нікейського собора (325 р.), на котрім виявилися змагання заборони священикам подружого життя. Проект цей однак не мав за собою більшости отців собора і на представлення єгипетського Єпископа, св. Пафнутія, нічого нового в цій справі не ухвалено. Стан

остав незмінений. Св. Пафнутій, хочай сам жив в дівстві разом з іншими отцями, був за тим, „щоби ті, що вступили в клир безженними, пробували безженними, а ті, що посвяtilися, будучи жонатими, не розлучалися від своїх жен“. Доперва по Соборі нікейськiм подибуємо певні усталені норми в станові життю духовенства, що клир висших степенів, передовсім Епископи, були вибирані з поміж безжених, найчастіше монахів і пустиножителів, однак ще тоді безженність не мала знамен обовязкового целібату і ми в цім часі стрічаємо на єпископськiм престолі святителя Григорія, Епископа в Назіянзі, що дав церкві великого сина, св. Григорія Богослова Назіанзенського. Св. Григорій Богослов, щоби бути помочою і підпорою для своїх стареньких родичів, Григорія і Нонни, яких називав з почеси Авраамом і Сарою, опустив пустинне життя і дитячий обовязок зглядом родичів був у нього перший і щоб його сповнити, рішився оставити самолюбодріє. Будучи посвяченим в Епископа, помагав своєму отцю правити дієцезією, як вірний син мав в найбільшій почеси своїх родичів називав свого отця окрасою єпископського чина і казав, що мати його оказувалася найдостойнішою такого мужа. Церков почитає всіх членів родини, Григорія і Нонну і їх троє дітей, Горгонію, Кесарія і Григорія, святими, даючи нам як найкрасший примір побожного життя священничої родини¹⁾ Канони церковні з тих часів боронять тільки святости тайни священства і по одержанню свячень ніхто не міг взяти жени під карою депозиції.

Доперва в VII. віді на синоді Труляньскім (692 р.) для єпископату застережено виключно стан безжених, що для єпископської гідности був найвідповідніший і з огляду на приняті обовязки прямо конечний. Для низших степенів священства не видано ніякої заборони подружого життя, тільки обмежено жонатим священникам уживання подружого права в часах посту і богослужень²⁾. Заборонено також вдівцям другий раз женитися, а 6. канонем усталено засаду: „Якщо хто з тих, що вступають до клиру, хоче злучитися з женою законом подружества, то нехай це ділає, заким буде рукоположений в піддіякона, діякона або пресвитера“.

З приняттям християнства після грецького обряду, приймалась у нас також дисципліна східної церкви в той спосіб, що єпископські гідности були застережені тільки для безжених, а що „клир світський загально був жонатий“, тому у нас єпископами були давніше тільки монахи. Наше право церковне опиралося на уставах Номоканона, прийнятого у нас

¹⁾ Гляди: „Жите св. Григорія Богослова“ у оо. Дорожинського і Мільницького.

²⁾ В перших віках богослуження відправлялося тільки в дні святічні і в неділі.

за Володимира і Ярослава, як правний кодекс, для церковних справ. Духовенство так монаше, як світське враз зі своїми родинами було винате з під світських судів і віддане виключко під юрисдикцію митрополита, а стан нашої церкви в двох перших століттях по прийняттю християнства був світлий, бо віра християнська в короткім часі поширилась від Києва аж до Перемишля. Коли монахи розвивали живу діяльність по монастирях, парохіяльне духовенство довгі часи, як загально жонате, на сталих місцях занималося душпастирством і було удержуване вірними через складання десятин, або було наділене землями. Аж до 1745 майже не було у нас ніякого світського безженного. Хотяй такий стан при цілковитій відсутности світських безженних не був конче корисний для нашої церкви і вже митрополит Рутський думав про основання семинара, що мав стати розсадником безженного клиру, то всеж Рим в часах унії на соборах флорентійським (1438) і берестейським (1596) крім унормовання чисто догматичних справ що до віри і єдності, не зміняв нічого в справах дисципліни, але потвердив всі прийняті і заховувані звичаї і установи нашого обряду, оскільки не були противні духови католицької церкви. До цих установ нашої церкви належав також жонатий стан нашого духовенства, а однак через Рим зістав полишений у своїм дотеперішнім праві, хотяй в західній церкві вже всюди обов'язував целібат. Колиб жонатий стан духовенства був противний духови католицької церкви, певно в часі унії Рим не бувби полишив його в нашій церкві. Тому також пізнійші наші собори, замостський (1720) заховав всі дотеперішні постанови і повтараючи 3. канон трул. соб. під многими церковними карами заборонив вдівцям священникам другий раз женитися, а львівський (1891) виразно виповідає, що з важних причин задержує супружий стан духовенства, позволяючи кандидатам духовного стану вступати в стан супружий. Всі рішення наших соборів Рим потвердив і надав їм силу обов'язуючого закона. Так отже ми в посіданню нашого права від найдавніших до найновіших часів. Можна його придержуватися, можна з нього користати і боронити його перед закидом, що воно шкідливе для інтересів церкви. Являєсь воно як загальне право і формально не тільки нашої церковної провінції, але цілої східної католицької церкви всіх греко католиків, як таке може бути правно і формально змінене і знесене по мисли канонічного права тільки ухвалами загальних соборів, у нас синоду провінціального. Инакше „*ingens fieret ecclesiasticae disciplinae perturbatio*“.

В історії нашої церкви¹⁾ проти жонатого стану духовенства наші духовні власти, як одиноко компетентні чин-

¹⁾ Гляди: Dr. Pelesz: Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom.

ники, ніколи не виступали, а тільки в другій половині XVIII століття за єпископа атаназія Шептицького в перемиській єпархії були спорадичні випадки застереження деяких приходств на домагання фундаторів для безженного клиру. Однак це змагання не вийшло від церковних кругів, але від світських людей, хто знає чи не латинників, бо якраз на границі в Ярославі, де латинники творили більшість населення, і як фундатори мали вплив на справи нашої церкви. Ті змагання мали попертя також державних чинників тодішньої Польщі однак не тільки сам клир, але також наші єпископи були противні тим змаганням і на володимирському соборі за митрополита Володковича порішили пропонувати на сойм петицію клиру, в якій між іншими було писано, що є неможливо висвячувати для всіх парохій безжених, бо тоді не було кандидатів духовного стану. Висші шляхотські верстви не хотіли своїх синів бачити священиками, а хлопські діти не йшли до висших шкіл і були неспосібні до духовного стану через підданство у панів, так що оставали майже виключно сини священиччі, що посвячувалися в духовний стан. При слабких доходах церковних, священик не маючи підпертя в приданім своїй жоні, не мігби вижити, а члени родини помагають йому в господарстві, якого без родини не мігби провадити“. Коли серед таких обставин згадаємо ще рішення собора замостського в § VII. „О священстві“ що „булоби желательним, щоби із слуг, рільників або підданих, або *ніколи або рідко* були вибрані, котрі мають прийнятися до стану духовного, що не може статися доти, доки пан не согласиться“, то нині можна певно сказати, що колиб в тім часі був у нас заведений загальний обовязковий цілібат, то сьогодні наші вірні всі булиби латинниками, а тим самим поляками. бо з браку своїх священиків наша церква не булаби в силі їх при собі задержати. Ми нині находимося в подібнім положенню, ми цілий час були поневолені і доси ще не стали державним народом, щоби ми мали змогу вповні розвинути свої духовні сили. У нас не то що далеко ще до гіперпродукції інтелігентних сил, якіби заповнили всі місця духовного звання на всіх областях релігії, науки мистецтва і цілої культури, але наврод ми є свідками переслідування наших шкіл і занепаду освіти, а тимсамим і наглядного уменшення інтелігентних одиниць між нами, що дуже некорисно відбивається на інтересах нашого народу, а тимсамим і наша церква мусить відчувати уємний вплив тих невідрадних відносин. Знаменне це, що в проєкті наших сусідів „na zniszczenie Rusi“ є також точка „powszechny celibat ruskiego duchowieństwa“. Їм наше жонате духовенство є також сіллю в оці і вони цілком не в ім'я католицизму хотілиби його перепинити і знищити, тому при всяких нагодах стараються його понижати і в злім світлі представити. Якраз жонате духовенство разом з народними масами про-

тиставилось всім ворожим нападам і спеціально, коли було време люте нашій церкві і нашому народові, стало в великій пригоді. Ніяке духовенство в жаднім народі не має за собою так світлої історії в народнім відродженню, як наш клир. Він уратував також нашу церкву і заховав її до нині і на даліше певно сповнить своє завдання зглядом рідної української католицької церкви.

Історія нашої церкви і нашого народу доказує, що жонате духовенство не було шкідливе, але навпаки переходячи нашу історію ми бачили ті причини, чому жонатий клир аж до нині удержався в своїм праві. Видно, що собор Львівський думав над цією справою і знав ті важні причини задля котрих поручаючи безженність рівночасно одобрив і потвердив право жонатого стану в нашім духовенстві.

III. Практичний огляд діяльності.

Задля великої ваги цього питання розберім його докладніше. Теоретичні висновки, хочби оперті на певних дослідках минувших часів, декому не вистарчають, бо — мовляв — нині обставини змінились, інші потреби церкви, жонатий клир пережитий, без користи для церкви, а навіть шкідливий... Погляньмо отже в життя і висвітлім дійсні, практичні і життєві черти жонатого духовенства.

Цілий зміст діяльності священничої міститься в виповненню троякого чина: священничого, учительського і пастирського, тому жонатий клир тоді був би шкідливий для церкви, колиб не міг обов'язків священничого чина сповнити гідно і совісно, а тим самим стояв на перешкоді інтересам Божого царства на землі. Однак жонатий клир має всі дані до того, щоби стати гідним робітником в Христовім винограді. До цього одержує від Бога поклонання і потрібну Божу ласку, а церква уділяє йому всі потрібні влади, так що жонатий священник є правдивим Божим священником і в крузі свого звання і ділання не уступає перед безженним. Вартість священника не становить його стан, чи жонатий чи безжennий, але його характер і личні внутрішні душевні прикмети, що творять його правдиву внутрішню силу і дають здібність бути добрим священником. Сильний характер, чесна душа і правдиво побожний муж, хоч жонатий, буде найлучшим священником, зате хиткий і несталий характер, скритий грішник і упавший чоловік буде найгіршим священником так безжennий, як жонатий. Безжennість є лише помічним средством, що можна в тім стані бути совершеннішим, але тут рішає все добра воля. Треба той стан з доброї волі із замилювання до совершеннішого життя вибрати, його використати і йому в цілім життю відповісти. Такі люди, що в совершеннішій стані живуть совершеннішим життям, відповідніші на заняття висших урядів в церкві, і коли ці степені висшої Єпархії задержані для безжennих, ніхто з нас жона-

тих не чується через це пониженням, бо самі відчуваємо, що ми там нездібні і невідповідні. На обсаду таких місць певно не бракне мужів Божого духа, хотяй разом з ними жонате духовенство буде працювати на своїх місцях як парохіях, школах і т. и. В парохіяльній праці, що приділена до одного місця на ціле життя і серед тих самих обставин, жонатий клир посідає всі дані, що його підпомагають і улекшують, а навіть уприємняють того рода працю на ниві церковній. В тих самих обставинах безженний на селі, сам один, що ріжниться інтелектуально і станово від цілого окруження без ніякої помочи і поради серед многих небезпек, з гори засуджений на велику пробу, чи остоїться на висоті свого звання, а досвід в деяких випадках може потвердити такі побоювання. З правила однак признаємо, що безженність служить до висшого освячення себе. Але і стан супружний може послужити до освячення себе для кожного, хто схоче в нім свято жити, як то посвідчив недавно Ексцеленція Кир Григорій про бл. п. крил. Вальницького Михайла, що „свято жив і свято умер“¹⁾, а походив він, як вдовець, з кругів жонатого духовенства. Жонаті священники все були, є і будуть широко віддані своему Епископови, вірні для церкви і з посвятою працюють для своїх парохіян. Як на загал, то відносно до парохіян нема великої ріжниці, чи в селі священник жонатий чи безженний, так в душпастирській праці, як також у всяких датках і оплатах, о чім щоденно можемо всі переконатися. Становище нашого жонатого духовенства у простого народу, що глядить на життя тверезо і судить своїм хлопським, однак здоровим, розумом, стрічається все з чуттями симпатій і пошановання та довіря і любови, а якщо наш стан був получений зі шкодою для вірних, то вони певно найскорше се відчулиби і далиби нам се пізнати. Ми мали нагоду пізнатися з вірними латинниками не тільки Поляками, але й Німцями, Чехами, Італійцями, які видячи нас жонатих католицьких священників не находили в тім нічого противного їх католицьким почуванням, що найбільше дивувалися кажучи: „Das ist zu beneiden, wenn sie heiraten können“. Як часто щось подібного можна почути від наших собратів латинників, однак навіть монахи, які ex professō живуть в безженности і в тім згляді мають вже випробовану — ніжну совість, не находили в тім ніякої противности і не говорили нам, щоб наш стан не дався погодити з нашим званням.

Та перейдім до поодиноких частин нашого звання що до видатности праці душпастирської жонатого духовенства в церкві, школі, парохіях і суспільности. Звання священника вкладає на нього обовязок приносити безкровну жертву за вірних і уділяти св. Тайни, голосити Боже слово і чувати над моральністю в парохії,

¹⁾ Вістник стан. епархії. 1923 ч. IV.—VI. стор. 22.

щоби християнське життя вірних було згідне з Божим законом, і управляти вірними в імені церкви. Обовязки святі, великі і відвічальні, але жонатий стан не є нікому на перешкоді, щоб їх гідно виповнити. Недільні і святочні богослуження, як також відправа у будні є та сама в церкві, чи там жонатий чи безженний, а з яким успіхом сповняє священник свої священодійства і яку користь відносять вірні, це залежить від ревности і внутрішньої якості священника, ніколи від його зовнішнього стану. У жонатих священників також є точні відправи, добрі проповіді, побожні зарядження, як щоденні причастія і частійші сповіди, реколекції і місії, братства і захоронки, тому маємо взірцеві парохії, де ділали і ділають жонаті.

Таксамо в школі відбути тих кілька годин в тиждень ніхто не є перепинений родинними справами, бож дійсні учителі релігії, оо. катехити, хотяй жонаті, сповняють свої обовязки без закиду, бо можуть всі свої сили посвятити в тім напрямі. Навіть господарство є тільки зглядною перешкодою, бо в часі найпильніших господарських робіт є шкільні ферії. Є у нас інші перешкоди, як мала і неправильна фреквенція шкільних дітей і низький степень шкільного образования, заняття в парохії, трудність правильного посіщення школи на прилучених через неприсилання підвод через дотичні громади і т. н. Що під тим зглядом є занедбаням, чому можна зарадити, бож священник є також чоловіком, що потребує нагляду, напіннення і заохоти, щоби не занедбував свої обовязки. При добрій волі і при щирій ревности всі релігійні потреби шкільної дітвори можемо заспокоїти, які належуть до наших душпастирських обовязків. Миж передовсім душпастирями, а не катехитами, і з цього згляду треба оцінювати нашу працю в школі. Поза церквою і школою наша діяльність в громаді і суспільности є так впадаюча в очи, що не треба цього доказувати. На полі народної праці положив жонатий клир великі заслуги і многі з нас є живими свідками, скільки добра можна зділати в нашій родинній життю для загалу.

Не можна поминути діяльність жонатого духовенства на полі церковної літератури. Перегляньмо Ниву, Сіон, Посланник, Богословскій Вістник і інші давнійші періодичні видавництва, ціла гомілегична література, всі шкільні підручники, сеж дорібок, придбаний нашими співробітниками, хоч не відмовляємо тут заслуги безженним, але їх участь мінімальна. Коли старші безженні доктори ще на тім полі працювали, то з молодших безженних майже ніхто не виказався поважнішою науковою діяльністю. Треба признати, що ОО. Василяни віддали велику прислугу своїми видавництвами нашій церковній літературі. Ми дали також свою поміч при оснóвуванню різних церковно-релігійних, гуманітарних і економічних інституцій, але у нас всюди початок праці, доперва доробляємося на полі церковнім

Однак уважається нас, жонатих священників, як „malum necessarium“, яке лишень до часу терпиться. Ми поставлені на останній місці, постпоновані якщо не гонимі. Тому в останніх часах слідне розднання між нашим клиром, недовіря, прирсто і відчуження, замість зближення, довіря і любови, яка має бути найважнішою ціхою Христових учеників. Всю надію покладається на безженних, однак чи все зло через жонатих? Чи в західній церкві безженність клиру уратувала церкву від таких болючих ударів, як лютеранізм, кальвінізм, янсенізм і інші ереси? А хто знає, чи при роздсрах целібат не відіграв своєї ролі і чи не мав ніякого впливу на загальне католицького західного духовенства, яке після опинилося в рядях протестантських? Справа на заході до нині актуальна, як ми самі мали нагоду переконалися, що діялося в Чехії і Хорватії, де частина духовенства спроневірилася католицизмові через охоту до женячки. Вправді західна церква далеко вище стоїть від нашої, однак це явище слідне на всіх областях цілої культури і це не залежить так від безженности тамошнього світського клиру, як радше від впливу на справи церковні тамошнього монашества. Та всеж між західними народами є далеко більше сильніших і завзятіших ворогів церкви, як у нас Масонерія, соціалізм, матеріалізм, лібералізм, модернізм, атеїзм і всі інші ізми, це плоди заходу. Чи нема також там темних сторін, де працює безженне духовенство? Більша половина Німців в протестантизмі і ціла північна Європа з виїмком одної Бельгії і Ірландії, в Англії католики в зникаючій меншості, північна Америка, а спеціально сполучені держави це гніздо безчисленних сект і ересей аж до релігійних терористів Ku Klux Klan, чого на сході не видати навіть межі іновірцями. Ціла Франція ліберальна, в Італії повно масонів, а чи безженний клир сему заридив або перепинив? Один французький священник жаувався¹⁾: „Ах, 40.000 священників у Франції і віра упадає, якщоб було 80 таких як Vianney з Арс, а вона буде процвітати“. Сам отже целібат не вистарчає до доброти і вартости священника, ані не дає запоруки про успіх в праці. Тут треба тих чеснот, які поручав Христос і Апостол Павло. Христос був ідеальним, найсвершениїшим священником, йому уподобився св. Павло і до нас всіх кличе „подібні будьте мені, як я Христу“.

Однак всі наші недостатки і недомагання а навіть пороки, чиж це все можна числити на рахунок самого жонатого стану духовенства? Хтож нас виховував на добрих жонатих священників? Чи може давний семінар давав відповідне приготування? Всі знаємо, що там діялося, де питомець по чотиролітнім побуті навчився всего, що йому не треба, а мало що з того або майже нічого, що йому було конечно знати. І якжеж мав бути добрим священником, коли

¹⁾ Quartalschrift, 1923. IV. стор. 651. „Anton Chevrier“.

ті, що мали обов'язок дати церкві добрих священиків, це занедбали? Ніхто не звертав уваги на це, що ми маємо бути мужами-батьками християнської-священничої родини, ніхто не учив нас про цілі і завдання, які маємо і можемо сповнити між світськими родинами, зв'язаними з нами спорідненням, щоби вони признавалися до віри і не були індеферентами або що гірше: ворогами церкви. Наше життя родинне було основане на хибнім вихованню, воно було більше світське як духовне, ми не вливали духа Христового в наші родини; нічого дивного, коли з поміж нас виходили одиниці, о котрих говорять: Сили священичі проводир радикалів і соціалістів. Меч бє нас самих. В наших родинах були великі недомогання, але ніхто нами не інтересувався, щоби їх двигнути і подати средства освячення та зділати їх правдивими духовними родинами¹⁾. А моральний вплив священничої родини дуже багато добра може принести. Примірне пожиття поміж самими суспругами і побожне виховання дітей, ревне сповнювання релігійних обов'язків і виконування християнських чеснот, праця в життю суспільнім в душі Христовім, оборона віри і протиділання безбожності, це способи поширення християнсько-впливу не тільки в парохії, але і в широких суспільних кругах. Спеціально жєна священика має змогу до апостоловання в родиннім кружку, якої ніхто не заступить. Не можу поминути тут слів похвали св. Григорія Богослова для своєї матери св. Нонни²⁾. „Супруги перевисаючи других не могли перевисити себе, тому що в обох чеснота була однакової ціни і сили. Мати моя знала одну красоту, красоту душевну, одну правдиву благородність — бути побожною, одно богатство стратити своє майно для Бога і бідних. Старанністю і трудами так умножила все в дома, якби зовсім не знала побожності, але і так була ревна для Бога, якби зовсім не занималась домашними ділами. Чи укрилась перед нею яка хвиля або місце молитви? Хто при молитві так сильно надіявся, що получити то, о що просити буде? Хто оказував таку почесть руці і особі священиків? Хто більше, як вона, умертвила тіло постом і нічними чужваннями? Хто побожнійше від неї стояв в часі богослуження? Хто частійше від неї величав дівство хоч сама несла узи супружества? Хто був лучшою заступницею вдів і сиріт і в такій мірі улекшав нещасний стан тих, що плачуть? В нещасних пригодах перше подякує Богу, а потім зітхне і сушить добуваючіся слези знаком св. хреста. До свого сина, Григорія, часто говорила: Памятай, що я вимолвила тебе від Бога і за тебе молюся, щоб ти був досконалий“.

¹⁾ Всего оидн раз в станицлавськїм семинари були уряджені реклекції для жен і дочок священних під проводом бл. о. Ортинського. На жаль то богоугодне діло більше не повторилося, хотяй воно для наших родин не скажу потрібне, але конечно.

²⁾ Д-р Дорожинський: Празн. Карт, „Григорій Богослов“ і Д-р Мільницький: Жятія святих.

Чи ж у наших родинх нема таких благородних невіст що визначаються подібними чеснотами? Видіти в жені священика тільки небезпеку і заваду до побожності, се груба несправедливість в осуджуванню її. Священик в добрій жені має велику поміч в своїм життю. Особливо для священика слабшого характеру, добра жена це правдивий ангел хоронитель. Певна це річ, що священики много добра зділали, много зла перепинили; много небезпек оминули завдяки своїм женам. Це треба явно засвідчити. Це приятель, перед яким не маємо ніяких тайн в серцю, у якого знаходимо цілу суть правдивого приятельства і любви, аж до ідеального пожертвовання цілим життям для мужа. Законна жена це велике слово, повне найкрасших знамен в родиннім життю священика, вона у нас являється природною конечністю, без чого наш нарід ніяк не представляє собі гармонійної цілоти найблизшого окруження свого душпастиря і його цілого дому. Колиб ми уміли і хотіли використати ті моральні сили, які криються в наших родинх, миби добули дуже много добра. Це все дуже переважні справи, одчак у духовних семінарях ці справи цілком занедбані, тому думаю, що управи семінарій не осягають своїх цілей, коли при жонатім стані нашого клиру цю справу лишають на боці. В семінарях повинні звертати увагу на це, серед яких обставин ми живемо, і тому там позинні відбуватися правильно конференції на церковно-суспільні теми. Подалі здорові, практичні а притім християнські засади і вказівки не одному позісталиби в пам'яті на ціле життя. В склад управи семінара, передовсім ректор і духовник, повинні входити люди поважні наукою і досвідом, а при тім ревні і побожні, що здобули собі призначення своєю працею і своїм життям. Вони ж вихователі наші, в їх руках судьба цілого клиру і церкви. На жаль, ми не мали щастя найти у наших духовних виховників правдиве розуміння і оцінення інтересів жонатого духовенства. Но при всіх тих браках виходили також світлі мужі з давного семінара, що є правдивою окрасою нашої церкви. Авжеж коли настала реформа семінара і прийшли люди відповідніші на свої місця, а на чолі нашої церкви стали мужі Божого провидіння, під їх проводом піднісся урвень духовного життя також у жонатого духовенства і ми бачимо, що ми зробили великий поступ наперед, а з цим оживився релігійний вплив не тільки в наших парохіях, але також по дієцезіях і цілій провінції.

Не малої ваги в цій справі є голос народу, для якого ми поставлені священиками. Хотяй нарід в церкві не має голосу, бо належить до церкви слухаючої, однак з його потребами, бажаннями, установами, з його життям ми повинні числитися. Історія народу, його традиція, дух народу і інші народні справи, це важні моменти, яких не можна легковажити. Церков складається з двох елементів, вірних і началь-

ства, одно без другого не може існувати. У нас спеціально церков є синонім народности, бо не можна подумати собі гр. католика, щоби він рівночасно не був Українцем, і тому католицька церков у нас що до своєї організації і устрою мусить мати спеціальні ціхи і прикмети, яких де инде зовсім не видно. Церков також іде з духом часу і дисципліна церковна відповідно до обставин даного народу, чи краю, чи часу, прибирає також відповідні форми. Якраз тут найважливіша річ збагнути, чи теперішні обставини серед нашого народу домагаються зміни дисципліни в тім напрямі, щоби понехати жонатий стан і родинне життя нашого клиру. Не є се моральний принцип „*vox populi, vox Dei*“, однак містить в собі багато правди, а цілий наш нарід у всіх верствах суспільних є за нами.

Політичні обставини у нас такі, що при нашім зовнішнім ослабленню належить оминати всего, щоби нас могло ослабити внутрішньо. Наша справа, хотая церковна, є так тісно злучена з інтересами нашого народу, що одної справи, не оглядаючися на другу, ніяк не можна вирішити без шкоди на обі сторони. Стратить справа народня, підупаде справа церковна. У нас повоєнний час, розбурхані війною пристрасти неуспокоєні, ми розбиті і безсильні фізично і морально, не маємо перед собою певної ціли і шукаємо доріг і способу, деби ми могли зібрати свої сили. Вся наша увага звернена в сторону самооборони перед ворожим напором, а серед таких обставин не конче вказано переводити далекосяглі реформи, які вимагають спокійного часу, відповідного приготування, розваги і певности, а що найважливіше солідарности і взаємної помочі нас всіх до переведення наміреного діла. В цім згляді ми всі на розстайній дорозі, що вимагає від нас доброї застанови, чи йти і куди йти наперед, щоби опісля не треба назад вертати.

(Докінчення буде.)

Церква й державний устрій.

Християнська церква не робить в засаді ніякої різниці що до форми державного устрою. Для неї байдуже, хто стоїть на чолі держави й хто нею править. Її обходить тільки те, щоби державна влада правила по засадах Христової віри. І ми бачимо, що церква яко така не висувала ніколи проти ніякого державного устрою, кождин признавала, з кожним годилася. У перших часах нашої історичної доби жила українська церква в якнайкращій згоді з князівською владою. Коли настала демократична козащина, було те саме. Ба навіть в часах справдішнього козацького анархізму, на Запорожжю, в добі панозання „черні“, за гайдамаччини, співжиття

церкви з існуючим політичним режимом не переривалося. Ще саме стрічаємо й в інших народів.

Правда, в переходових хвилях приходило не раз до сутички. Та се неминуча конечн сть. Люди все людьми. Старих привичок, герестарілих поглядів — переконань, годі відразу позбутися, з них отрястися. Хто привик пр. до монархічного режиму, хто з ним ізжився, кому з ним було добре, сьому годі в одній хвилі погодитися на режим республіканський чи який там инший. Згода гриходить шойко з часом. Справа ще трудніша, кєли враз зі зміною режиму наступає раптова зміна в становищі його до церкви, або зміна матеріяльного положення духовенства. До сього прилучається ще звичайно непотрібна горячковість із боку нової влади, котра часто приводить до конфліктів. Колиби так кожда нова влада поступала обережнїйше й розумнїйше, колиби більше узляднєля людський консерватизм, людські привички й звичаї, колиби керувалася людяністю, а з другого боку, колиби духовники привязувалися більш до народу, як до кождочасної змінної влади, колиби гляділи більш на інтерес Христової справи, як на свій власний, колиби були більш ідеалістами, як мате. іялістами, то до конфліктів між ними й новим державним режимом рідко гриходилоби. Чому грийшло до переслїдувань духовенства, а разом із тим і церкви, в часі великої французької революції? Бо церкву вважали головною підпорою монархізму. Щось подібного повторилося в наших очах в Росії. Колиби тут російська церква не віддалася була цілковито в службу державі й династії, колиби російські духовники не вважалися „царськими жандармами“, то й тут не прийшлоби було до конфлікту з большевицькою владою, а бодай не до такого кривавого.

Дуже розумно робить найвища духовна влада, що заборонєє католицькому духовенству брати активну участь у партійно-політичнїм життю. Свящєник повинен бути понад всякі партії, він повинен бути тільки слугою церкви й свого народу. Політиканство духовенства шкодить не тільки йсму самому, але передовсім церкві, Христовій справі. Духовенство, що пращєє для церкви й народу, а не для своєї партії, не боїться ніяких змін у політичнїм життю. Чи на чолі держави стане цар, чи гетьман, чи директорія йому все одно, бо воно тримає з народом, а народ з ним.

А зрештою християнський священник повинен бути завсїди приготований на переслїдування. Його повинна потїшати думка, що він терпить за високу ідею, його повинно підбадьорувати переконання, що він, як чоловік, як слуга церкви, терпить, та сама церква, сама ідея Христова неносить при тїм тривалої шкоди. Церква буде все церквою, хочби стратила всі свої бенефіції; церква остане церквою, хочби її слуги жили в якнайбільшій нужді, хочби її свяще-

ники в деньправи Богослуження й душпастирювали, а ночами заробляли на насущний хліб.

Вправді серед кожної суспільности є різні політичні партії, а наслідком того спори й вороговання, але де йде о загальне добро, там всі ті партії єднуються й виступають спільно. Коли йшло о ратівання німецької держави, втихли всякі партійні непорозуміння. Коли будовано польську державу, не було різниці між консерватистами й соціялістами. Те саме бачимо й всюди инде. Зате в нас стрічається щось зовсім противного. Ми з якоюсь діявольською насолодою нищили свою власну державу тільки тому, що вона не відповідала нашим партійним переконанням. Ми волимо, щоби нас гнобив чужинець, як щоби мала верховна влада знаходитися в руках не нашої партії. Бувало навіть таке, що ті самі, котрі другим витикають партійне відношення до своєї держави, грішать рівночасно таким же гріхом. Ось недавно чули ми голоси, котрі зі становища загально-державного осуджували зруйновання гетьманщини, а рівночасно ті самі голоси відзивалися проти існуючої української держави. У нас на днешнім порядку: „або трудова Україна, або ніяка“; то знов: „або соціялістична Україна, або ніяка“; а також: „або монархістична Україна, або ніяка“ і в кінці: „або радянська Україна, або ніяка“. Розуміється, що коли так усі будемо ставитися до тої нещасної України, то остаточно мусить вийти „ніяка Україна“. А коли нестане України й на її місце прийде пр. Россія, то тоді чи вона, буде демократична, чи монархістична, чи республіканська, чи совітська, ми всі без виїмку будемо їй коритися й почуватися „щасливими“, що нам не приказує ворожа нам, хоч українська партія.

Супроти такого відношення загалу нашої суспільности до ідеї своєї власної державности повинно боляй українське духовенство стояти на загальнішій і раціональнішій становищі та всіми способами, всіми своїми впливами длати в напрямі протверезіння в нутрі нашого партійного життя. Воно одно найбільш відповідне до сього завдання. Воно силою свого пскликання, силою послуху своїй розумній, авторитетній і досвідній верховній владі, повинно стояти понад партіями, повинно бути далеко від всяких політичних і партикулярних пристрастей, повинно бути чуже всяким амбітним особистим чи навіть становим посяганням, повинно бути для кожної суспільности національним „світлом“ і „силою“, повинно бути тим цементом, що сполучає всі „квітини“ народного органзму, передовсім воно повинно стояти не на партійнім, а на загально-народнім становищі і в тім напрямі повинно свою суспільність виховувати.

Супроти різних партійних кличів українське духовенство повинно поширювати клич „своєї держави“. Здобудемо сей ідеал, тоді щойно будемо говорити про внутрішнє устроєння тої своєї України...

Др. Яр. Левицький.

О. Др. Масцюх.

Дещо про автокефальні церкви.

Яке становище має зайняти наше греко-кат. духовенство до пропаганди автокефальної церкви.

(Відчит на зборчику в Пісках дек. Комарнянського дня 27 мая 1924).

Щоб на повисше питання відповісти, треба розглянути науку кат. церкви про власть і її підмет у кат. церкви та запізнатися з витвором і устроєм автокефальних церков на Сході.

Зясуймо науку кат. церкви. — З установлення Христа є два степені влади в Церкві: один висший і незалежний, а другий низший і підчинений сему висшому. Висшу і незалежну власть в кат. церкві справує папа римський як особа фізична, або папа римський разом з цілим єпископатом на світі, як одна особа моральна. Церков, сею властю зв'язана, є організмом на цілий світ і на всі народи, є всесвітньою, вселенською католицькою церквою (*ecclesia univversalis, catholica*) і є незалежною від якої небудь іншої влади на світі. Офіційно називається „католицькою церквою“ (*catholica ecclesia*) в протиставленню до „*oikoumenike ekklesia*“, під котрою назвою розуміється візантійська церков патріархату константинопільського. Назви автокефальної церкви кат. Церква ніколи не уживала. — Другу власть низшу і залежну від висшої влади справують поодинокі єпископи, кождий в своїй території. Ці території звуться частними церквами (*ecclesiae particulares*), ці частні церкви в деяких кряях і народах витворилися з часом у більші організми, над якими справують точно определєну власть визначені єпископи. Також ці організми приходять під назвою частних церков. Кожда частна церква підлягає папі римському, хоч впрочім ся залежність може бути більша або менша, залежно від привілеїв і історичних причин. Цілоком самостійних церков нема в кат. церкві, бо кожда частна церква чи вона зветься єпархією, чи провінцією, чи єкзархатом, чи патріархатом, чи має назву від свого обряду або народности, мусить підлягати папі римському. Така є наука і практика в кат. церкві.

Інакшою є практика, а за тим і наука, яка обосновує практику, в восточних православних, з папою несполучених церквах. Там від XI. століття не узнають папи римського за верховну власть всесвітньої церкви. Хоч на всесвітнім соборі в Ферарі — Фльоренції по 24 сесіях диспути прийшло в р. 1439 до порозуміння між восточними і папою у всіх спірних питаннях („*Laetentur coeli*“ з 6. липня 1439), однак восточні кілька літ потім відпали від папи. В наслідок сего між поодинокими частними церквами забракло практичного

лучника, яким досі була власть папи римського. Щоб се не довело до ересей, до борби за власть і до цілковитого за-непаду, прийнято на сході з часом в практиці і науці два правила: 1) Має бути захована єдність між усіма восточними церквами (відпавшими від папи римського), якщо вони мають остатися ортодоксійними. 2) Частні церкви, що є в себе звязані своїм звичаєм та властю, управляються самостійно.

Правилом єдності ортодоксії є заховання (консерватизм) сего, що було спільне всім частним церквам до часу відпадення від папи римського. Тут належить: а) віра сімох вселенських соборів, від якої не вільно відступити. Нині нормою віри в восточних незлучених є два віроісповідання: „Orthodoxos omologia tes pi teos tes katholikes kai apostolikes ekklesias anatolikes“ і „Omologia tes orthodoxou pisteos tes anatolikes ekklesias“, з яких перше уложив Петро Могила, київський митрополит (р. 1640), друге Доситей, єрусалимський патріарх (1672), а інші церкви прийняли їх. б) Всі ортодоксійні церкви мають придержуватися основного права канонічного, поміщеного в номоканоні XIV. титулів, якого послідну редакцію завершено в р. 883. В склад сего номоканона входять: апостольські канони, вселенські собори з Трулянським, десять частин соборів з IV. і V. ст. і канони 13 канонічних вітців (Атінська синтагма з 1854 р. том I—IV). в) Всі церкви довжні ненарушувати передання усвяченого віками. г) Щоби всі церкви зносилися з собою по приятельськи. В сей спосіб ідеально, а не властю, сполучені восточні церкви, що відпали від папи римського, називаються „вселенською православною церквою восточною“. Як бачимо, вона не існує як організм *in concreto*, бо немає в ній власти, яка вязалаби частні церкви в одно, та сю єдність переводила в практиці.

Як організм *in concreto* існують у тій церкві лише частні церкви, які придержуються повисшого ідеального принципу єдності ортодоксії. Вони витворилися в часі і під впливом льокальних причин і є цілковито в усіх справах независимі одна від одної. Звуться „autokephalai ekklesiai“. Се є друге правило, що льогічно висновується з практики відпадення від папи римського. Независимість відноситься до гієрархії, уставодавства додаткового до номоканона XIV титулів, судівництва і управи. Впрочім усієї у поодиноких автокефальних церквах є ріжний. Найвисшу власть виконує без вдклику одна особа гієрархічна фізична або моральна в формі перманентного синоду при участі заступника влади держави. Важніші справи рішаються на синодах. На отворення нової автокефальної церкви потреба з оди синоду тої церкви, з якої части мається отворити нова автокефальна церква, або просто державна власть організує на своїй території автокефальну церкву, а після в догіднім часі ввєднує згоду звєрхника тої церкви, з якої части твориться нова

автокефальна церква. Кзатальог константинопільського патріархату з к ітня 1855 вичисляє такі автокефальні церкви: 1) константинопільська, 2) александрійська, 3) антіохійська, 4) єрусалимська, 5) на острові Кипр, 6) російська, 7) карловицька, 8) на горі Синай, 9) в Чорній горі, 10) в Греції. В пізнійшій часі додані: 11) церква у Германштаді, 12) в Болгарії, 13) на Буковині і Далмації, 14) в Сербії, 15) в Румунії. Се є так звані канонічні автокефальні церкви.

Коли близше приглянемося тим автокефаліям, то завважаємо, що лише чотири патріархати: константинопільський, александрійський, антіохійський і єрусалимський мають своє обосновання в основнім праві номоканона XIV. тигулів, яко особні організми, однак зависимі від папи римського; прочі канонічні автокефальні церкви є пізнішим витвором. Ся еволюція відбулася поступенно і під впливом нових держав, в яких ті канонічні церкви повстали, на підставі логічного висновку із заложення, що, коли нема видимої голови вселенської церкви з установлення Христа, то церква зорганізована в державі може самостійно управляти собою — бути церквою автокефальною. Дальше мусить впасти в око, що автокефальні церкви є державною і релігійною організацією, зависимою від держави в своїм буттю і діланню. З сего виходить, що автокефальна церква представляє дуже малу силу, звязану з долею держави. Навіть коли держава, народність і церква накриваються що до території, то автокефалія виходить на шкоду церкви, держави і народности бо ділання церкви зводиться в практиці до певного рода державної поліції, загирається ріжницю понять про те, що Боже а що людське. Хочби взяти всі канонічні автокефальні церкви разом, то й вони не представляють сили, бо нема між ними органічної лучности, яка моглаб in concreto доцільно організувати і розвивати працю та видержувати катаклізми світа.

Крім канонічних автокефальних церков є ще сектанські автокефальні церкви, які відступили від ідеального принципу єдності ордоксії, пр. українська автокефальна церква на Вел. Україні. З такими сектанськими автокефаліями не зносяться канонічні автокефальні церкви, осуджуючи їх яко єретиків.

Зробім тепер заключення для нашої теми. В кат. церкві творення автокефальних церков є недопустиме. В виду сего становище нашого гр.-кат. духовенства до агітацій за творенням у нашій народі автокефальної церкви має бути таке, як до агітації за схизмою і єрессю, бо тут розходиться про творення сектантської автокефалії.

З радістю замічаю, що пропаганда за автокефальною церквою в нашій народі в Галицькій провінції майже не существує. А якщо десь такий голос піднєсся, то він вийшов

від православних емігрантів, або від нашого чоловіка невдоволеного. Для таких нехай послужить за науку відстрашуючий примір ортодоксійної автокефалії в Польщі, що є середником для нищення недержавної народности. Небезпека в нас є *in stadio nascendi*, проте навіть найслабший у тім згляді пропаганді належить протилігати, бо тут розходиться про оборону нашої католицької віри. Найуспішнішим середником до поборювання загрожуючої струї булоб ясне представлення справи, коли сего потреба, і уникання давання причини до невдоволення.

Горожанна велика, дня 25. мая 1924

Д-р Гаврііл Костельник.

Сотворення.

(Продовження).

14. Теорія Laplace а має зовсім механічно вияснити повстання сонця, планет і їх місяців. І се їй удається, але тільки до якоїсь границі, а не дальше. Треба згодитися на се, що маса нашої планетарної системи спершу була розжареною масою (як се Laplace приймає), що планети повідривалися від матірної маси, з котрої утворилося сонце, а від планет повідривалися їх місяці (однак се не певне що до всіх місяців). Ось і все. Але в який спосіб, на підставі яких фізичних законів се сталося — на се вже теорія Laplace-а не дає стійної відповіді. Laplace приймає (га не вміє сього причиново зясувати), що розжарена газова маса кружила з права на ліво довкола своєї осі. А якжеж дійшло до того, що в тій масі від часу до часу перемігала відосередна сила доосередну — а саме тоді, коли творилися планети та їх місяці? Ось тут Ахілева пята теорії Laplace-а. Інші теорії, яких є подостатком, припускають, що се ставалось (чито раз тільки сталося) в наслідок збиття маси нашої планетарної системи з якимись кометами (чито з кометою). Однак така супозиція до нічого не доводить. Після Laplace а отся причина лежала таки в масі сонішного укладу. А він її так сформулував: Сонце не може простягатися до безконечности; воно мусить кінчатися там, де відосередна сила, викликана через оборот сонця, рівняється доосередній силі. А що газова маса в наслідок остуджування стягається, отже тим росте відосередна сила — а саме: відворотно пропорціонально до третьої потенції віддалення від осередка, коли міжтим доосередна сила росте відворотно прпорціонально тільки до другої потенції віддалення. З тої причини підчас корчення газової маси відривається один пас маси довкола сонця, кружить довкола сонця, опісля сей перстень розри-

вається, і в наслідок поспішнішого остуджування стягається в одно тіло з формою кулі (зі сплосченими бігунами). Arrhénius каже на се: „Се однак фізично неможливе“. Без сумніву. А вже колиб се так мало діятися, як Laplace собі уявляв, то ціла маса первісного сонця повинна би була розлетітися на безліч менших тіл, а з нинішнього сонця щораз повинні би творитися нові планети, бо воно в наслідок остуджування щораз більше корчиться. Годі було би се оспорювати тим, що сей процес міг удаватися тільки до якогось minimum скількості маси. А вже в нашій планетарній системі біля таких велетнів, якими є Юпітер (його об'єм 1306 разів більший від об'єму землі, а маса 310 разів більша) та Сатурн (його об'єм 800 разів більший від об'єму землі, а маса 92 більша), повстали сотки таких небесних тіл, котрих промір виносить ледви по кільканайцять кілометрів (деякі планетоїди, деякі місяці Сатурна). Чому отже Сатурн „зродив“ собі аж 10 місяців, Марс 2 (хоч він менший від нашої землі) ітд., а наша земля тільки 1?¹⁾

На основі тих фактів можемо з цілою певністю ствердити, що причина, ізза якої відосередна сила в первісному нашому сонці перемагала доосередну, ділала тільки принагідно й мусіла бути зовнішною з огляду на масу первісного сонця. Дається подумати, що наше сонце на своїй подорожі по вселенній могло знайтися поблизу величезних чужих мас, і саме під діланням тих мас перемогла в ньому відосередна сила так, що потворилися (нараз, чи може періодично) планети й місяці. Однак якщо небесних тіл у вселенній нема безконечно много та якщо матерія є однородна, то для метафізичних зглядів се все одно, чи ми розважаємо повстання всіх небесних тіл загалом, чи тільки повстання одної планетарної системи: кожна матірня маса, з котрої потворилися небесні тіла, розлетілася на ті тіла під зовнішнім впливом, який тільки принагідно ділав. Отже бодай перше розжарення всесвітної маси та перший її розділ на ріжні громади невідклично мусить бути ділом зовнішнього чинника т. є. Бога. Ось тут замітна революційність в основних фізичних законах матерії подібно, як у перших віках органічного життя на землі. Ніякі теорії, що хотіли би розвій світа механічно вяснити, тут не допоможуть. Щораз родяться нові такі теорії, але одна одну зїдає своєю критикою.

¹⁾ Трудностей, на які теорія Laplace-а наражена, далеко більше: та нас тут вони не обходять. Так н. пр. не дається погодити з тою теорією сей факт, що місяці Урана та Нептуна, найдальший місяць Юпітра та місяць Фебе Сатурна кружать довкола своїх планет у противному напрямі, як інші місяці.

Як отже стоїть справа з „вічними, постійними, незмінними природними законами“, тим ідолом атеїстів усіх часів? Здається, що се тільки безкритичне повторювання „піснї“ старинних філософів. Шляхами нинішніх фізичних законів не можемо дійти аж до вихідної точки буття. Сі закони доводять нас до такого місця, де вони хитаються, заломлюються. І мусимо розрізнити подвійний стан фізичного світа: 1) нинішній стан, коли фізичний світ, уже як готова машина, виконує свою працю — тут його закони постійні; 2) первісний стан, коли до розвою світа, як декотрі висловлюються, мішався „чинник незвісної природи“ — тут фізичні закони ще не були постійні. Сей „чинник незвісної природи“ не може бути ніхто інший, як Бог-Творець.

15. Ціла старина, всі її мислителі на підставі неточного досвіду приймали: що низшого рода органічні ества (як черви, мухи, жаби) повстають самородством. Вони спостерігали, що в гниючому м'ясі, в калі ітд. являються черви, а не бачили, щоби таке живе ество вклало свої яйця; отже й думали, що ті черви зродилися просто з матерії. Однак уже William Harvey (+1658) на підставі свого досліду над розмножуванням звірят поставив правило: „*Omne vivum ex ovo*“ — „Всяке живе з яйця (береться)“. Без огляду на се віра в самородство тревала в науковому світі аж до 1862. р, тільки що її обмежувало щораз до простіших та дрібніших організмів (інфузорій). Наведеного року Louis Pasteur на засіданні париської академії виконав славні свої експериментації над розмножуванням бактерій і виказав незбито, що також бактерії (сі найдрібніші та найпростіші організми) вповні підлягають законови „*omne vivum ex vivo*“ — „все живе з живого“. „При повстанню клітинової теорії“, наводжу слова Оскара Hertwig-a¹⁾, „думка про самородство через якийсь час навіть спиняла її розвій, бо після поглядів Schleiden-a і Schwann-a²⁾ нові клітини в людськїм та звірячїм тілі начеб мали повставати через свого рода кристалізацію з відживляючого плинну внутрі або зовні матірньої клітини (отже через самородство). Щойно завдяки мозильній праці й знаменитим експериментам Muhl-a та Naegeli, Remak-a, Kölliker-a й Virchow-a та многих інших дослідників сталась узнана, яко загальнообов'язуючий закон, та правда: що клітини розмножуються виключно родженням дорогою ділення“. В наслідок сього стару правду про неістнування самородства так сформульовано: „*Omnis cellula e cellula*“ — „кожда клітина з клітини“.

Дивна річ, що віра в самородство вдержувалася так

¹⁾ Oskar Hertwig: *Rozwój biologii w XIX. stuleciu* (переклад з німецького), Warszawa 1914. Стр. 8—9.

²⁾ Се творці клітинової теорії; Мафтей Schleiden (1802—1881), Теодор Schwann (1810—1882).

довго, доки властиво не була потрібна. А коли через видвигнення теорії загальної еволюції¹⁾ стала потрібною яко основний камінь, саме тоді природничі відкриття виказали: що вона безпідставна. І ще наведемо слова О. Hertwig-a: „Загалом можна сказати, що мимо всього поступу природничих наук пропасть між живою і мертвою природою замість щоби поволі заповнюватися, стається шораз глибшою й ширшою. Основніші студії, сполучені з філософічним поглядом, чимраз виразнійше повчають нас з року на рік, що клітина, той елементарний основний камінь живої природи, дуже далека від того, щоби її можна вважати за якийсь спеціальний, величезний хемічний молекуль, а тим менше за якесь живуче білко, котре, яко таке, могло би колись припасти в участі обємови хемічних досліджувань“.

Зіставмож сей загальний біологічний закон з тим фізичним законом, що дуже сильний огонь раз на завсіди нищить усякий організм, і пригадаймо собі певний факт: що ціла матерія нашої сонішної системи в своєму первовіці була розжарена до кілька сот тисячів ступнів тепла. Щож із тих преміс слідує? Якщо вони певні, то з них слідує: що життя, яке по остудженню земської маси зявилося на землі, не є земського походження, ані навіть планетарного походження. Нема підстави припускати, що пр. на Марсі чи на якійсь иншій планеті для самородства були красші обставини, як на землі. Се дійсно безвихідне становище для нинішніх атеїстів. Як отже вони тут собі радять? Одні з них приймають обі наведені нами тези, яко правдиві, але тезу про неможливість самородства ограничують лише на нашу планетарну систему — чито: на такі обставини, які володіють у нашій плантарній системі. Вони так розумують: самородство вправді неможливе на землі, але в безконечній вселенній, в инакших фізичних та хемічних обставинах воно можливе, й мусіло десь приключитися. Стараються отже витолкувати: в який спосіб могли органічні зародки передістатися із чужих сонішних системів на нашу землю?²⁾ Яко посередники мали би тут виступати метеори, козмічний етер, сонішні лучі — тощо. Однак ся гіпотеза немає ніякої правдоподібности за собою. Трудности, на які вона наражена, просто руйнують її. І так: 1) між нашою планетарною системою а сусідніми сонцями є непонятно велика відстань (найблизше сонце α Кентавра віддалене від нас о $4\frac{1}{2}$ року світляної дороги, а світло перебігає в 1 секундї 300.000 km.);

¹⁾ Отсю теорію перший видвигнув Іван Lamarck (1744—1829), а Кароль Darwin (у своїй праці „Про повстання відмін“, яка появилася 1859. р.) старався більше зраціоналізувати її.

²⁾ Вперше висунув таку гіпотезу W. Thomson, добачуючи в метеорах тих посередників, що із „світа“ принесли органічні зародки на землю. Згодом слідували критики й адепти (Helmholtz і ин.).

2) у тих просторах нема атмосфери, а організми не можуть через довгий час удержатися в житті без атмосфери; 3) в тих просторах володіє майже абсолютне зимно (-273°C), а таке зимно вбиває організми подібно, як і дуже велике тепло; 4) середники, які мали би переносити органічні зародки з одної планетарної системи в другу, не є здібні до того. Вправді на се можна згодитися, що наша планетарна система (отже й наша земля), подорожуючи по вселенній, колись — перед міліонами літ — могла знаходитися в близькому сусідстві з іншими сонішними системами, всеж таки гіпотеза про козмічні зародки останеться тільки „соломкою, якої хапається потопаючий“. Треба ще памятати, що ця гіпотеза супонує другу гіпотезу яко свою „*conditio, sine qua non*“. З козмічних зародків малиби на землі розвинулися всі роди оргнічних еств дорогою еволюції. Алеж гіпотеза загальної еволюції, поскільки не признає сотворення, є вповні немічна. Інші знов атеїсти, опрокидуючи гіпотезу про козмічні зародки життя, яко вповні довільну та нічого не вияснюючу, не мають іншого способу, як відкинути тезу про неможливість самородства. В супереч усім, добре утвердженим, фактам новочасного поширеного досвіду вони приймають самородство, яке малоби десь і колись приключитися таки на землі. Признають, що процес самородства ще не є нами у природі висліджений, алеж прецінь — таке їх заключення — він мусить бути природі питомий, коли з перепаленої земської матерії розвинулося життя. Так вони на підставі далекого нам факту, який припускає кілька толкувань (тим фактом є початок життя на землі), оспорюють свідоцтво близького нам досвіду, котре свідоцтво припускає тільки одно толкування. Отже поступають саме противно від того, як каже логіка. Алеж для упертих нема нічого протиліогічного, якщо воно скріпляє їх упертість.

16. Наш місяць, дитя нашої землі, найближше нам небесне тіло, яке й найліпше знаємо, своєю історією виразно свідчить також про історію своєї мами, нашої землі. А він також складає свідоцтво проти самородства та проти козмічних зародків життя. Отже заявляється за сотворенням. Місяць знаходиться в тому самому віддаленні від сонця, як і наша земля. Значить, під тим оглядом моглоби на ньому бути життя так, як і на землі. Се певне, що нині на місяці нема жадного життя — атже нема на ньому конечних умовин для життя: нема атмосфери (воздуху та води). Але чи колись не було життя на місяці? Моглоби здаватися, що місяць перейшов таку саму історію, яку переходить наша земля, тільки що він, як далеко менший від землі, вже остудився, добіг до свого кінця, а земля ще ні. А якщо процес самородства дійсно питомий природі, якщо органічні природи („душі“) не є чимсь доданим до матерії, але чимсь,

що матерії імманентне, то воно саме так мусілоби й бути. Маса місяця відорвалася від земської маси, отже що зовсім природно розвинулося на землі, те саме мусілоби розвинути-ся й на місяці. А коли козмичні зародки запліднили землю, то вони повинні були запліднити також лоно місяця. В суперіч сьому поверхня місяця незбито свідчить, що на ній ніколи не було органічного життя. Місяць, коли маємо на думці його призначення, дійсно ніколи не був чимсь іншим, як тільки величавим „світидом нічним“ (для землі).

Услівя для органічного життя вдійсности не є так прості, як моглоби здаватися. На місяці ніколи не могла бути та ка сама атмосфера, як на землі. Чому? Бо декотрі складники земської атмосфери не моглиби на місяці вдержатися у вільному стані з того приводу, що маса (не обєм) місяця 81·5 разів менша від земської маси. Тому на місяці гравітація далеко менша, як на землі: тіло, що на землі важить 1 клг, на місяці важило би тільки 164 грамів¹⁾. Земля так притягає всі тіла, що щойно²⁾ те тіло вже не впало би назад на землю, котре було би прямовисно викинене зі скорістю 11·01 клм (або більше) на секунду. На місяці ту саму ціль осягнуло би тіло, прямовисно викинене зі скорістю 2·38 клм на секунду. А між частицями водня або гелію є багато таких (ті, що знайдуться зовсім увільнені), котрих скорість більша від 11·01 клм на секунду, і тому ці тіла в увільненому стані не можуть удержатися яко постійні елементи в земській атмосфері. Зноваж на місяці з приводу його далеко слабшої гравітації не мігби постійно вдержатися навіть кисень та азот у вільному стані. Ось тому на місяці не могла би єстувати така сама атмосфера, як наша. Та чи загалом неможлива булаби на місяці ніяка атмосфера? Вона була би можлива, тільки мусіла би складатися з таких газів, котрі мають великий молекулярний тягар. Чомуж отже не повстала там така атмосфера? Чи може в масі місяця не було відповідних елементів для витворення таких газів? Як се заперечити, коли маса місяця відорвалася від земської, а в земській масі є такі елементи?! А коли дійсно душа матерії імманентна, то на місяці повинна була повстати місяцєви відповідна атмосфера — бо прецінь ота „матеріальна душа“ (тобто: принцип органічного життя, який проявлявся би самородством) повинна всюди перти до життя, де тільки заходить конструкційна можливість (що на місяці безперечно заходило). Що отже з того слідує? Слідує, що з матерії, з якої збудована наша земля, не тільки що органічне життя не розвинулося „само собою“ чито „*necessitate naturae*“, але в той спосіб

¹⁾ Dr. Marcin Ernst: Planety i warunki życia na nich, стр. 50 (Warszawa—Łwów 1913).

не мусіло прийти навіть до такого розділу матеріяльних елементів, щоби витворилася атмосфера.

Місяць своєю поверхнею свідчить, що його історія була зовсім инакша, ніж історія нашої земської кулі. Колиб земля зовсім природно добігла до свого кінця так, як місяць, то її поверхня виглядала би зовсім инакше, чим поверхня місяця. В чому булаби ріжниця? Головно в числі та розмірах вульканічних кратерів. Вправді, нам звісні тільки $\frac{3}{5}$ частий поверхні місяця¹⁾. Алеж характер сей більшої части має таке значіння, що він свідчить про цілу поверхню місяця. Ціла поверхня місяця формально засипана своєрідними вульканічними кратерами. Число звісних кратерів перевищує 50.000, а з землі не можуть бути спостережені ті кратери, котрих промір менший як 180—200 м. Многі з них так великі, що найбільші земські міста годі з ними й порівняти. Так н. пр. промір кратеру Grimaldi виносить 250 клм, Clavius 240 клм, Schikard 220 клм, Riccioli та Schiller по 190 клм і т. д. До того у великому числі (є звісних звиш 1500) виступають на місяці щелини, які з певністю повстали в наслідок тріснення поверхні місяця (ширина їх виносить від 2 до 4 клм). Не улягає ніякому сумнівови, що ці кратери та щелини на місяці повстали ще за первісного остуджування маси місяця. Як кипяча вода булькає, так кипяча маса місяця „булькала“, а що чимраз більше застигала від поверхні, то позістали проводи „булькання“ (себто: вульканічні кратери) яко скаменіння. Та не в тому диво, бо правдоподібно мусіло спершу анальоґічно діятися також на землі. Алеж на землі первісні вульканічні кратери позникали, а на місячі ні. Чому? Видно, що на місяці ніколи не було тих причин, котрі на землі змінили первісне лице землі. Якїж се причини? Атмосфера (воздух і вода) та орґанічні єства. Сі причини щораз змінюють поверхню землі: вода розмиває, заливає, переносить матерію з місця на місце; вітер (хвилювання воздуха) розсуває, розсипує, переносить; орґанічні єства перероблюють сиру матерію — так н. пр. рослини ссугь свою поживу з землі та з воздуха, перероблюють її у своє тіло, а з тих тіл твориться нова верства землі. Трупн орґанічних єств вигладили та ужизнили поверхню землі. Ось щойно се кидає світло на той факт, що в перших віках орґанічного життя на землі, як у царстві рослин, так у царстві звірят жили найдивніші кольоси. Так н. пр. папороті доходили до тої висоти, як нині пересічні лісові дерева, і що року складали вони незчислені гекатомби своїх трупів для перелицювання та ужизнення землі. А многі зі звірят

¹⁾ Се тому, що місяць завсіди звернений до землі одним і тим самим своїм боком.

(як н. пр. brontosaurus, plesiosaurus ichtyosaurus і тд.) доходили до 25 м. довжини. Чи не було се вповні доцільне в перших віках землі?

Колиж первісна поверхня місяця осталася неперелицьована, так се значить: що місяць відразу по остудженню перейшов у стан скаменіння, що на ньому ніколи не було органічного життя, ані навіть атмосфери. Сьому треба приписати також се, що місяць пропорціонально так нагло застиг. Атмосфера — щоби так висловитися — „зодягала“ землю, і сповняла функції, які вже одіж сповняє: внутрішній теплоті перешкоджувала вільно випромінювати; а ззовні приняте (тобто: сонішне та місячне) тепло красше задержувала. Процес остуджування землі став скомплікований; повстали дві відмінні, значно від себе віддалені верстви, котрі наглійше остуджувалися, як інші. Водяні пари, якими первісна земська атмосфера була переповнена, остуджувалися у високих верствах, гусли, і (як дощ) падали ближше до осередка землі, де остуджували ту полосу, з якої витворилася кора землі. Вода на поверхні землі то замулювала вулканічні кратери, то знов своїм притиском (треба тут вчислити також тягар атмосфери) перешкоджувала творенню так численних та величезних вулканічних кратерів, які повставали на місяці.

Годі нам запускатися в подробиці. Для заокруглення поданого начерку наведемо лише се, що також те тепло, яке дає землі органічне царство, причинюється до повільнішого остигання землі.

Як отже переконуємося, не є пусті слова св. письма: „Хай зберуться води, що під небом, на одно місце, і хай покажеться сухе місце“. На місяці не прийшло навіть до такого розділу матеріяльних елементів, щоби витворилася атмосфера. Чому? Не можна навести йншої причини, як сю, що там Творець не повелів повстати атмосфері та органічним єствам.

(Докінчення буде),

Свящ. С. Біленький.

Пляни науки релігії в народних школах.

(Продовження).

ІV. Кляса.

Не досить *вірити*, щоби бути спасеним. Віру треба ще оживляти добрими ділами, се є *жити* по Божій волі, яку докладно пізнаємо зі *заповідий*.

Однак самими власними силами не зможе людина собі заслужити на вічне щастя. До того щастя потрібна їй поміч

від Бога, яку звемо *Божою ласкою*. Свою ласку уділяє Бог людям через *святі Тайни*.

Отсе й предмет науки релігії в четвертій класі: в першій півроці заповіди, — в другій півроці святі Тайни. Катехизи о заповідях заокруглити наукою про *гріх і чесноту*, — а цілорічну науку закінчити катехизазами про *последні справи*.

Для оживлення та узмисловлення сеї трудної науки оперти її на вибраних біблійних оповіданнях.

Молитви: Крім молитов із попередніх літ навчити дітей ще: покаянної молитви „Ослаби, прости, відпусти“, — до Пресв. Діви „Преславна Вседіво, Маріє, Мати“, — і величання Пресв. Трійці „Уповання наше Отець“.

Пісні: Дітвора повторяє пісні з попередніх, а наново виучується деяких пісень зі Служби Божої: Святий Боже, Алілуя, Слава-Єдинородний, Іже Херувими, Свят, Достойно єсть, Отче наш, Буди ім'я Господнє.

Подрібний плян.

1. XI. — 15. XI.

1. *Дві головні заповіді християнської любови*. Любов Бога зобразити оповіданням про Авраама, котрий любив Бога над все, — навіть свого сина хотів жертвувати Богови. 2. *Науку о любови ближнього* оперти на притчі про милосердного Самарянина. Ближнього любимо задля Бога, бо він є сотворений на образ і подобу Божу. 3. *О десяти Божих заповідях* взагалі. Їх проголошення на горі Синай. Для чого й ми християни маємо їх сповняти?

Перша Божа заповідь.

4. Коротко про життя людей після потопу, про їх заблудження, про будову Вавилонської вежі та про ідолахвальство, в яке попали люди розійшовшись по землі. 5. Ізраїльтяни також деколи кланялися ідолам: Поклін золотому теляті. Найвисща честь, яка Богови належить, зветься *поклоном*. Божому поклонови противляться всякі пустовірства й забобони. 6. Праведний Йов. Тільки в одного Бога маємо вірити, на Нього надіятися і Його любити. 7. Почитання Ангелів і Святих не противиться першій заповіді Божій. Миж не віддаємо їм Божого поклону, тільки належну честь, а вони вставляються за нами перед Богом. Поміж всіми Святими найбільше належить почитати і призвати Пресвяту Діву Марію.

Друга Божа заповідь.

8. Жиди насміваються з Ісуса в часі його страдань. Друга Божа заповідь заборонює зневажати Боже ім'я, се є: без по-

треби або й ложно присягати, хулити Бога, проклинати та недодержувати обітниць Богови зділаної.

Трета Божа заповідь.

9. Після сотворення світа в шістьох днях призначив Бог семей день, се є суботу, на відчинок і приказав святкувати сей день. У Новім Завіті перенесли Апостоли святкування святого дня на неділю, бо в неділю воскрес Ісус Христос і в неділю зіслав їм Святого Духа. В неділю здержуємось від тяжких робіт, йдемо на богослуження і робимо добрі діла.

Четверта Божа заповідь.

10. Товит і Товія. 11. Бог приказує, щоби діти своїх родичів шанували, любили і слухали, бо родичі заступають їм Бога. Також приказує Бог в четвертій заповіді, щоби ми шанували свій обряд і свою мову. Що обіцяє Бог тим дітям, котрі сповняють сю заповідь, а що жде злих дітей, котрі її не сповняють?

Пята Божа заповідь.

12. Каїн убив Авеля. Бог заборонює шкодити собі та ближньому на тілі або на душі. На тілі шкодиться побиттям, зраненням та вбивством, а на душі згіршенням. Що говорить Ісус про згіршення?

Шеста Божа заповідь.

13. Погибіль Содоми й Гомори. В шестій заповіді заборонює Бог всьо, що противиться стидливості. Що робити, коли сумніваємось, чи щось противиться стидливості?

Сема Божа заповідь.

14. Юда як злодій. Сема заповідь заборонює шкодити ближньому на майні: через крадіж, грабіж, обманство і всякий інший несправедливий спосіб. Зділану шкоду треба ближньому чим скорше відшкодувати. „Хто чужим майном буде собі дім, сей збирає собі каміння на гріб“ (Іс. с. Сир.).

Осьма Божа заповідь.

15. Аман очернює перед царем Мардохея й ізраїльський нарід, щоби їх погубити (кн. Естир). 16. Підплачені Жидами свідки складають ложні свідоцтва проти Ісуса. Бог заборонює говорити неправду, очернювати та обмовляти ближнього підозрівати без достаточної причини і в який небудь несправедливий спосіб шкодити ближньому на честі.

Дев'ята і десята Божі заповіді.

17. Дев'ята Божа заповідь заборонює безстыдні мисли і пожадання. Десята заповідь заборонює недозволені пожадання чужої власности: Ахав і виноградник Навутея.

Молитви: Ослаби, прости, відпусти...

Пісні: Святий Боже, Алилуя, Слава Єдинородний.

16. XI. — 31. I.

18. *Шість церковних заповідей* взагалі. Ріжниця між Божими а церковними заповідями: перші надав сам Г. Бог і ніхто не може їх змінити, — другі проголосила св. Церква і в разі потреби змінє їх. Ми обов'язані сповняти як одні, так другі.

Перша церковна заповідь.

19. Установлення у Старім завіті свята пасхи, Зелених свят, Судного дня і свята кучок. 20. Ми обов'язані святкувати крім неділі також всі великі свята, які св. Церква установила в честь Г. Бога, в честь Пресв. Богородниці і в честь Святих.

Друга церковна заповідь.

21. Построєння святині й уладження богослуження (жертв) у Ізраїльтян. 22. Друга церковна заповідь приказує нам у всі неділі і свята вислухати побожно Служби Божої. До сього зобов'язані всі християни, котрі прийшли до розуму і не мають ніякої важкої перешкоди, 23. Притча про сівача. Християни повинні також слухати в неділі і свята Божого слова.

Третя церковна заповідь.

24. Ісус постить сорок днів і ночей і поконує покуси злого духа. Св. Церква приказує, щоби ми здержалися в пости, від м'ясних — а деколи і від молочних страв. До сього обов'язує всіх вірних, котрі прийшли до розуму і котрих не звільняє від сього яка важна причина. 25. Постанови львівського собору (1891) в справі постів.

Четверта церковна заповідь.

26. Ісус уздоровляє прокажених. Для улічення душі обов'язаний кождий християнин бодай раз у рік около Великодна свовідатися і причащатися.

П'ята церковна заповідь.

27. Св. Церква заборонює справляти весілля і гучні за-

бави та танці у всі пости, а також в часі між Різдвом Христовим а Богоявленням та цілий тиждень після Великодня. Для чого?

Шеста церковна заповідь.

28. Св. Церква забороняє читати всі книжки і п'исьма, які виступають проти віри і моральности, отже проти Бога, проти св. Церкви і її заповідей. Порівняння зі забороною їдження затроєних потрав. 29. Хто переступає заповіді Божі або церковні, сей переступає Божу волю, Переступлення Божої волі звемо *гріхом*. Гріх первородний і особистий, — смертний і простительний. 30. Сім головних гріхів. 31. Інші роди гріхів. Постійну склонність до гріха звемо *налогом*. 32. Противну, постійну склонність до доброго звемо *чеснотою*. Розрізняємо чесноти 1) Божі, 2) обичаєві.

Чесноти Божі се дари від Бога, які сконюють нас до добрих діл зглядом Бога. Їх є три: віра, надія і любов. Се найважніші чесноти. Ми повинні збуджувати їх у всіх важніших хвилях життя.

Збудження *віри*: О милий Боже! Вірю в Тебе якнай-сильнійше, бо Ти є вічна й непомильна правда!

Збудження *надії*: О милий Боже! Надіюся на Тебе якнайпевнійше, бо Ти є безконечно милосердний!

Збудження *любви*: О милий Боже! Люблю Тебе з цілого серця над всьо, бо Ти є моїм найбільшим щастям!

33. Чесноти обичаєві, се дари від Бога, які склонюють нас до добрих діл зглядом нас самих і зглядом наших ближніх. Їх є багато. Головні є отсі чогири: Мудрість, справедливість, відвага і повздержн сть.

Молитви: Преславна Вседіво.

Пісні: Іже Херувими.

1. II. — 15. III.

34. Закхей стрічає Ісуса. Навернення Савла. 35. *Божья ласка* взагалі. Се Божья поміч, яка нам до спасення *конечно* потрібна і яку нам Бог дає задля заслуг Ісуса Христа. Ласка дієвуюча і освячуюча. 36. Божу ласку одержуємо по найбільшій часті через *святі Тайни*. Се видимі знаки Божої ласки. Їх є сім. 37. Діакон Филип хрестить скарбника етіопської цариці. Тайна *Хрещення*. 38. Апостоли Петро і Іван уділяють св. Духа тим людям в Самарії, що їх охрестив діакон Филип. Тайна *Миропомазання*. Хрестні родичі. 39. Ісус обіцяє дати Своє Тіло і Свою Кров як поживу душі. Установлення Найсв. Тайни *Евхаристії*. 40. Служба Божья або св. Літургія. 41. Святе Причастя. 42. Притча про блудного сина. Тайна *Покаяння*. 43. Пять умовій. Що таке обрахунок совісти і як його робити? 44. Ісус відпускає гріхи Марії Магда-

лині. Жаль за гріхи. 45. Постанова поправи. Сповідь. 46. Покута. Дешо про відпуст.

Молитви: Святі славні і всехвальні. Уповання наше Отець.

Пісні: Свят, Достойно єсть.

16. III. — до кінця шк. року.

47. Тайна Єлеопомазання. 48. Тайна Священства. 49. Тайна Супружжя. Повторення. 50. Притча про таланти. Г. Бог дає кождому чоловікови стільки ласки, що при її допомозі може робити добрі діла і заслужити собі на вічне щастя. Найважливіші добрі діла то молитва, піст і милостиня. Милосердні діла для душі й тіла ближнього. 51. Притча про багатого чоловіка: *Смерть*. 52. Суд особистий і загальний. Що таке *чистилище*? 53. Притча про пшеницю й кукіль. Після страшного суду буде тільки небо й пекло. 54. Притча о десяти дівах. Що таке *небо*? Хто піде до неба? 55. Притча про богача й Лазаря. Що таке *пекло*? Хто піде до пекла?

Молитви: Повторення всіх молитов.

Пісні: Отче наш, Буди ім'я Господнє благословенно.

(Дальше буде).

Пересторога для тих, що мріють про виїзд до Злучених Держав.

Погані відносини і нужда в ріднім краю неодному з наших священиків підсуває думку в.биратися за море, бо там сподіються знайти ліпші умовини життя. Часто дістаю листи від знайомих і незнайомих священиків з проською о інформації та поради, тож замість відповідати на кождий лист з особна я отсею дорогою відписую всім тим, що мріють про виїзд до Америки.

Про Америку наші священики мають легендарне поняття, і тому не диво, що один з молодих священиків приїхавши сюди таки зараз на вступі заявив, що „я приїхав до Америки зробити гроші“... І нема дивоти, що коли до того самого священика прийшли за складкою на інвалідів, то він сказав: „на інвалідів? Защо? В мене наші жовніри украли 4 бутельки вина. Не дам“. Не дав, бо він приїхав сюди „робити гроші“. Можливо, що „такий“ зробить гроші. Не тепер робити гроші в Америці. Відносини за останніх десять літ змінилися до непізнання. Те, що перед 10 літами коштувало одного доляра, нині коштує п'ять доларів, а платня священика все однакова, бо наші люди вміють заховувати „звичай“. Так само держаться уперто такс за духовні функції на „стару скалю“. Перед десятьма літами була недостача наших

священиків і часто лучалося, що один священик мав до обслуги кілька громад. А нині більше священиків чим парохій і через се духовники „потаніли“. Деякі, прилучені до матерної церкви, громади потворилися самостійними парохіями і мають свого священика з такою місячною платнею, що вижити не годен, хоч самотний. По кожній „пейді“ мусить лазити по хатах і жебрати на церков, бо інакше ані він, ані дяк не буде мати місячної платні. А треба знати, що харч в реставрації четверторядній коштує місячно 35 доларів.

Тут хіба під одним зглядом ліпше як в краю, що тут нема сотрудників, тут усі парохі, але ...„незаприсяжені“. Власть духовна дасть грамоту на парохію, але „колятори“ можуть „отця пароха“ не впустити до хати і не дати ключів від церкви. А коляторами в Америці є урядники церковні, коршмарі, і всі „свідомі“ члени парохії. Вони то на мітінгах своїх настановляють платню священикови, визначають такси за духовні функції, ухвалюють, як має правити і коли, одним словом: ми громада, а „піп“ наш слуга. Доперва як громада згодилася, може священик зачинати свою „роботу“. Через місяць церковні урядники придивляються, чи той „піп“ є „олрайт“. Як вони скажуть, що „олрайт“, то буде сидіти, а як ні, то за місяць бери, отче духовний, свої манатки і мандруй на нову парохію. Тому то наші священики волочатся як цигани з місця на місце, і майже кожний за десять літ мав 25 парафій. Переїхав цілу Америку вздовж і поперек. А що на те саме місце другий раз наші людоньки не приймуть, отже хто відбув „свою туру“ і мав щастя бути парохом на всіх парохіях, то може хіба покинути священство і стати в якійсь реставрації або готелі за кельнера. Давнійше наші люди не могли бодай так дуже дерти носа і перебирати, бо брак був священиків, але нині? Йди під ласку урядникам і всім впливовим „сальоністам“ і держися руками і ногами, бо на твою „парохію“ вже чекає ліпший. Такі то гаразди днесь в Америці українському греко-католицькому духовникови... самотному, бо жонатому ще гірше. Щиро кажу, що жонатому священикови або вдівцеві з дітьми в Америці нема що робити. Хіба, що батько згодиться на се, що його донька, матуристка з краю, стане за робітницю до цигаровні, або мити начиння в реставранті. А яке життя для жени священика без товариства відповідного, без сусідів, без родини без ...язика. А може й воно добре для декотрих жінок, що язика не знають, але се мука для жіночого роду позволити язикови, „дармувати“.

Також треба взяти на увагу і се, що наших людей псують і від церкви відривають різні сектярські агенти. Бувають наші люди, що тут в Америці, в „вольнім“ краю змінюють віру як рукавицю. Неодин був в десятих вірах за час свого побуту в Америці. Часом на вірі і „бізнес“ зро-

бить. У мене самого був грабарем чоловічина неграмотна, пнячка, а коли виповіджено йому місце, він удався до протестантів-баптистів і там зістав „ксьондзом“ для баптистів українців з Галичини. Замість платні дали йому в уживання „баптиську“ фарму, прибрав собі кількох спільників, ну і...ширив між ними баптиську віру. В кулак сміялися з дурних нглійців, але мав життя і не потребував копати гробів...

До всього злого ще одно зло. Так, як компанія не любить старого робітника і шукає молодих, а старому, як уже мусить дати яку роботу, то з konieczности дає таку, щоби заробив на ложку страви, так подібно і наші люди не люблять старого священика і оглядаються за молодим. Постарієшся, священиче, в Америці то бідна твоя головонька. А захоруєш, то сейчас до шпиталю. Тиждень два ще може сусід заступить, а до місяця вже громада постаралася о другого, а ти, як вийдеш зі шпиталю, глядай нового місця.

От такі то гаразди для наших съвящеників в Америці, а воно йде до чимраз гіршого, бо зарібків чимраз менше і нема виглядів на ліпше. Біда в Європі, але як до Америки загостить біда, то буде ще тяжше жити, як в Європі. Конєць кінцем я не раджу нікому з наших приїжджати до Америки, не забезпечивши собі в тутейшій Духовній Власті відповідної парохії.

о. М. Кінаш.

Лист

до Високопреподобного о. Крилошанина В.

Високопреподобний Отче! На Ваш лист я відповідаю сею дорогою, бо а) справи, котрі Ви порушили у звязи з нашою статтею „Respiçe finem“, інтересують увесь наш загал; б) Ви самі зобовязали мене до сего, коли так написали: „Отже і виходить, що єсть щось зле, і навіть кількох нас чекає, що в слідуючім числі „Ниви“, хотяй вже дуже коротше, спацифікуєте справу“. Одначе з гори заповідаю, що отся „пацифікація“ не буде така, як собі Ви її бажаєте. По всіх розмовах, вістках і приватних листах, які я дістав, не бачу нічого такого в статті „Respiçe finem“, що я мавби змінити чи відкликати „для успокоєння справи“. Саме противно: я мавби ще багато до неї доповісти, деякі її части розвинути, щоб її становище підкріпити. Дивний отже (щоб инакше не сказати) погляд тих, про котрих пишете „другі осуджують виступ в так довгім виводі“, — як колиб там, де йде про бути або не бути могло бути щось задовге або закоротке... Видно, що ті „другі“ не зорієнтувалися ані в статті, ані в справі, й требаби для них ще цілі томи писати... Пишете: „ніде правди діти, ми жонате духовенство, таки мало робили і мало зробили і годі винити єпископів, що глядають способу, щоби стан поправити і пробують

організувати кадру нежонатих... до борби зі злом..." Ба-
чите, Високопреп. Отче, справа не така проста. В 1914 році
цесарі австрійський, німецький і російський бажали своїм дер-
жавам „ліпшого“ добра, зачали війну, — й утратили навіть
те добро, яке посідали... бо „eventus belli semper incertus“.
Борони Боже, щоб ми винили наших єпископів. Ми заста-
новлялися над самою справою в тій цілі, щоб наші
верховні церковні влади мали нагоду почути аргументи
з обох сторін: pro і contra. Саме тим, як думаємо, ми їм
найкраще можемо прислужитися, бож не той добрий до-
радник, котрий тільки потакує своїй влади, коли вона на
роздоріжжю, але той, котрий виявляє своє найглибше пере-
конання без огляду на се, чи воно приємне чи неприємне.
Зноваж із другого боку: на редакції такого часопису, яким
є „Нива“, тяжить відвічальність перед історією, щоб у звो-
ротних хвилях забрати слово про намірення й звороти, від
яких залежить погіршення, або поліпшення долі нашої Цер-
кви. Наш осуд про справу введення загального примусового
целібату в нашому духовенстві в теперішніх часах, як Вам
звісно, є такий: Тою реформою наша церква
дуже мало скористала би, але дуже легко
може все утратити. І годі від нас домагатися, щоб
ми помякли, злагіднили своє становище, „спацифікували
справу“, коли вона так грізно представляється нам. Переко-
найте нас, що наш погляд безпідставний, що нашої церкви
ніщо не грозить, — тоді зложимо оружжя й ще в руку Вас
поцілуємо за те, що Ви нам зняли камінь з серця... Але
доки того нема, доти ніякий наш крик (кажу просто: крик)
не буде зайвий і безпідставний і не буде шкода на се „до-
рогого паперу й друку“ (як се Ви пишете).

А що до Вашого твердження, „що ми, жонате духо-
венство, таки мало робили і мало зробили“, то воно з одного
правдиве — а саме з того, що живому завсіди мало...
В тому змислі також нежонате духовенство якогонебудь на-
роду може про себе сказати ті самі слова. Але з другого
боку прошу уявити собі, що всі наші теперішні священики
є безженні — чи думаєте, що їх праця в такому випадкови
булаби инакша? Найкраще буде, якщо судити мемо самі
по собі? Щож би Ви в своїй душпастирській праці такого
зробили, якщоб Ви були целібсом? Чи Ви працювалиби
більше, чи ліпше? Я признаюсь отверто, що я без порів-
нання менше працював би, як тепер. Можу себе досить добре
сконтролювати психольогічно, і для мене ся справа зовсім
ясна. Тепер працюю за двох-трох тому, що мушу. Розу-
міється: я се охотно роблю, але колиб я був целібсом, то
я не видержавби довго в таких тягарах, і старався би ски-
нути їх зі себе, та працювати більше для приємности, а
менше задля примусу. Певна річ, що я навіть в Галичині не
оставби, бо не бувби доволі сильно звязаний з нею. Ось
бачите, що целібат сам собою „на двоє ворожить“: одних

він може „звальоризувати“, а других „здевальоризувати“. А тепер прошу звернути увагу на українську вдачу, яка тільки мріє про „свою хатоньку й воленьку“, й повинно Вам стати ясно: що загальний примусовий celibat не дуже то звальоризувавби нашого духовенства. Щоб загал безженного духовенства був агільнійший, як загал жонатого духовенства, для сього булоби потрібно, щоби безженний загал відзначався або надзвичайним розбудженням релігійного життя, або просто фанатичним націоналізмом (як у „кресовців“ Поляків). Словом: там примус має менший вплив, як у жонатих, і тому його місце і вплив має заступити ідея. Але для ідеї треба виховання, метаморфози душі, а сама форма celibatu нічого не може (як я про се писав в „Ниві“ ч. 2—3 з с. р. 51 стр.) Ось з огляду на се Ваші слова „взагалі Ваші поклики, щоби наше (жонате) духовенство організувалося, пресу католицьку попірало, до праці взагалі бралось, лунають без відгомону — отже кличте до безженних“ — уважаю за свого рода lapsus calami. Ви хиба хотіли сказати, щоб „Нива“ виховувала целєбсів... Одначе „Нива“ не може зрезигнувати з жонатих, хочби тому, що покищо вони творять загал. А до того „Нива“ є проти ділення нашого духовенства на целєбсів і жонатих, проти висування одних понад других, бо всі ми є й перед церквою й перед народом однакові. Але... лиха галицька доля! Щойно — по великих жертвах і терпіннях обох сторін — удалося значно вигладити різниці між „твердими“ й Українцями, а тут уже новий розділ між нашим духовенством: целібатники й протицелібатники... І ніколи нам до єдності, без котрої нема сили. О, Боже!

А що пишете про „їмості“ („їмостів є кілька — в тім куті всіх не много, — що кажуть: ліпше не женитись“), то їм нема чого дивуватися. Невдоволені їмості, а особливо вдови по священниках, мають повне право агітувати за целібатом. Се недоволені елементи ізза свого фактичного чи тільки привидного нещастя. А такі й на весь божий світ нарікають (щоб весь світ пропав) — але Бог їх не вислухує, й без сумніву має рацію. Так би то відповісти й тим їмостям. Приймім, що нині є лише 2.000 священничих жінок у нас. Усі вони мають свій дім і приміщення. Їх загал кінчить своє життя „по людськи“, хоч одиниці є й нещасливі (не заосмотрені вдови тощо). Прошуж уявити собі, що у нас панує загальний celibat. Тоді тих 2.000 жінок з ліпших домів опинилосяби просто на бруку... І лише деяким одиницям удалось би добитися до якогось „щастячка“, а загал бувби просто плягою для нашої суспільності. Скільки є Польок учительок та занятих по всіляких бюрах, а для наших таких панянок наша суспільність не малаби хліба. Бачите отже, що для поневоленої нації в такому положенню, як ми, се просто щастя, коли духовенство жонате.

До того не треба забувати: що в нашому посіданню

„на нашій не своїй землі“ властиво остаються тільки села. Наші священичі родини сповнюють ту саму роль в народі, яку доси сповнювали „на kresach“ польські двори. Сам священик ніколи не заступить впливу цілої священичої родини, яка є повним завершенням сільських суспільних верств. Нині наш сільський нарід може похвалитися „ми маємо своїх панів“, маючи при тому на думці наші священичі родини. А колиб у нас був примусовий celibat, то нарід мігби казати тільки се, що „ми маємо своїх єгомостів“. А сеж велика різниця для життя народу. Наш нарід почувався би тоді ще більше опущеним, схлоповатілим, як тепер. Ба навіть духовенство схлоповатілоби, бо не мало би навіть у кого бувати. Коли наш священик красше й чистійше убраний, так се переважно заслуга жінки. А якщоб були в нас всі целебси, то непомірно збільшилося би число тих опущених сільських священиків (які нині бувають між вдівцями й целебсами), за яких в місті треба стидатися. Ось бачите, так се торочиться одно за одним, якщо вдуматися в справу. І виходить таке: що як вже нам є з нашим жонатим духовенством, а всеж таки для нашого народу є ліпше, далеко ліпше тепер, як було би тоді, колиб наш клир був безженний. Годіж від нас домагатися, щоб ми передували в християнській культурі, бо передувати можуть тільки міста, а міста не наші. Наша задача покищо удержати села, а для такої суспільности, яка не має можности належно здиференціюватися, жонате духовенство, як я вже сказав, є просто щастям.

На Ваші слова „на кождий спосіб борбу піднімаєте, а борби нам не треба“ не буду тут відповідати. А се тому, що вже й до редакції „Ниви“ напіло письмо від тих „наших приятелів“ (гесте: наших отців студентів) з Відня, про яких Ви згадуєте й їх слова наводите. Вони ставлять нам той самий закид, і ми на нього дамо відповідь у слідуючому числі „Ниви“. Бундючні собі ті оо. студенти (3) із цілою серією своїх „жадань“, „стверджень“, „спростувань“ й „протестувань“, які ми в слідуючому числі „Ниви“ видрукуємо в цілости, — але ті молоді отці гірко пожалують свого виступу, бо переконаються, що то легко пальці пхати під млинське колесо, але тяжко й гірко назад витягнути... Нехай тільки „дуфають“!

Наконець ще одно. Пишете: „В „Ниві“ випадало сказати Безженому, де перебрав мірку, але й крикнути „Українському Голосови“ своє обурення, на котре заслужив... Дуже Вас прошу, станьте на дорозі до помирення.“ Отче крилошанине! Легко ставити таке домагання до нас, але скажіть: в який спосіб се зробити? Вам присвічує ідеал „святого спокою“, алеж спокою вже нема в нас від тоді, від коли форсується обовязковий celibat. Є війна, а воюючі

сторони ніколи не жалували собі гострих виразів... Коли „Товариство безженних священників“ дозволило собі на „невідповідні вислови“, як се Ви кажете, то як від світської газети домагатися, щоб вона була більш делікатною? Впрочім: чи вона послухала би нас? „Нива“ не може причинитися до примирення, бо не від неї залежні ті причини, котрі викликають у нашій суспільности невдоволення й воєнний настрій. „Нива“ моглаби що найбільше мовчати на все, але се було би просто каригідне. Бож глядіти на те, як збираються запальні елементи в будові нашої церкви й як зарисовуються її стіни, а мовчати на все — се бувби вершок „струської політики“. Наше переконання таке: Л і п ш е, щ о б с я б о р о т ь б а з в е л а с я в ж е т е п е р, я к т о д і, к о л и в ж е б у д е з а п і з н о. Представте собі, що тепер на Закарпатчині форсують целібат... До місяця либонь булоби там уже по-унії. Атже й без того там уже 100 православних батюшків „дійствує“. Або представте собі, що у нас стали форсувати целібат уже тоді, коли в Галичині були Москалі... Невже, що се вийшло би чудово?! А чи не заходить можливість, що ми за якийсь час опинимось в подібних обставинах? Щож тоді буде? Чи щойно тоді мається звести боротьба, про яку мова? Думаю, що кождий легко може уявити собі її наслідки...

Певна річ, що Рим радо в нас бачив би целібат, бож він у себе має немалі клопоти з тою справою („чеська національна церква“, „хорватська національна церква“, „польська національна церква в Америці“, а в Польщі „Маріявіти“, „старокатолики“...), й ми, жонате католицьке духовенство, є „злим приміром“ для кат. духовенства лат. обряду. Сього не можемо брати Римови за зле, бож кождий хоче ратувати себе. Алеж годі нам для „добрих очий“ западу іти на певну загибель; атже ми між православним сходом і польським відштовхуючим западом без порівняння більше немічні в тій справі, як інші катол. народи. Ось бачите, так воно — на наш погляд. А якщо наш погляд хибний, то нехай хтонебудь переконає нас про се.

Прошу приймати мій поклін і поздоровлення

О. д р Гавриїл Костельник.

У Львові 20. VI. 1924.

†

О. Николай Левицкий sen.

Звізда що на небосклоні священства Городецького деканату через довгий час ярко сіяла й ясними проміннями блистіла, упала — на віки погасла. Дня 17. квітня, 1924 невмолима смерть перетяла плідотворне й багатоплідне життя

невтомимого душпастиря Оброшина, о. Николая Левицького, в 36 році священства а 65 р. життя.

І знов стоїмо на гробом ревного ділателя в винограді Христовім. Плачуть, гірко плачуть за Тобою, возлюблений брате-товаришу, сослужителю і друже наш, не лиш рідня й други Твої та браття-священики, але і всі знайомі і засмучені парохіяни. Ціла громада поважала Тебе і любила Тебе, бо Ти усіх, великих і малих провадив на спасенну дорогу, всі пороки викорчовував, та нераз скородив Ти ріллю-ниву вширш і попереk глибоко, аби всю хопту з коренем по-виривати, знаючи добре, що громада, котру заглушив гріховний бурян, не наслідить царства Божого. І не жалував Ти ні праці ні божого насіння, але трудився невтомимо безодпочинно для багатой жатви на небесіх. А вжеж найкращим Твоїм ділом та чималою заслугою се чудова церков в Оброшині та прегарна резиденція, так що Твій наслідник матиме усе готове. Справді Ти, як досвідний керманич, провадив увесь час своє стадо сильною рукою уміло через бурливе море сего життя.

І ми сьогодні чуттєво у піднесенім настроєві духа оцінюємо як слід Твою невсипущу працю: кілька довколишніх процесій та кількадесять священиків з кількох деканатів прибуло, аби відвести Твої тлінні останки на місце вчного спочинку.

Прашай дорогий і незабутий брате в Господі! Ми всі Тебе любили, Твоєю дружбою дорожили й Твої пастирські заслуги величали. Ти не умер для нас, бо оставив Ти нам по собі дорогу пам'ять і прекрасний образ свого життя!

о. Ковалів.

З Войнилівського Деканату.

(Допись).

Дописи з поодиноких деканатів є досить цікаві для загалу читачів „Ниви“, бо вони дають образ життя, діяльності, поглядів та бажань провінціального духовенства.

Послідніми часами много пишеться про незорганізованість, несолідарність нашого духовенства, чується нарікання на байдужність духовенства до народних справ і до культурно-освітньої праці. Одною з причин такого стану є та обставина, що духовенство по деяких деканатах замало використовує існуючу деканальну організацію, зарідко сходиться хочби на приписані соборчики і сходи, на яких можна неодну болючу справу порушити, неодну добру постанову повзяти, до неодного доброго діла заохотитися. Фактом є, що в деяких деканатах не відбуваються деканальні собори цілий рік і більше, а коли і відбуваються, то

при нагоді празника, похорону, чи якої іншої okazji, коли попросту нема часу вирішити много актуальних справ.

В нашім деканаті стоїть справа трохи краще. Завдяки дбайливості о. декана Зарицького (но і гостинності його шан. дому) відбуваються у нас деканальні собори точно по приписам львівського синода, а крім того від двох літ відбуваються щомісяця деканальні конференції. Так на соборі, як на конференції відбуваємо сповідь, слухаємо реферату на актуальну тему, ведемо дискусію і ухвалюємо відповідні потрібні внесення. Хотяй сходимося часто, маємо завсіди подостатком справ, які треба обговорити і вирішити.

Важніші рішення, які ми повзяли послідними часами і яким піддаємося солідарно, є такі:

1) Старатися о однообразність при відправі богослужень і у всяких духовних функціях.

2) При веденню метрикальних книг поступати згідно з відносними зарядженнями духовних властей.

3) На деканальнім соборі дня 22/V. 1924 рішено ноти з науки релігії вписувати на окремім аркуші паперу, коли нам не позволяють писати в каталюгах по українськи.

4) В справі організації духовенства заявили всі кондеканальні проти творення якоїсь окремої організації в виді триумвірату, чи щось подібного, тільки уважати Т-во св. Ап. Павла своєю становою організацією. Тому всі кондеканальні вступили в члени Т-ва Ап. Павла, складаючи рівночасно вкладку 1 зл. на 1924 р., та висказали бажання, щоби всі священики нашої провінції стали членами цього Т-ва.

5) На „Рідну Школу“ оподаткувалися ми так, що о. декан має стягати щомісячно 2 зол. від кожного священика з його пенсії.

6) Всі кондеканальні зложили по 25 зол. яко вкладку до обороту до Повітового Союзу Кооператив в Калуші і постановили зайнятися утворенням і провадженням кооператив по своїх парохіях; до тепер є вже утворені господарсько-споживчі кооперативи в Войнилові, Студінці, Сівці, Довгій і Станькові головно старанням місцевих душпастирів.

7) На конференції декан. 7/VI. 1924 р. порушено справу примусового celibату, яка є тепер злободневною справою у всіх майже часописах. Над нею горячо диспутовано і постановлено звернутися до Виділу Т-ва св. Ап. Павла, яко становой священичої організації, щоби сей скликав конечно Надзвичайні Загальні Збори Т-ва, на котрих духовенство заявилоб недвозначно своє становище в тій болючій kwestії, хочби опираючися на заяві одного церковного достойника на зборах трудової партії, що „духовенство ту справу само порішить“.

8) Дальше ухвалено, щоби кождий священик в деканаті став предплатником „Ниви“ і попирав це видавництво.

9) Як справа примусового целібату, так рівнож болючою під теперішній час є справа забезпечення вдів і сиріт по священниках. Заки буде переведена так потрібна заповідана реорганізація вдовичо сиротинського фонду епархіального, або і рівнобіжно з тим треба нам стреміти конечно до за купна чи збудовання священничого дому у Львові. На Загальних Зборах Т-ва св. Ап. Павла в 1921 р. на внесення о. Лициняка рішено купити священничий дім. На зборах тогож Т-ва 1922 р. довідуємося, що закуплено парцелю під такий дім. Однакож від 1922 р. до нині не робиться нічого дальше в тім напрямі. Се для нас сором перед іншими станами. Кондеканальне духовенство висказує бажання, щоби Виділ Т-ва св. Ап. Павла не засипляв справи купна чи будови священничого дому, а відновив в цій справі енергічну ініціативу. Тому зобов'язуємося на найближшій місячній конференції зложити кождий найменше по 10 зол. на ту ціль і кличемо, щоби Т-во св. Ап. Павла видало поновно горячу відозву до загалу духовенства, а до оо. Деканів з особна, щоби при нагоді виплати пенсії стягнули від кождого священника найменше по 10 зол. на ту ціль. Тепер хвиля досить пригожа: духовенство побирає місячну плату, побирає ремунерацію за науку релігії, тож тих 10 зол. навіть не відчує. Прецінь і урядникам стягають якусь часть пенсії на емеритуру. А колиби кождий з нас 2.500 свяшеників зложив лише по 10 зол., то є 25.000 зол. або около 5.000 долярів, за яку то суму можна мати готовий дім. Лише оперто стреміти до назначеної мети!

Булоби бажаним, щоби духовенство по всіх деканатах висказалося 1) в справі організації, 2) примусового целібату, 3) організації вдовичо-сиротинського фонду, а особливо щоби оо. декани стягнули від своїх кондеканальних принайменше по 10 зол. на священничий дім та прислати до Т-ва св. Ап. Павла з просьбою, щоби воно це діло енергічно провадило аж до бажаного довершення.

о. Мих. Чорнега.

Зі світа.

Австрія. Як народ, так і держава австрійська станули від якогось часу в першій ряді місіїної акції. От недавно, в першу неділю різдвяного посту, присвячено цій справі цілісенький день. Початок дала столиця наддунайської країни — Відень. Майже по всіх церквах влаштовано спільні святі Причастя в наміренню католицьких місій, а вечером принагідні проповіді і промови. В університетській церкві відправив набоженство кард. Піффль, а проповідь виголосив о. Бойсль, єзуїт. За сим початком мають піти і інші міста.

Америка. *Поляки в Сполучених Державах.* Недавно відбувся в Філядельфії звичайний трехрічний конгрес польських священників у Сполучених Державах. Учасники розpravляли про потребу більш загальної релігійної й церковної організації між америк. Поляками. На конгресі стверджено, що в Спол. Державах працює 1100 польських священників; парохіяльних конфесіональних польських шкіл є 600, в яких навчається 350.000 польських дітей.

Американські судії про релігійне виховання. Трьох нью-йорських судіїв — Falley, Crain і Rosalsky — оголосили відклик до родичів, щоби постаралися про релігійне виховання своїх дітей. Судії звертають увагу на застрашуючий занепад моральности в суспільности, чого головною причиною є недостача релігійного виховання. В в'язницях переважно знаходяться ті люди, які релігійно або зовсім не є освідомлені, або лише незнатно. Тому нехай родичі постаруються, щоб шкільну освіту дітей доповнити благородними релігійними ідеалами.

Поступ католицизму. Статистика Сполучених Держав за 1923 р. виказує, що там у тому році було 18,569.737 католиків і 23 159 священників. Померло в тому році 348 священників. Число католицьких парохій побільшилося о 199. До катол. шкіл ходило 1,988.376 дітей — отже о 65.956 більше, як у р. 1922. Число католицьких сирітських захистів з 312 піднеслося на 316, а число захистів для старців із 118 на 121. Катол. ієрархія числить тепер 4 кардиналів, 13 архієпископів і 97 єпископів.

Англія. В послідньому часі повернулось до кат. віри кількох знатних Англіїців. Так С. Н. Rouse, котрий у цілій Англії звівний як борець проти спиритизму. Ще більшу несподіванку зробила конверсія знатного проповідника А. Р. Tulloch, пароха в Ecclesmachau. В своїй останній проповіді він сказав вірним, що шкотська церква прогрішила, коли в XVI. ст. відорвалась від католицької церкви.

Італія. Рим. *Відслонення пам'ятника Папи Венедикта XV.* Дня 21. мая с. р. відслонено у Ватикані пам'ятник Папи Венедикта XV. В святочному обході взяло участь багато кардиналів і церковних достойників, сестра покійного папи й його сестринки. Під пам'ятник покладено вінець, який дарувала болонська міська рада, а болонський архієпископ мав промову.

Архієпископ Цепляк. Як звісно з часописів, архієпископ Цепляк поїхав до Риму. На залізн. станції привитав його державний секретар кард. Гаспаррі, папський majordomus msgr, де Сампера, як також польський конзуль із своїм персоналом. Ще того самого дня папа прийняв його на авдієнцію, на якій архієп. Цепляк зі сльозами в очах подякував папі за визволення, до якого найбільше причинився таки сам папа.

Іспанія. Чудесне розп'яття Христове. В північній Іспанії, в провінції Сантандер, у повіті Ляредо є місточко Лімпіас, що числить яких 1300 мешканців. В парохіяльній церкві сього місточка знаходиться на головному жертівнику велике Христове розп'яття, яке прикріплене до самого кивота. Хрест високий на 2 м. і 27 см., а на ньому артистично вирізьблене тіло Христове („corpus“) майже в природній величині. Се розп'яття нині загально уходить за чудесне й називають його „Ісус в агонії“. Дивні явища зачалися 30. III. 1919 р. Розп'ятий Христос на сьому хресті часами дає ознаки життя: поводить очима, отвирає уста, перехиляє голову, прибирає живу краску тіла і т. ин. Богато недовірків очевидців навернулося. Були й випадки чудесних уздоровлень. Очевидцями тих чудесних явищ були вже тисячі осіб. І нині до Лімпіас удаються сотки тисячів паломників з цілого світу — майже так, як до Люрду.

Німеччина. Від року існує у Вірцбургу т. зв. „Місійно-лікарський Інститут“. Вже в сім першій році вислав він около 10 лікарів і лікарок на місійну працю до заморських країв. Для сих успіхів інституції найбільші заслуги положили члени місійного згромадження — оо. Божого Слова (Вербісти).

Сербія. В Нішу в 1925 р. має відбутися вселенський собор православних церков. Вже вілбуваються приготування для нього. Деякі церкви вже дали свою згоду на сей собор. Церкви на сході с. р. підчас Зелених Свят у Єрусалимі рішили також узяти участь у ньому.

Совітські держави. Як доносять польські краківські часописи, совіти в останніх часах зачали переслідувати польське духовенство на Вел. Україні та в Білій Русі, закидуючи йому, що агітує на користь „сусідньої ворожої держави.“ Польських священників вязнять, і — після поголосок — мають їх вивозити до Архангельська. В Житомирі нема ні одного польського священника на волі так, що польська людність позбавлена релігійної обслуги. На Білій Русі замикають совіти католицькі костели, а священників вигонюють з парохіяльного помешкання. Кілька осіб, котрі перейшли на католицизм, увязнено, закидуючи їм контрреволюційність. Не може бути двох думок, що се совітська відповідь на те, що з православними по цім боці рижської лінії виробляють Поляки. А коли так большевики поступають, то що буде тоді, якщо до влади придуть ті чинники, котрі в православію бачитимуть ознаку своєї національності?

Хорвація. Т-во хорватських католицьких священників „Узаямност“ оголосило збірку на католицьке духовенство в Німеччині, яке тепер знаходиться у великій нужді. Гарний се примір зі сторони хорватського духовенства й насуває нам різні рефлексії що до сили катол. віри, вдачі і виховання різних католицьких народів, його духовенства і т. ин.

Нові книжки.

Християнська Наука за руски дзеци у І., II. и III. класи нормалних школах. Зложел о. *Юрій Павич*. Видало „Руске Просвітне Товариство у Р. Керестуре“. З печатні ОО. Василян у Жовкві, 1924. Стр. 176.

Се біблія Старого й Нового Завіту разом із застосованим катехизмом. Матеріал опрацьований дбайливо й зручно. В книжці багато ілюстрацій. Доданий до неї „Буквар церковно славянськи и руски — зложел Яким Костельник, учитель“ стр. 12. Мова чиста, правопис послідовний (після граматики о. Дра Г. Костельника).

Знак се великої діяльності Бачванців, коли деякими своїми виданнями випереджують нас, як от і тою „Християнською Наукою“. Побажатиб, щоби також у нас небавом появилася подібно уложена „Християнська Наука“.

Книжка вийшла заходом і коштом Преосвященного Діонізія з Крижевців. К.

О: *Др. Йосиф Сліпий*: **Богословське Наукове Товариство і його статуті**. Львів 1924. Накладом Богословського Наукового Товариства. Стр. 19.

Catalogus Ordinis S. Basilii Magni Congregationis Ruthenae SS. Salvatoris ineunte anno MCMXXIV. Żovkva, 1924. Стр. 48. Довідуємося із сього каталога, що в 1924, р. є всіх членів у чині Василян 292; отців 109, учеників 87, братів 96. В 1923. р. усіх було 252, отже приріст 40 (4 отців, 24 учеників, 12 братчиків).. Провінцій є три: галицька (Ruthena SS. Salvatoris) з 253 членами; закарпатська (Carpatho-Ruthena) з 36 членами; румунська з 3 членами.

Похвальне се, що наші назви подані чеською транскрипцією (пр. т. hošivense, krasnopušense).

З огляду на таку еманципацію трохи разить стара назва „Ruthenus“. Чи не далось би її заступити новою? (Здається нам, що трудність полягає головню з огляду на закарпатську провінцію.) К.

Проф. І. Огієнко: **Український стилістичний словар**. Підручна книжка для вивчення української літературної мови. Видання української книгарні й антикварні у Львові, вул. Рутівського ч. 22. Львів 1924. Стр. 496. Незвичайно цінна книжка для всіх, що пишуть українською мовою, а хочуть писати поправно. Шкода тільки, що задля доріжні не міг вийти сей словар бодай у двоє троє більший. Автор всюди звертає увагу на різниці між галицьким говором та тим, що на Вел. Україні; подає акценти, поодинокі (трудніші або менш певні) форми слів і т. ин. Богато з його вказівок має об'єктивну вартість. Але є й такі, на котрі не всі згодні.

Автор і сам свідомий сього: „Звичайно, може деколи й стою я на непевному ґрунті, але я свідомий того, що в праці своїй подаю нашому громадянству багато матеріалу для роздумування на різні мовні теми, часом і гіркі“ (стр. 10). Так пр. автор каже писати: клас, акциз, анализ, анілін, девиз, фасад, візит, редут і пр., як се питома московській мові; а про нашу галицьку форму тих слів (кляса, акциза, аналіза т. д.) каже, що вона польська. Свою пропозицію він оправдує тим, що „ми, Українці, занесли до Росії надзвичайно багато чужих слів, які в нас на В. Україні все появлялися на 100—200 років раніше, ніж в Росії“ (стр. 8). Отже форми візит, фасад, анализ і т. д. малиби бути оригінально українські, і Москалі переймили їх від Українців, а не Українці від Москалів. Одначе се не є згідне з дійсністю. Московська форма тих слів наслідує французьку вимову тих слів, а наша галицька форма наслідує німецьку вимову. В оригіналі ті слова є переважно женського роду, й тому зовсім зрозуміле, що галицька вимова се узгоднює. Годі отже твердити, що галицька форма тих слів є польська — атже Серби й Хорвати так само вимовляють ті слова. Україна ніколи не була під таким сильним французьким впливом, як Росія. І тому певне, що форма, яку автор заступає, в дійсности з Росії передісталась на Україну, а не навідворот. Виходить отже: що всі Українці повинні писати: візита, акциза, фасада і т. д. Се тим більше, що сього домагається уодностійнення подібних чужих слів. Автор каже писати генеза, адреса і ин., отже при деяких виразах приймає форму на — а; а грецькі слова на — ис то віддає в повній транскрипції пр. еліпсис, генезис, то знова без того — ис, пр. клас, еліпс і т. д.

Ясна річ, що наша галицька вимова практичніша, бо всі такі слова підтягає під одну форму на — а. Французька вимова слів українській мові й модуляції горла більш противна, як німецька. Коли отже автор заступає чисту французьку вимову ш о с е́, кл і ш е́ (indeclinabile) супроти нашої галицької — ш о с а́, кл і ш а́, так се не є удосконалення української мови, але калічення. Не є слушні нарікання автора на західних Українців, що вони „нічого оригінального, нічого свого в ділянці чужих слів не створили“ (стр. 487). При тому він подекуди невірно віддає галицькі слова; так пр. „фразес“ (488 стр.) говорять Поляки, а західні Українці „фраза“; „Єзус-Марія“ (стр. 125) говорять Поляки, а західні Українці „(І)сусе Христе“, „Мати Божа“ і ин. К.

„Передшлюбний дарунок для женихів“ зібрав свщ. Михайло Дороцький, стор. 120 малої вісімки, Жовква, 1922.

Якраз на часі являється отся книжочка: в часі триумфу післявоєнного, грубого матеріалізму та підірвання поваги родини в її основах. По книжочці відразу видно, що то вірний і нерозривний приятель християнина взагалі, а християнського подруга з особна.

В І. часті зібрані й коротко пояснені всі релігійні обов'язки християнина, а саме: молитви, правди віри, заповіді та основи християнського богочитання. Перше місце займають молитви на чистій народній мові, — відтак на церковнослов'янській мові. Деякі молитовки утворив сам автор — і треба признати, зовсім удатно. На примір:

Ангеле, Хоронителю мій,
Небесний Друже дорогий:
І в день і в ночі
Мене стережи.
и лише туди
Мене веди,
Куди дорога
До мого Бога!

Практичні вказівки поперті добірними цитатами зі св. письма, висказами св. Отців та народними пословицями.

В ІІ. часті представив автор високе достоїнство й велике суспільне значіння родини, а відтак обов'язки подругів. За взір ставить св. Родину з Назарету і радить, як поводитись женихам в часі їх заручин, вінчання, весілля, і як опісля жити. Між обов'язками родичів — кладе натиск на виховання дітей, так що до тіла, як і душі. При кінці додано вірець родинної літописи.

Книжочка, оживлена добірними образками, робить симпатичне вражіння. Для народу принесе великий користь, а Всч. Отцям облегчить у значній мірі їх душпастирську працю. Тому повинна знайти в хаті кожної християнської родини.

Замовляти на адресу: „Епархіяльна Поміч“ при гр.-кат. Капітулі в Перемишлі.

Свщ. С. Біленький.

Respicere finem (з приводу замірів впровадження обов'язкового цілібату в нашому духовенстві). Передрук з „Ниви“. Стр. 20. Ціна 25 гр.

Учебник для І. і ІІ. класи народних шкіл: „**Біблійні Образки — перші початки науки релігії**“ замовляється на адресу: свщ. С. Біленький, Львів, вул. Здоровля 12.

Накладом видавництва „Світ Дитини“ у Львові вийшла прегарна книжка французького писателя Євгена Мілера п. з. „**Молодість славних людей**“.

На зміст сеї книжки складаються характеристичні події з життя великих і славних людей. З того огляду твір сей зацікавить кожного, хто займається вихованням дітей. Звернути на неї увагу повинно й українське духовенство, яке у великій мірі має вплив на виховання молодого покоління. Книжка ся подасть головно катехитам сільських шкіл багато цінних вказівок, які зможуть використати для придбання нашої суспільности гарних й талановитих одиниць з під

сільських стріх. Видавництво „Світ Дитини“ розішле сю книжку за посліплатою (6 зп.) на адреси всіх укр. священиків в краю.

Стара Україна ч. 6. Се число присвячене „Великим могилам української землі“.

Поступ ч. 6.

Душпастырь ч. 5 і 6.

Благовѣстник ч. 10 — 12.

Наш Приятель ч. 1—7.

ВСЯЧИНА.

З нагоди ювілею св. Йосафата, Цілком злишнім булоби доказувати, як велике значіння в історії нашої Церкви і народу має св. свящм. Йосафат. Се вже ясно зазначено в енциклиці св. Вітця, як також у пастирськім посланню нашого гр.-кат. Єпископату. „Рідний він нам по роду і крові, бо вродився на нашій рідній землі“. Дорогий він нам, бо любить свою рідну Церков, свій гр.-кат. обряд, свій український і братній білоруський нарід.

Для нас зіслав милостивий Бог в його особі велику потіху в тих скрутних часах для нашого українського народу і поміч в тій борбі, яку ми мусимо зводити, уже не за те, що нам дороге, але за своє життя і існування. І в тій порі тяжких наших хрестів припав 300 літ. ювілей великого нашого святого. Свят. Отець завізвав цілий католицький світ відсвяткувати той ювілей достойно, а наші Архипастирі взивають у своїм посланню наше духовенство і всіх вірних відсвяткувати той ювілей як найбільше торжественно і величаво. І дійсно вже многі народи святкували сей ювілей більше або менше величаво, а і в нас вже в многих місцях нашої провінції се сталося, а ще буде тревати аж до кінця ювілейного часу т. є. до 8 ||. 1925 р., після нашого церковного числення. Святкуємо сей ювілей місяцями і реколекціями по наших селах і містах. — Торжественними академіями і концертами та обходами і богослуженнями по наших Церквах. Та на нашу гадку ми повинні обходити сей ювілей і загальним паломництвом до місць, з котрими тісно звязане життя і діяльність і мученича смерть нашого святого. Правда, що з ріжних причин покищо недоступні нам деякі місця, як приміром Полоцьк, Витебськ, або Відень, де спочивають тимчасово його св. мощі. Кордони і невідрадні відносини політичні замикають нам доступ до них. Але є одно місто, а саме Володимир Волинський, місце уродження нашого святого, до котрого і доступ нам можливий, бож віддалення

його від Сокаля і околиці так близьке, що і пішки в поході церковнім туди дістатись можна, а до того знайдеться там і можливість для нас достойно відправити там торжественні Богослуження і обходи в честь нашого мученика, пастиря і опікуна. Се може статися тим лекше, що там вже латинський клир святкував торжественно той ювілей, а є повна надія, що тамошний католицький Єпископат, допоможе і нам, католикам, відсвяткувати його.

З тих причин духовенство Гусятинського повіту, зібране на соборі деканальнім у Копичиньцях під проводом Вс. о. декана Саноцького з Пробіжної, постановило дати почин до урядження такого паломництва до Володимира Волинського і заохотити так наше духовенство, як і вірних нашої церковної провінції до упорядкування як і відсвяткування того ювілею в Володимирі Волинському. Як велике значіння мало би се паломництво для нашої св. Церкви і для св. Зєдинення, для котрого так дуже св. Иосафат потрудився, не може бути сумніву, ані двох гадок, і тому сподіємося, що сей поклик знайде широкий відгомін по всіх трьох наших дієцезіях і спонукає всіх людей доброї волі не тільки взяти участь у тім паломництві під проводом нашого Єпископату, але доложать всіх старань на те, щоби те торжественне ювілейне паломництво вскорі відбулося з великим хісном духовним не тільки для учасників, але й для цілої нашої Церкви й народу.

В тій цілі просимо Шановну Редакцію „Ниви“, як і других наших часописів так церковних, як і світських, отсю гадку розповсюдити і всіх тих, що з пієтизмом відносяться до нашого брата, вітця і пастиря св. Иосафата, допомогти нам до зреалізування того нашого далекосяглого почину.
о. Северин Метковський о. Бриковин. о. Саноцький, декан.

Загальний ювілей. Дня 29. V. с. р. проголосив Папа загальний ювілей, який святкується в катол. церкві що 25 літ, а припадає тепер на 1925 рік. Ювілей зачнеться навечерям Христового Рождества с. р. (по нов. стилю) а треватиме до навечеря Христового Рождества 1925 р.

Повного відпусту з нагоди сього ювілею доступлять ті, котрі добре висповідуються й запричащаються, в побожній цілі відвідають чотири римські церкви (св. Петра, Павла, Івана й св. Марії „Більшої“) й помоляться в намірі св. Вітця. А особливі наміри св. Вітця є такі: мир між народами (не сей, котрий написаний в трактатах, але той, що в серцях); щоб не католики повернули до католицької Церкви; щоб обставини в Палестині оконечно так уложились, як сього вимагають права цілого католицького світа.

На Велеградський Уніонний Зїзд доси зголосилися: Др фр. Кордач архієп. пражський, Др Авг. Фишер еп. кошицький, Ів. Войташшак єпископ спишський, Беньо каноник нітранський, Др Іос. Купка посв. єпископ брненський, Др

Ант. Єглич єпископ люблянський, опат Метод Заворал, опат Петро Глабил, ємавський пріор. Арн. Викоукал, проф. дер. Ал. Тот, заступник загребського богосл. факультету Др Живкович, архимандрит Сергій Дабиш із Парижа, проф. унів. Валкере з Оксфорду і ин. Від нас вибираються Преосв. іосафат з Перемишля, Преосвящ. Йосиф Босян, о. Др Дорожинський і о. Др Йосиф Сліпий зі Львова.

„Польське православіє“. Білоруський часопис „Krynica“ під наведеним титулом подає вістку, що вильнянська духовна православна семінарія переходить у польські руки. Дотепер викладалось у тій семінарії по російськи, а від осени с. р. на перших двох роках викладатиметься по польськи, а з кожним роком польські виклади посуватимуться о одну клясу наперед аж до повного спольщення цілої семінарії. Православні дух. власти згодились на це під загрозою цілковитого скасування семінарії. Професорів, які не згодились викладати по польськи, усунено, тай заступлено іншими. Видно, що для Поляків православіє тільки доти страшне, доки воно не є польське; а якщо воно може прислужитися до поширення польськості, тоді вже все гаразд...

Зміна у вимірі годин і в пляні науки релігії в учительських семінаріях. Міністерство віроповідий і прилюдної просвіти взялося 1920 р. за реформу учительських семінарій, пошир. ло час навчання в них на пять літ, а в 1921 р. оголосило нову програму навчання. На науку релігії на п'ятих курсах визначено в тій програмі по дві години тижнево, але лише в першій півроці шкільній. В другій півроці наука релігії мала зовсім не відбуватися!

Латинський єпископат приноровився до урядового виміру годин і уложив відповідний плян науки. Наш єпископат поставився негативно до сего нововведення, не виготовляв і не предкладав пляну науки, спираючися на педагогічних і раціональних причинах що саме послідний піврік семінарійної науки найбільше надається на поглиблення і скріплення релігійного виховання і на методичне підготування кандидатів, що в будуччині як учителі нераз будуть мусити учити релігії у вселюдних школах в заступстві душпастирів. Понехання науки релігії на тім курсі — після загальної думки оо. катехитів — вплине відємно на молодіж; кандидати будуть виходити зі заведення з тим переконанням, що релігія се менше вартний і менше потрібний предмет, без якого можна обійтися на вищих курсах науки, та що обовязок виконувати релігійні справи устає з виходом зі школи.

Польський єпископат також виступив проти маловаження науки релігії і робив заходи, щоби для неї визначено хоч таке число годин тижнево як на рисунки, не згадуючи про руханку і музику, для яких визначено в новім пляні по 3 години тижнево.

Міністерство віроісповідий і прил. просвіти не могло неузгляднити сего жадання єпископату і оголосило дня 3. жовтня 1923 р. Ч. 9603/І. розпорядок, яким визначено 3 години тижнево на науку релігії на першій курсі, щоби була можливість дати релігійне виховання кандидатам на учителів і зачати методичну підготовку до їх майбутнього звання. Сей міністріяльний розпорядок оголосила Кураторія льв. окр. шк. дня 5. падолиста 1923 р. Ч. 9462/І. S.

Другим розпорядком міністерства віроіспов. і просвіти з дня 27. грудня 1923 р. Ч. 14756/І., а оголошеним Львівською Кураторією 11. січня 1924 р. Ч. 118/І S., визначено на науку релігії на п'ятому курсі по дві години тижнево, та відмічено, що релігія мусить уділятися на тім курсі в першій і в другій півроці.

о. І. Р.

Концерт у честь св. свщм. Йосафата в Самборі. Тутешна молодь середніх шкіл (II-ої гімн. і жіночої, мужес. учит. семінарії і укр. жіночої) уладила великий концерт для пошанування 300 літ. річниці смерті св. свщм. Йосафата Кунцевича. Концерт відбувся дня 5. червня 1924 р. у великій салі місцевого Кіна. Його zorganizували катехити згаданих шкіл: о. Михайло Юзвяк (семінарії), о. Євген Коленський (гімназії). На програму зложилося 12 точок, які виконала шкільна молодь. Зі співів вирізнялися особливо кантати, як: „Пісню слави заспіваймо“ і „Владико — Отче“ Кишакевича, з інших: „Радуйся Маріє“ О. Кошица (після рукопису „Богогласника“), „Камо поїду од липа...“ Лисенка і ин. — В програму входили музичні продукції, як оркестра, соля і деклямації. Дуже симпатичним і удачним було святочне слово Я. Майхри уч. VII. кл. II-ої гімн., який пророкує доброго бесідника. — Перед відспіванням гимну „Боже великий — єдиний“, — парох о. крил. Ф. Рабій відчитав лист преосв. о. д-ра Й. Коциловського, який слав Архієрейське Благословення молоді.

Концерт мав перебіг спокійний і зробив якнайкраще враження. Мав характер поважного, солідно викінченого концерту, що лишив святочний настрій. На сцені серед зелені, виднів портрет Йосафата, умаєний і украшений сино жовтими і біло-жовтими хоругвами. Крім місцевого громадянства — явилися деякі круги з околиць. О. д-р Й. Маркевич прислав 2 доляри на руки о. Ев. Коленського.

Станиславівська брошура й наша відповідь на неї зробили рух між духовенством. У звязи з тою справою дістали ми дотепер слідуючі вісти до поміщення:

Дня 9. VI. с. р. відбулись деканальні збори Деканату Бориславського в Трускавці. Всі присутні оо. кондеканальні числом 13 брали живу участь у дискусії, яка

вивязалась по причині масово розкиненої брошури безіменного станиславівського автора. Всі присутні священники одобрili статтю Впр. оо.: д-ра Костельника і д-ра Лаби в „Ниви“ — годяться з нею, і заявили їм своє признання і подяку, в доказ чого зложили: 34 зол. на фонд пресовий „Ниви“. Зміст і тенденцію брошури: „Жонатий клир і безженство клиру“ з обуренням осудили — і рішилися солідарно боронити прав загварантованих св. Ап. Столицею що до женитьби, та просити Еп. Ординаріят в Перемишлі, щоби починив відповідні кроки в цілі оборони жонатого духовенства.

Відповідно до ухвали всіх священник в на декан. Зборах прошу о поміщення сього письма в найблизшій числі „Ниви“ — з тим, що подібні ухвали повинні запасти — і певно западуть — на всіх деканальних зборах, які тепер будуть відбуватись ві всіх трех Епархіях, а часописи, прихильні церкві і її справі, повинні такі ухвали скоро подавати до відома загалу — бо в сей спосіб почислимо свої сили. — *Декан бориславського деканату.*

Духовенство деканату куликівського, зібране на соборчику дня 31. мая б. р. в Куликові, висловило свою подяку Хвальній Редакції за знамениту відповдь безіменному авторуви нужденної брошури „Жонатий клир...“, а при тій нагоді зложило 17 зл. п. на пресовий фонд „Ниви“.

Чеком вислав підписаний 18. зл. п. „на пресовий фонд Ниви“. Цю квоту зложило духовенство гр.-кат. самбірського деканату, Перемиської Епархії з вдячності за поміщення статті „Respicere finem“. Прошу ласкаво прийняти і уважати як демонстрацію проти автора брошури „Жонатий клир і безж. кл.“ — *Декан самбірського деканату.*

До Всесвітліших оо. д-рів Гавриїла Костельника і Василя Лаби.

Духовенство деканата Скільського, зібране на соборчику в Сколім, дня 27. V. б. р., ухвалило одноголосно виразити Вам Всесвітлішій оо. щирю подяку і глибоку пошану за річеве трактовання справи примусового целібату в нашій духовенстві, яке Ви оо. Доктори заняли в статті: „Respicere finem“ в 4. ч. „Ниви“ б. р. — *Декан скільського деканату.*

Священники деканатів калуського й янівського рішили всі пренумерувати „Ниву“ в доказ признання для її становища супроти звісної брошури станиславівського „Т-ва безженних священників“.

Крім того наша редакція одержала признання від богатоох поодиноких священників за статтю „Respicere finem“. О. Сев. Метелля, парох в Любинці п. Чесанів, з того приводу зложив 10 зл. на пресовий фонд „Ниви“.

Неприємні річи. В своїм часі розписувалися польські наші часописи про промову, яку виголосив Папа в квітні

с. р. до польських паломників — гімназ. учеників з Познаня й Львова, й деякі наші газети наробили великого крику з приводу тої промови. Та в дійсности не було річевої підстави для таких гірких слів, докорів і погроз, які виписали деякі наші часописи на своїх сторінках. Хоч — що годі промовчати — були деякі позори, які могли подразнити Українців з огляду на нинішнє національне перечулення. Либонь тому „Osservatore Romano”, офіційний орган Ватикану, видрукував сю промову в цілости щойно під напором польських кругів у Римі. Ціла та промова була випечатана в „Słowo i Polsk-im” ч. 125 з 8. V. с. р. з відповідними додатками.

Читаємо там таке:

Zauważyć należy, że Papież w dniach tych wogóle nie udziela posłuchań, tembardziej w tym roku, kiedy na święta zjechało do Rzymu około 100 tysięcy pielgrzymów. Mimo to specjalnie dla dzieci lwowskich odprawił osobiście mszę, komunikował wszystkie.

З папської промови наводимо ті місця, які — тільки в уривках подані — були невірні коментовані в деяких наших часописах.

„Oto temat, jaki wam dajemy, temchętniej, że to wasza obecność Nas nań naprowadza. Widzimy was tu zjednoczonych w imię braterstwa, które łączy całą Polskę, od Poznania do Lwowa.

„Przypominamy sobie piękną kartę z dziejów, a mianowicie starego patriarchę wśród małego ludu bohaterskiego, który w obliczu śmierci mówił do swych dzieci: „Bądźcie zgodni, zgodni, zgodni!”

„Tak jest, bądźcie zawsze zjednoczeni, tak, jak jesteście tutaj, wy i wszyscy ci, których tutaj tak wspaniale zastępujecie zjednoczeni w uczuciu, które was ku Nam zawiodło.”

Саме собою ясне, що трудно було Папі не говорити про Познань і Львів, коли мав перед собою саме молодих паломників Поляків з тих міст. Наші часописи зрозуміли сей уступ у політичному значінню, а яснєж, що він має релігійне значіння.

Однак і се правда, що Поляки в релігії вславилися згодою, а тільки в політиці незгодою, й тому сей уступ може набрати по з о р і в політичного значіння.

Дальше Папа побажав Польщі, щоби остала „zawsze katolicka, zawsze rzymska”, бо саме в тому „tajemnica jej posłannictwa”. „Albowiem pod względem chrześcijaństwa i katolicyzmu jest takie prawidło: nie jest się w całej pełni chrześcijaninem, jeśli się nie jest katolikiem, a nie jest się w całej pełni katolikiem, jeżeli się nie przynależy do Rzymu, to jest, jeżeli się nie jest synem tego Kościoła Rzymskiego, którego

Головою завжди obecną в Jego Намістнику, jest Chrystus, тем самим również до Kościoła Rzymskiego należący.

„Правда, że gdy Dante nazywa Chrystusa „Rzymianinem”, то ма на мысли inny Rzym, Rzym niebiański, Raj, ale mimo to pozostaje zawsze prawdą, że to stąd, z tego ziemskiego Rzymu począł On być „Rzymianinem”, czyniąc z Rzymu Swą rezydencję, w osobie Swego Намістника.”

В тих словах у дійсності нема нічого про висшність римського обряду, про „половичність“ католицтва уніятів, що належать до грецького обряду (як се місце коментували деякі наші часописи).

Але що ці слова з акцентом говорять про „повних католиків“, то само собою насувається противенство „неповних католиків“. А що ці слова висказані саме до Поляків, які нас уніятів не раз і не два рази називали й називають „неповними католиками“, то наші газети зрозуміли се місце в дусі тих Поляків, котрі в нас бачать „неповних католиків“.

На закінчення сеї промови пише римський коресподент „Słow-a Polsk-ogo“:

Przyjęcie polskiej młodzieży było zatem wprost manifestacyjnie przyjazne. Mimo to na drugi dzień w oficjalnym organie Watykanu „Osservatore Romano” ukazała się tylko sucha wzmianka, a w stojącym blisko Kurji „Giornale Italia”, nawet wiadomość, że Papież karmił Polaków za niezgodę...

Dopiero na trzeci dzień wydrukowało „Osservatore Romano” na skutek interwencji pod naciskiem tekst przytoczonej mowy...

Будьщо-будь неприємні річи, бо політичні часописи люблять робити висновки хочби тільки з позорів, а їх висновки можуть руйнуючо впливати на загал. Більше розваги й застанови!

До відома. На окладинці сього числа „Ниви“ подана сума кождому В. П. Т. Предплатникови, якою він нам залягає за сей рік.

Дуже просимо сейчас прислати нам предплату, бо саме задля браку фондів „Нива“ спізнється.

Також Редакція „Богословії“ просить о негайну висилку предплат, бо її каса також вичерпана.

Слідуюче число „Ниви“ вийде подвійне з кінцем серпня (поскільки доти призибаються потрібні фонди).

ГОМІЛЄТИЧНА ЧАСТИНА.

Др. Рудольф Горски.

Богач і Лазар.

Проповіди на великий піст, з чеської мови переклав
о. Плятон Карпинський.

IV.

День без вечера.

(Докінчення.)

Коли Темістокль наймав свій дім і жадав висшого чиншу наємного, як то був звичай, відповів на докір, зроблений під тим зглядом: Мій дім має добрих сусідів. І від нас жадає Г. Бог багато і все за перебування в небі, однак наші недомагання і терпіння далеко не рівні цій славі, котра колись явиться нам — тоді, коли причислять нас до числа ангелів і праведних духів, котрі будуть нашими сусідами і найлпшими приятелями. Згадуючи про це ігумен Апольон не дав своїй братії бути сумними, кажучи їм: „Як можете бути засумовані, знаючи, що всі ваші терпіння перестануть колись на завсіди і перемініяться в вічне блаженство?“ Праведних у небі очікує:

4. Блаженство безконечне. Лиш одно проміння вічної слави доглянув Петро на горі таворській, тільки в товаристві двох святих видів Господа і вже не хоче вертатися до світа, але наповнений невисказаним блаженством хоче там з'стати. Тільки найсвятійшу Діву в яснім блеску небеснім виділа Бернадета в Люрді, і на завсіди остала рівнодушною до всякої краси і слави сього світа. Лиш шість слів зачула Магдалина Кадаова з уст Непорочної Богородиці, і вже від тої пори для неї нічим вся гармонія, яку лиш можна зачути в цім світі. Якеж блаженство відчує душа, коли увидить Бога в цілій незміримій Його славі і величестві, вчує радісні співи ангельських хорів і буде учасницею небесної трапези, яку приготував сам Г. Бог! Св. Тереса оповідає, що Господь дав їй одної хвили заглянути в вічне блаженство, і від тої хвили вона вже не могла дочекатися смерті і при кождім ударенню годин радувалася, що є близшою смерті і вічних радощів. Св. Бернард так розважав: коли нагорода князя є княжа, а цісаря цісарська, то блаженство, яке Бог приготував своїм вірним, є таки справді Боже — себто гідне всемогучости Божої. Є се нагорода така велика, що не можна її зміряти, така ріжнородна, що не можна її перелічити, така достойна, що не можна її оцінити. А таке блаженство буде:

5. Вічне. Щож могло би його перервати? Невже спокуса? Але від кого, коли там не буде спокусників? Трьох є,

що спокушують: тіло, світ і діявол. Тіло скине смертельність, а з нею також пожадливість, яка веде до спокуси; світ покине, а діявол в небі ні місця, ні сили не має. Тому віддаються святі своєму блаженству без боязни, бо їх блаженство не буде мати ні кінця, ні уменшення. Вже мудрець Сократ думав про це, і на питання: що є правдиве блаженство? відповів: Те блаженство є правдиве, яке не має ні жалю, ні пересичення, ні кінця. А Господь сказав: І підуть праведники в життя вічне. (Мат. 25, 46) Цар Кир хотів виступити проти Медів, зібрав військо, і дав їм сокири та приказав їм, щоби до вечера вирубили ліс і перемінили в урожайне поле. З безмірним зусиллям і в поті чола виконали жовняри цей приказ. Другого дня приладив їм цар вибагливу гостину і підчас неї питався, що їм ліпше подобається, чи вчорашні труди і змагання, чи сьогоднішня гостина? Жовніри одногolosно відповіли і хвалили день гостини, на що цар відповів: Коли віднесете перемогу над Медами, будете мати таких днів більше. І перське військо в надії на щасливі дні кинулося бодро до бою та й перемогло. Подібно з нами поступить Цар вічності. Підчас днів нашого земського життя приказує він нам вирубати цілий ліс пристрастей і грішних навичок, веде нас до бою проти тіла, світа і діавола, і обіщує нам вічну вечеру в небі. Тому бодро до бою! Многі з наших братів вже перемогли! Піднесім свої очі в гору до неба, де Лазар вже радується, торжествуюча церков враз з ним глядить на нас і бажає нас привитати і впровадити до вічного блаженства. Амінь.

V.

Ніч без рана.

Сину... ти мучишся!
Лука 16. 25.

На хвилях розкоші, яку лиш світ міг видумати, плив богач. Від був оточений приятелями і лестунами. Був щасливий, і як кедр на ливані вивисшений, коли смерть несподівано розірвала свої крила. Нинева серед страшного крику падає мертвою. Чорна душа його відділена від тіла. Тіло погребали торжественно, могили висипали, але що з душею? „Умер же й багатий, і поховали його. І в пеклі будучи в муках підняв свої очі“ (Л. 16. ^{22, 23}). Це страшні слова, які потрясуть чоловіком в глибинах серця його. По таких виставних життях, які провадив богач, смерть, а по смерті пекло... В життє св. Брунона оповідає Дон Діро, що в Раймс відправляли раз церковну панахиду над огвоженою домовиною, в якій спочивав якийсь достойник, що провадив перед тим життя, неподільне до Ниневи. І при співанню стихир підніс мертвий голову, і на слова стихир „скажи мені, куди ідеш від нас“, відповів „суджений, осуджений і засуджений“, — що присутного Брунона так зво-

рушило, що покинув все і став монахом. „Не вірю, що є пекло“, кликав безбожний Вольтер: „не віримо“ кличуть безбожні недовірки за ним „що є пекло“. Кажуть, що не вірять, а однакж у глибині душі трясуться. А вже доси ніхто не прийшов з вічності, щоби се засвідчити. Думаєш може так? А прецінь є тут хтось, що його уста не сказали ніколи неправди. Спитаймося його: Ісусе Христе, царю небес і землі, скажи нам: чи є пекло? А Син Бога живого отвиріє уста, і з спокійною певністю каже: „богач... підніс очі свої в пеклі“, звертаючись на страшному суді до тих, що творили тут на світі діла диявольські, скаже їм (Мат. 25. 41) „ідіть від мене прокляті в огонь вічний, ...(46) „і підуть сі на муку вічну“. Отже чи є пекло? Так, є пекло. Сказав се Христос.

Се страшна думка, але й спасительна, каже св. Йоан Золотоустий. Ніхто з тих, що пекло мають безнастанно перепред очима, не впаде до нього; ніхто з тих, що пеклом гордують, не втече перед ним; і тому цей святий казав намалювати образ, представляючий пекло, і повісив його в своїй світлиці і часто щодня, особливо в покусах, глядів на нього. „Ах, як часто я помилявся би, колиб згадка про пекло не була мене задержала“ кликав св. Августин.

Неодин спитається: невже те місце дійсно таке страшне? Розважмо це! Після ради св. Бернарда зіступімо в духу до тих темностей, аж спізнаємо ту страшну ніч, що не має рана.

В глибокім розважанню понурений клячав св. Франц Боргій в своїй комірці. Через його лише, запале від строгих постів і чужання, капнули сльози, на чолі його стояли краплі поту і ціле його тіло дрожало як лист. Що тобі? — питав його брат монах, а св. Франц казав: Зіступив я в думках до глибин пекольних і дрожав переляканий, яке то страшне це місце!

Що це пекло? Яка є судьба засуджених?

а) Будуть відлучені від Бога „Відійдіть від мене“, каже Господь. Яка то страшна кара! Земля має свій закон гравітаційний, що на його основі тягне постійною силою кожне тіло до себе. І світ духовий має свій гравітаційний закон, після котрого кожний дух постійною силою спішить до осередку цілого світа, до Бога. Тіло, коли воно увільнене, зараз паде на землю. І душа, увільнена з тілесности, як блискавиця летить до Бога. Але пождіть! Бог відгонює її: Відійди від мене! не знаю тебе! Природна туга душі за Богом тягне її до нього, цілою силою спричиняє тиснення і протитиснення, і душа між ними! Яке то страшне положення! Іспанський король казав одному дворянинові, який попав в заслужену неласку: „Відійди від мене і не показуйся більше перед моїм лицем!“ Це мало такий вплив на дворянина, що попав в розпуку. В яку розпуку попаде доперва

душа, коли сам Бог, цар всесвіта, відкине її від свого лиця. Найтяжше долягає чоловікові погорджування і то тим більше болючо, коли походить від цього, кого любить. Душа, вийшовши з тіла, побачить Бога в Його величі і красі і розпалиться до нього любов'ю що найбільшою. Але ах — від Нього після заслуги є прогнана. Прогнана, осужена іде. Рівночасно щезає для засудженої відблиск ясности Божої, і вона вже паде

б) до темностей зовнішніх. Напроти держави світла стоїть держава тьми, проти ясности небесної стоїть страшна мрака пекла. В вязниці під палатою венецьких дожив сидить славний поет англійський Байрон. Замкнений в низонькім склепінню, яке не має віконця; грізна тьма наповняє його з надвору, гучать темні філі лягун, гонені бурею. Настає приплив, підлога вязниці мокра, вода в ній підноситься, а за малу хвилю поет стоїть в ній по груди, морські щурі вилазять йому на голову і заміряються йому до горла, а довкола страшна мрака. Повних дванадцять годин минуло, ній вода відпливом уступила, а поет відітхнув вільнійше. Цей смілий муж дався нарочно до цюї страшної клітки замкнути на цілі години, щоби міг представити чуття вязня чілонського. А представив їх так майстерно, що читач аж дрожить. Але хто зможе представити грізне чуття засудженого до страшної мраки пекольної, з якої нема йому ніякого освободження? Темнота лякає. Коли свіжу зелень прошибає промінь сонця, чоловік оживляється, однак як тільки виступили хмари і затемнили небосклін над головою, несучи бурю і ніч, чоловік є переляканий. І коли осуджений пригадає собі, що страшна темнота буде тревати на віки, страшна ця ніч, що немає надії на ранок, ця згадка вириває з груди окрик розпуки тим більше розпучливий, що до того надходять ще й інші страшні кари і докори совісти вражають само серце. Віктор де Віта, історик вандальського переслідування, оповідає, що Вандали замикали вязнів до склепіння, в яким не було світла і лишали їх там аж до загиби. Далеко страшнійший є стан засуджених. У мраках пекольних будуть гинути до віку, аж загинуть вічно мучені

в) вічним огнем. Якже годиться мрака з огнем? Вольтер сміявся з космогонії Мойсея, що третого дня сотворено рослини і доперва четвертого дня сонце, але від того часу, коли винайдено вібраційну теорію світла, сміються учені з наївности Вольтера, і хто знає теорію тепла, цей не подивується тому, як годиться з огнем пекольним мрака. Це, справді особливий огонь, особливе полум'я. Незвісна підстава того огня, але знаємо: що в пеклі горить; не знаємо його палива, але знаємо: що він спричиняє біль. Біблійний богач, піднісши свої очи, признає: „я мучуся в сій полуміні“
Д. XVI. 24.

Страшно палить і спричиняє болючі рани огонь земський. Однак далеко грізніший мусить бути огонь пекольний, бож Христос Господь не бувби був сказав: „Не бійтеся тих... але... в геєнну огнену!“ Тому також сказав св. Полікарп поганському судії, який грозив йому смертю на стосі, коли не виречеться Христа: „Твого огню не боюся, бо він погасне, однакж боюся огня пекольного, яким загрозив Господь, а котрий ніколи не погасне“. І тому св. Мартиніян коли його спокушували до тяжкого гріха, встроїв обі ноги до огню і знов витягнув і сказав до зводниці: „Не можу знести навіть на хвильку цього огню на ногах, якжеж мавби я цілий кидатися в ще страшніший огонь пекольний?“ Крім цього осудженого постигнуть

г) грізні кари, справедливі і вимірені після великості і множества гріхів. „Отче Аврааме“, кличе богач серед полум'я пекольного, „змилуйся наді мною і пішли Лазаря, хай омочить кінець свого пальця в воді і охолодить мій язик“. Оце богач, який привик був приказувати, просить і заподіливо просить. А чого просить? Води! Слухаймо! цей богач, що привик спивати найдорозші вина з Кипру, цей просить води. І з чого хочеться води напити? Мабуть з якої кришталевої посудини, або з золотої чаші прикрашеної дорогим камінням, яких були звикли в світі вживати? О ні, радби прийняти воду з рук Лазаря, того схорованого, вкритого струпами Лазаря, якого так дуже цурався на землі. І чи богато хоче тої води? Невже чашу, неville повну амфору? О ні, навіть не думає, він вдоволиться би одробиною води, хочби лиш одна капля води принесла йому полєкшу. Але навіть цеї не дістає. Щож йому допоможе там вся ученість і голосна слава? Що давне його багатство, що одіж і прикраси? Нічого, хіба тільки болючі спомини. Але може найде в пеклі спочуваюче серце, атже там він не сам? Погляньмо отже на його товариство, в яким знаходиться. Є з ним прокляті, як він сам і мабуть ще гірші. Грізна це була кара, яку прорік Александер над Калістеном, якого казав замкнути з паршивим псом, однак це є грізніша кара мати на віки товаришами осуджених, котрих душа навіщена гниллю гріховною, більше є осоружна, як вонь отруйної висипки. Задрожав св. Юстиніян, коли кинули його до ями наповненої гадюками і поганню всілякого роду, якже донєрва задрожить осуджений, коли дістанеться до глибини пекольної, між погань діявольську за підніжок старій галюці? І хтож цього засудженого потішить? Одчаянець не додасть потіхи одчаянцеві, огонь не дасть погаситися огнем. Коли лютий диктатор Сулля говорив рз у сенаті, відозвався страшний крик шести тисячів людей, яких у сусіднім амфітеатрі мордувало військо на приказ Суллі. Одчайний крик, страшні проклони і роздираюче серце нарікання мішалися разом у таку страшну гармонію, що всі сенатори зі страху порозбігалися не

могучи знести цього лячного рику, задля якого не можна було навіть своїх слів слухати. Тисяч разів страшніше нарікання розноситься по пеклі, де чути вічний плач і скрегіт зубів, де очайдушні крики засуджених на смерть вічну прошибають мраку і нема тут ніякої надії на освободження. Ані око не виділо, що приготував Бог тим, які Його ображали, говорили святі отці, бо який Г. Бог незміримий в своїх нагородах, таксамо незміримий є в своїх карах, тому що карі пекольні є

д) вічні. Це є справедливо, кличе св. Григорій, щоби цей, хто на світі не жиє без гріхів, на віки не був без кари. Тому Христос Господь говорить про вічний огонь, що ніколи не погасає, а пропасть між небом і пеклом так утверджена, що нема переходу.

„Lasciate ogni speranza“ — „Теряйте всяку надію“ поставив таку надпись Данте над пекольною брамою, втеряйте всяку надію на якусь полекшу в терпінню. Яка то довга для слабого ніч, коли біль йому докучає, як тужно очікує ранного досвітку, надіючися, що з нчо проминуть також болі. А в пеклі нема такої надії, бо там безнастанно панує ніч, яка не має завтра. Котра година? питається переляканий, і безнастанна відповідь: Є тільки вічна ніч.

Приятелі у Христі, питається: що діяти, щоби втіти перед вічними муками?

Окружений військом Скитів терпів Лізімах пекучу жажду. Дамо тобі води, сказали йому неприятелі, якщо виречешся своєї держави, і Лізімах пристав. Доперва потім кликав в неволі: „Бідний і нужденний я, за дрібку води втратив я царство і свободу!“ Окружені ворогами, тілом, світом і діаволом пожадаємо часто розкоший цього світа. Заспокою твою жажду, каже діавол, якщо виречешся вічного царства. І горе чоловікови, що як Лізімах, дається обманути. Тоді й він буде вічно нарікати: Бідний я, за одробину проминаючих розкошів втратив я небо і свободу синів Божих! Тому, приятелі в Христі, потреба, щоби я добрий бій проти гріха витревав, бо тільки той, хто побідить, буде їсти з дерева життя, де нема ні вечера ні рана, але вічний день¹⁾. Амінь.

VI.

Нині і завтра.

Мають Мойсея і пророків,
нехай їх слухають.
(Лук. 16, 29.)

По невислуханій просьбі за одною краплею води, пригадує собі багач серед пекольного полум'я своїх братів, які доси є на світі і ведуть також таке саме життя, яке він

¹⁾ Св. Августин De angelis.

провадив. І просить Авраама, щоби з вічності вислав до них Лазаря, щоби посвідчив їм, що їх чекає, коли не повернуть до доброго життя. Однак навіть тої просьби не вислухано. „Мають Мойсея і пророків, нехай їх слухають“, відповідає Авраам і додає: „Коли не повірять пророкам, то навіть, хочби хто воскрес з мертвих, не повірять йому“. І сталося так: З мертвих воскрес Лазар, і здивований Єрусалим хвилиною горнувся до Витанії, щоби надивитися, але не повірив. З мертвих воскрес Христос Господь, і про це знала і була паресвідчена ціла країна від Дан до Вирсавії, а прецінь многи не повірили. Так воно було тоді. А нині?

На високім вершку стояв зі своїм приятелем св. Кипріян. „Поглянь на ці міста і села перед собою і відкрий в духу стріхи і заглянь до хат, що там побачиш?“ Так питався святий, і казав далше: Побачиш людей, що живуть в гріхах без журби за свою вічність, без згадки на смерть. А прецінь ця смерть прийде до кожного і захопить його звичайно тоді, коли він найменше цього сподіється. І які дивні химери являє смерть! Гомер помер зі смутку, Софокль з радости. Анакреон вдусився від зернятка винограду, Брут Помпей від кульки, якою бавився. З якими несподіваними провідниками приходить смерть! Львів або тигрів запрягав імператор Геліогабаль перед свій віз і позбавлений всякого стиду скинув цісарську багрянницю з тіла і проїздив без одіжи римськими вулицями. Не подумав, що товпа римська зідре скоро з нього одіж і буде волочити його по вулицях.

Що летить найскорше? питалися поміж собою ученики Гіпократ. Голуб — ні, жайворон — ні, блискавиця також ні. Помиляєтеся, перервав їм бесіду Гіпократ і сказав: Час! Так, дорогоцінний час найскорше квапиться, квапиться скорше як думка, нім подумаєш, вже допроводить тебе до вечера життєвого і до брами смерти на поріг цього вічного життя, в яким не будеш міг більше працювати щонебудь для свого вічного спасення.

Тому руки до праці, поки ще час. Питаєшся: коли маєш зачинати? Коли раз одна пані питалася священика, коли має зачати виховувати свою чотирилітню дитину, сказав їй цей: Дорога пані, коли ви ще не зачали, то ви втратили вже чотири літа. І подібно, хто на свою поправу ще не став працювати, втратив всі доси минулі літа, бо лишень цей прожив справді час, хто провів його без гріха і в творенню добра. Перед бідною своєю хатинкою відпочив на пустини старенький вісімдесятлітний пустиножитель. Чужинець, ідучи туди, став з ним говорити і запитався: скільки йому літ? Цей відповів: двацять літ. Неможливо, каже чужинець, ціла постава і вид твій вказує на висші літа. На те відповів пустельник: До шістьдесять літ служив я світові, не дбаючи за спасення душі своєї, а доперва

двайцять літ служу Богови. Шістьдесять літ я втратив, а доперва двацять літ жию.

Тому на питання, коли маємо зачинати з поправою життя, відповідаю: нині! На ту відповідь тисячі скажуть: нині ще ніколи, аж завтра; відкладаю поправу з дня на день, від нині на завтра. Яка то небезпечна іграшка, пізнаємо з цього, коли розважимо значіння слів „нині“ і „завтра“. Коли пережитий розкошлюбєць поет Джон Уолькот¹⁾ лежав на смертній постелі, приступив до нього один з його приятелів і питав його: Чи можу тобі ще чим віддячитися? Відповів поет: Верни мені мою молодість! — А чому? Поет відповів: Я в новім життю буду жити по старому, то значить вернуся назад до старих гріхів. Тому справедливо каже св. Альфонс: Коли розходиться про втрату маєтку, якже люди є занепокоєні і стрівожені, як спішать до адвоката за радою! А коли розходиться про вічне спасення, легкодушно марнують час — завтра, аж завтра. А чому завтра, чому не нині?

1. Не маємо сили. Піднеси свої очі і дивися! Казав ангел св. Арсенієви на пустині. А що він бачив? Побачив чоловіка, що рубав дрова. Нарубав, повязав їх у вязанки, але ізза тягару ледви підніс вязанку. Пішов і рубав ще троха полін і додав ще до вязанки і знов старався піднести, але вже не міг, і додав знов поліні і побільшав вязанку в величезний тягар, якої вже не можна було порухати. До цього легкодуха є подібні грішники, які тягар своїх гріхів щоденно помножують, додаючи гріхи до гріхів, немовби, чимбільше їх буде, тим легше могли їх унести. „Отче, дай мені яку науку“ казав молодець до старого пустиножителя, що прийшов його відвідати, а цей запровадив його до пальмового гаю і приказав йому вирвати однорічну пальму.

Молодець зробив це легко. Вирви цю, приказав старець показавши на дволітну, що також молодець зробив, але вже з більшим намаганням; трилітну вирвав лишень по напруженню всіх сил, а чотиролітної вже не міг вирвати. „Видиш“, казав пустиножитель, „легко виривається зі серця гріх з початку, але коли вже закоріниться, тоді тяжко приходить ся його вирвати. „А що маємо робити, отче“, питався молодець „коли вже гріх закорінився?“ „Ходи за мною“ — казав старець і попровадив молодця до місця зарослого терниною. „Видиш“, казав, „заміни те місце в урожайну землю“. „Це неможливо“. „Ні, воно можливе, коли викопашь що дня бодай один корч. Берися до праці!“ А оце по якійсь часі терня викопано і вчинилася земля урожайною. Так само є й з нами. До серця всунеться гріх, закоріниться і не останеться сам, бо скоро знайдеться й інший корч грі-

¹⁾ Лікар і сатиричний поет англійський, передтим священник, славний з негарних обичаїв.

ховної тернини коло нього і знов опять инший, аж виростуть у непроникливу гущавину, котра є захистом для гадюк, ідовитих мислнь і всякої иншої погани грішних замислів. Тому ніякого відкладання! Запізно прийде лікарство, якщо лихі навички будеш скріпляти. Коли не заплатиш довжнику зараз, пізнійше тяжко прийдеться заплатити; коли не перебреш потічка, то певно не переплинеш через ріку. Грішники радо кажуть „завтра“, але святі кажуть „нині“. Пізнавши свою хибу, поправилася Магдалина сейчас, Господь поглянув на Петра, а Петро гірко заплакав сейчас. Господь призвав Савла і Савло сейчас робить це, що Господь каже. Так само роби також ти, не відкладай на завтра, коли нині воно ще в твоїй силі, ужйй до своєї поправи ще сьогодні, поки ти ще живий. А коли ти хочеш покаяння?

2. А ж у старости. Легкодушний! Невже ти є певний цього, що дочекаєшся старости? О, невдячний, якому вже поганин докоряє, кажучи: Як в чарці вино найчистійше є на горі, а в долі осад, так само і перші літа нашого життя є найліпші. А ті найліпші літа присвячуєш гріхам, а осад хочеш посвятити Богу! Тоді — аж у старости! Один чоловік, що мав чотири осли, продав три здоровійші і сильнійші з них, і цілий тягар з них наложив на четвертого старого і підтопаного, котрий впав під тягарем, не можучи рушитися з місця. Три часті життя здорові і сильні: діточу, молодечу і мужеську продає легкодушний грішний чоловік світови і все відкладає на старість, слабу і підтопану, коли вже не можна робити багато, коли часто вже не може навіть грішити. Хтб в гріхах постарівся, цей з ними також умре, бо це вже не є можливе, щоби огонь, який захопив три чверти місця, без чуда нараз в останній чверти погас.

І в старім грішникови, каже Лямартін, дримає огонь пристрасти як іскра дримає в попелі, коли здається, що все погасло. Тож то я вже погибший, кличе грішник, постарівшись в беззаконнях! Ти ще не погублений, але вязнеш в великім небезпеченстві. Що маю робити? питаєшся? — Не відкладати! Тільки тоді є дійсно пізно, коли так поступаєш, немовби було зовсім пізно, сказав Сократ, що ліпше є зачинати пізно, як ніколи. Нині, коли вчує голос Господень, не закамінюйте своїх сердець, каже св. Дух, і коли зачнеш справді працювати на своє спасення, хто знає, як каже пророк Йоїль, чи не змилується над тобою Господь і чи не відпустить тобі, Заблизне в серцю не одного іскра надії, і скаже: Тож буду уживати світа, поки я ще молодий, а навернення до доброго відложу

3. на останню хвилю. Хто так помислить і так поступає, для нього не маю иншої потіхи, хиба слова св. Єроніма: Зі сотки тисячі цих, що покаються на смертельнім ложі, достає спасення ледви оден! А чому? —

Тому, бо (як каже св. Амврозій) зі сотки тисяч цих, що доперва на смертельнім ложі творять покаяння, оден творить правдиве покаяння. Скот Ерігена наводить на це почвирний доказ:

а) Передовсім перешкоджує тут сама слабкість. Тяжко недужого каятника, каже св. Августин, минувшість, теперішність і будучність лякає і болі тіла часто мучать рівночасно і розганяють мисли про покаяння. До правдивого покаяння, потреба надлюдських сил, щоби можна перевернути свої мисли і пожадання. І коли цього ти не зробив за днів здоровля, як хочеш, щоби те сталося за днів немочи і слабости? Крім цього таке покаяння буває звичайно.

б) приневолене страхом. Верни такому чоловікові здоровля і буде як Уелькот тужити за тим, щоби в новім життї віджило старе життя. Влучно змалював такого чоловіка Гете в своїм Фавсті. Ледви Фавст відмолоднів, відмолодніли в нїм усі грішні пристрасти, і знов кинувся в їх вир. Чи ж то один обіцював в тяжкій слабости поправу і правдиве покаяння, і як здавалося така обіцянка справдішною, але коли минула слабість, а з нею небезпеченство смерти, показалася ця обіцянка тростиною, яка не мала коріння. Нема дивниці, що правдивому покаянню перешкоджує

в) грішна навичка. „Дванацять літь я боровся, заки переміг грішні навички“ признається ст. Августин. А проти чого могучий і великий дух боровся цілі літа, хоче слабий грішник побідити в кілках днях, а може і в годинах. Яка то відвага! Свята Пелагія, св. Павло тивейський цілі літа провели в строгім покаянню, а прецінь дрожали при смерті, що може ще не відкинули всіх своїх хиб; а закамений грішник гадає, що легко покине їх, немовби мав скинути тільки одіж. Але приймим, що це вдається йому, та прецінь покаяння на смертельнім ложі буває звичайно

г) безвартісне. Коли беззаконня опускають нас, чванимося, що їх опускаємо, каже Рошфуколь (Rochefoucauld). І так само обманює себе умираючий грішник. Гріхи покинули його, а він гадає, що він покинув їх. То не є для Г. Бога миле, каже св. Лукія, коли Г. Богу обіщуємо доперва це, чого при предстоячій смерті не можемо ужити. Тому, каже також св. Нікон Феррарський, що блаженна смерть аж до послідної години закам'янілого грішника єсть більшим чудом, якби було воскресення його вже умершого. Дежби такий правдивий жаль нараз найшовся в чоловіці, котрий через ціле своє життє не мав правдивого жалю. Беллярмін каже, що стояв при смертельнім ложі такого чоловіка і напоявав його, щоби викликав жаль. Жаль, каже недужий здивований, не знаю, що це є і як це робиться. І зачав Беллярмін збуджувати в нїм жаль, але недужий сказав борзо: Покиньте це, всесечний отче, я цього не розумію. І нещасний чоловік помер з ознаками закам'янілости. Чому

святі каянники присвячували ціле своє життя, цього не можна навчитися в кількох годинах, як не станеться з темного чоловіка через одну ніч учений чоловік, так само не станеться без великого чуда з закамянілого грішника досконалий праведник. Скаже може хто: атже розбійник на хресті розпятий дістався до раю в послідній хвилі. Але не забуваймо, що цей случай потверджує нашу гадку, бо навернення розбійника в послідній хвилі є в цілїм святїм письмі єдиний приклад!

Я скінчив і предложив в цих пістних розважаннях життя і смерть, як показується в притчі про богача і Лазаря, і скажу з пророком: Тепер вибирайте! Знаєте, якою картою вступу мусимо виказатися при райській брамі і пізнали ви средства і догідну волю, щоби їх визискати. Станули ми при вході до вічності і в духу вступили до неба до Лазаря і в глибинах пекла наслухались ми богачевих нарікань. Якийже нікчемний здається цей світ і всі його радощі! Коли св. Ігнатій видів, що св. Франц, який тоді учився в Парижі, затужив за світом, його славою і богатством, закликав: „Кому хочеш служити? Ти хочеш служити зрадникови, який не дасть цього, що обцяє, а коли дасть, то скоро відбере?“ І застановившись над словами про „єдину потребу“, приєднав благородного молодця до свого чина, а рівночасно апостола для Хін і Япану, а святого для неба. Кому то хочете служити, кличу й я до вас! Погляньте на богача, що служив зрадливому світови і опинився в пеклі. Одного нам потрібно, чистої совісті. А коли її маєте, хочби прийшлося на світі на рівні з Лазарем терпіти нужду і прикрости, будете враз з ним радуватися в небі. І коли я вас перепровадив через життя, небо і пекло, куди вас ще поведу? Вступаю до неба і закушаю радощів його, щоби я видів і закушав, що я втратив через гріхи. Опісля сходжу до пекла, щоб я в духу відчув страшні муки, які через свої гріхи заслуговую, і переляканий виходжу звдтам і йду на Голготу до хреста, де з плачем прошу о милосердя. Іду до Розп'ятого Спасителя, веду вас вкінці, щоби разом з вами просити Бога і будучого нашого Суддю о його милосердя і для вас і для себе. Амінь.

(Конець).

Начерк проповіді на 7 Н. п. С. Св. Д.

(Мат. гл. 9. з. 33.)

Не було се одинокий раз, що Жиди старалися оклеветати Ісуса Христа, як то оповідає нинішнє евангеліє. Їх низька душа не лишила ні одної нагоди, де надіялася зни-

щити добру славу сего, котрого вони уважали своїм найгіршим ворогом. І не могли знайти і найменшої тіни зла в особі того, що був втілювачем святості, не стидуються й найпоганіших вигадок, коби лиш заспокоїти свою ненависть. Оскаржували Христа, що Він не святкує святих днів, коли Він чудесним способом уздоровлював людей в суботу; посядали Його в співучасті з грішниками, коли Він старався здобути їх для Бога; обвиняли перед судом, що бунтує нарід проти зверхньої влади, коли Він казав віддати цесареві — цесареві, а Богові — Боже. Але нині посядаються до послідньої крайности. Отсе І. Христос вигнав діавола з біснудатого чоловіка, а вони богохулять Божу силу, що нею здійснив Христос чудо, і кажуть: що Він діявольською силою освободив сего бідного чоловіка від біса.

Нема потреби виказувати, яке огидне є поступовання фарисеїв. Не лиш тому, що мерзкість їх язика викликає відразу в нашому серці, але й тому, що ледви чи лучаються християни, котрі наслідували би сю погану злобу фарисеїв.

Зате є багато і дуже багато між нами таких, що їх язик також злочестивий, а однак вони спокійно поповняють свої гріхи, немовби в їх бесіді не було нічого злого. Успокоює їх те, що злоба їх язика не так разить, як злоба фарисеїв. Вони людьми не оклеветують, але обсядують; не вдумують на других, але стараються відкрити в життю і ділах щось злого. Про них хочу нині говорити. Хочу показати, яка їх бесіда зловна і грешна.

1. Св. Ап. Яків каже про злий людський язик: „Ось який малий огонь, а який великий ліс підпалює: І язик є вогнем“. (3,5)

Язык обмовника є *вогнем*, що нищить все, на що попаде; так само завзято спалює зерно, як і соломі; не знає різниці між посвяченим Богу а непосвяченим; куди перейде, лишає лише згарища; не глядить на се, що те, що він палить, було скроплене потом чола через многи літа; змінє відразу в купі попелу се, що перед хвилиною ще було таке світле; якщо й не знищить цілком, то принаймні осмалить; а що найприкріше: дає розривку тим, що здалека приглядаються, а рівночасно руйнує того, на кого попав.

2. Коли звернути увагу обмовникові, щоби дав спокій і не розповідав про чужі блуди, то він звичайно відповідає: що не може, бо ті блуди так його вражають, що він мусить про них говорити. Але ввійдім глибше в його серце. Спитаємо такого обмовника: що тебе більше вражає, чи блуди того, кого обсяджуєш, чи його спосібности, або слава або суспільне становище? Чи ти в той сам спосіб висказувався би про нього, якщо б він визначався далеко менше, ніж ти? Чи ти був би таксамо скорий відкривати в твоїм ближнім різні його слабкі сторони, якщо б цілий світ не находив в нім багато дуже гарних прикмет? Чому ти є такий вирозумілий

на блуди прочих людей, а сему одному не можеш дарувати ні найменшої річі? Чому ти передовсім не знаєш ніколи нічого доброго про цього сказати, а завсіди його представляєш у злому світлі? Фарисеєм є він у тебе, як тільки уходить в інших за побожного; колиж не визначається побожністю, то ти певний, що він безбожник; коли він чоловік смирний, то кажеш, що він без енергії; коли шанує сам себе, то кажеш, що він гордий; коли маломовний, то уважаєш його за чоловіка скритого, колиж він щирий і отвертий, то зовеш його легкодухом. Якаж є причина такого твого поведіння супроти сего ближнього? Ніщо иншого, лиш заздрість. Заздрість справляє, що ми безсторонно судимо тих, котрі є значно нижші від нас або занадто висші, але ніколи не видаємо справедливого осуду про наших суперників. Вона так нас засліплює, що ми просто не є в силі зберегти в наших серцях якість ліпше чуття супроти сих ближніх, що нам дорівнюють або нас перевищують або собі позискують більше похвали від людей, чим ми.

Заздрість — се найзвичайніша спонука для обмови. І через те обмова стає ще більш поганою і злобною.

3. Звичайно обмовляють люди ближніх у невеликім кружку слухачів. Се правда. Але сих кілька певно не утримають в тайні сего, що почули. Якщо не всі, то більша їх часть повторить при найближшій нагоді те, що довідалися, в кружку своїх знайомих, а ті знова розкажуть се своїм знайомих.

Може бути, що се, що говорив перший обмовник, не було ніщо великого, що він навіть се висказав лиш як підозріння. Але се підозріння вже стане дійсністю тим самим, що тепер так многі люди про те говорять. А переходячи через так численні уста, воно само зростає не в міру. Кожний докине се, що йому його пристрасть, його злоба, його власний інтерес чи хочби навіть характер піддає як правдоподібне. З обмовою є так як з великою рікою. Вона при жерелі є малим потічком, але, де далі й далі, вливаються до неї щораз нові потоки і річки, й вона, чим іде далі, тим є більша й більша. Подібно буває з обмовою. Те, що перший сказав, могло бути само в собі лиш нерозважною балаканиною, але вкоротці воно стає вже поважною справою, прилюдним осудом чоловіка, викликає погорду у загалу. Кількож то злочинів міститься в тім одним! Гріхи цілої громади, цілої суспільности стають твоїми гріхами. Ти обмовляєш устами їх усіх...

А до того ще треба додати ті ненависти, що так часто родяться в наслідок обмови, те замішання товариських зносин, зірвання приязни між приятелями, знищення любови в супружестві. Все те буває наслідком нераз одного слова, що кинуло тін на ближнього. Справді, чи має чоловік ще инший спосіб накоїти тільки лиха, що злим язиком?

4. Але розважмо точніше обставини обмови. Коли Жида прискаржували перед І. Христом одну жінку в чужолостві, то Він відповів їм: „Хто між вами без гріха, нехай перший кине на неї каменем“ (Йо. 8, 7.). Таке питання треба поставити всім обмовникам. Перед людьми ти є добрий і чесний, але який ти є перед Богом? Розповідаєш з обуренням про чужий блуд, а чи розповідаючи се не відмальовуєш свої власні гріхи? А твоя злоба більша ніж твого ближнього, бо замість паленіти на згадку своїх власних гріхів ти удаєш праведного, і погорду висказуєш сему, що не є гірший від тебе. Відкриваєш чужі блуди. Пригадай собі історію синів Ноя. Хам відслонив наготу Ноя, коли той, пораз перший напившись вина, заснув твердим сном. Батько, довідавшись про те, прокляв його, а справедливий Бог вислухав сего проклену і сповнив його не лише на самім Хамі, але й на цілім його поколінню. А ти відкриваєш перед другими не наготу тілесну, але душевну огиду твого ближнього. Та коби ти лиш відкривав блуди твого брата! Але тобі сего мало. Ти хочеш, щоби твоє оповідання бавило, отже прикрашаєш його чертами, яких нема в дійсности; мусиш достро тися до погляду людей, перед котрими обмовляєш, отже представляєш похибку твого ближнього в такім світлі, в яким вони бажалиби його бачити; тебе кортить висказати свої власні здогади й підозріння, і ти їх виповідаєш якби дійсну історію. Бо справді, хто так легким серцем нарушує любов, тому не в голові справедливість.

Обмовляють у неприсутности сего, що про нього бесіда. Ще й застерігає собі обмовник, щоби обмовлюваного не повідомити про се. Чомуж ти не відважився би сказати йому сего в очи? Чи не є твоя обмова „ділом тьми“? Але ся пільма дуже добре освітлює гидоту обмови. — Пощо обмовляють? Щоби забавитися. Що за жорстока розривка! Хочеш сам тішитися і других веселити тим, що є нещастям для твого брата! Блуди твого ближнього, що в чесних людей викликають пожаловання і співчуття, в тебе викликають сміх! Жорстокими звемо людей, що любять глядіти на муку звірят; а щож говорити про тих, для яких розривкою є терпіння ближнього?

5. Але скаже дехто: я суджу після того, що я видів, і годі мені було не видіти. — Але від тебе залежить, щоби ти не застановлявся над тим, що ти бачив, і щоби ти відвертав твою гадку від сего; щоби ти не брав сего за певну річ; щоби ти памятав про се: скільки то разів ти давніше помилявся; передовсім, щоби ти нарочно не бажав видіти сего, що є недобре у ближнього; щоби ти не вишукав таких річий і не підглядав ближнього. Бо коли ти маєш таке уособлення, то певна є річ, що часто будеш видіти те, чого в дійсности не було, а не побачиш сего, що дійсно є. Таке злосливе бажання зробить, що ти будеш побільшувати

значно се, що ти на правду побачив; що зробиш „з мухи вола“, як кажуть; що змилять тебе позори; що свої здогади візьмеш за річ певну.

Тому щасливий є сей, що добре памятає слова Ісуса Христа. Не судить, щоби вас не суджено“ (Мат. 7. 1). Він устережеться многих гріх в, многих кривд супроти ближнього. Але він також через се зеднає собі Найвисшого Суддю, бо так обіцяв нам Ісус Христос. Зате, що він був ласкавий на похибки других, і Бог ласкавійше судитиме його, коли він стане здавати рахунок зі свого життя.

о. П—о.

Проповідь

на 11 неділю по Сош. Св. Духа.

(Начерк).

„Відпусти нам довги наші, як і ми відпускаємо...“ (Мат. 6, 12).

Вступ. Так (як каже motto) молимося що дня в „Господній Молитві“, але чи також наше серце, наше життя згідне з тими словами? На жаль, дійсність инакша — її влучно малює нинішнє св. євангеліє. Застановімся отже над тим: як є? а як повинно бути між людьми?

I. Майже всі люди є великими довжниками: довжниками з огляду на Бога та з огляду на інших людей. І всі хочуть, щоб їм довги були даровані. Наших довгів супроти Бога ми й не можемо инакше позбутися, як тільки так, коколи нам їх Господь Бог відпускає, бо вони так великі, що своїми власними силами ми їх не годні відробити. Але Господь хоче, щоб ми бодай „у малім“ були йому вірні (Мат. 25, 14—24): щоби ми дарували довги нашим довжникам; щоби ми в тім наслідували Господа Бога, ідучи за словом Христовим: „будьте совершенні, як і Отець ваш небесний є совершенний“ (Мат. 5. 48). І тому Г. Іс. Христос вкладає нам у уста такі слова: „Отче наш... відпусти нам довги наші, як і ми відпускаємо довжникам нашим“.

II. Св. Євангеліє говорить про гроші, та се тільки символ для всіх і всіляких форм довгів. А можуть бути між людьми ріжнородні довги: як довги грошєві, довги добрих діл, довги образи і навіть з уяви. Не каже св. Євангеліє, що не маємо права домагатися звороту позичених (своїх) грошей, вдячності за добрі діла, (які ми зробили иншим), задостъучинення за образу, виряджену нам ітд. Ні! Св. Євангеліє відкриває нам тут сю правду, що люди не можуть жити без милосердя: „право“ повинно бути доповнене милосердям, бо инакше стане воно для людей руїною. (Тут треба ширше розвинути причту ниніш-

ного св. євангелія: без божого милосердя всі люди мусіли би пропасти ітд.).

III. А в людий так мало милосердя! Як багато між людьми самолюбства, а як мало любови ближніх! А які з того виходять лукавства та нещастя всілякого рода! Той самий чоловік тут говорить: „Пане, пожди мені, а все тобі віддам!“ — А там душить свого довжника: „Віддай мені, що ти мені винен!“ — Яка се неправда! яке немилосердя!

(Можна тут навести приміри, які бувають при поділі майна між братами, сестрами. Ворогують зі собою, процесуються, „шукають свого права“ — хочби й для того: аби не було „ні йому, ні мені!“)

А скільки є таких, що без милосердя мучать свого „довжника з уяви“. Буває й так, що пр. Іван ограбить, обидить і т. д. Марка, а потому ще всю вину складає на Марка (щоб себе представити в кориснім світлі). Так навіть цілі народи поступають!

Але страшне слово Господнє: „Слуго лукавий, весь довг я дарував тобі...!“

IV. Браття! Хай ніхто не думає, що без милосердя спасеться чи тут, чи на другім світі. „Якою мірою мірите, відміряться вам“ (Мат. 7, 2). Глядіть на сього довжника, про котрого оповідає нинішнє євангеліє!

Всі ми довжники, всім нам треба милосердя — божого й людського. Тож сповняймо на ділі се, що день у день виявляємо в Господній молитві: „І відпусти нам довги наші і т. д.“ Амінь.

о. Г. Костельник.

